

AİLE SOSYOLOJİSİ DERS ÖZETLERİ 1-10

ÜNİTELER

ÜNİTE 1

AİLE SOSYOLOJİSİNDE FARKLI KURAMSAL YAKLAŞIMLAR VE NEDENLERİ

SEMBOLİK ETKİLEŞİMCİ YAKLAŞIM

Psikolojik gelenek içinde gelişen bir sosyoloji ekolü olarak da adlandırılan bu kuramsal yaklaşımın tarihsel analizi onun epistemolojik olarak Amerika'da yaygın kabul gören pragmatizm içinde geliştiğini göstermektedir.

üzere bazı kavramlardan yararlanarak yaşanan değişimleri görmek mümkündür.

1. Duygusal Doyum;

Sembolik Etkileşimciler, 20. yüzyılın başlarından bu yana aile dayanışmasının temellerinde ortaya çıkan önemli değişimleri gözlemişlerdir. Örneğin eş seçiminde artık giderek kişilik özellikleri önem taşımaya başlamıştır. Eşler arasında duygusal tatmin beklentisi giderek yükselmiştir. Ayrıca bu eğilime bağlı olarak mahremiyet talebi de artmaya başlamıştır.

2. Aşk Sembolü;

Kadın veya Erkek olarak sahip olunan aşk veya ilgi görme/gösterme sembolleri de evliliğin yükünü ağırlaştırmaktadır. duygusal tatmin olabilmek için talep edilen gerçekçi olmayan beklentilerin karşılanmaması hüsrana sonuçlanmakta ve eşler birbirlerini suçlamaya başlamaktadır.

3. Çocuğun Anlamı;

Tüm dünyada çocukluk ile ilgili görüşlerde köklü değişimler ortaya çıkmıştır. Bazı aile tarihçilerine göre ortaçağdaki aile yapısında çocuk ve erişkinler arasında kesin farklar bulunmazdı ve çocuklar birer küçük erişkin olduğu kabul edilirdi. O dönemlerde henüz ev ve işyeri ayrımı fazla olmadığı için erkek çocuklar aile işinde çiraklık ederken, kızlar da ev işlerinin yanı sıra eşlik rolünü öğrenirlerdi.

4. Ebeveynliğin Anlamı;

Çocukluk ve erişkinliğe geçiş konusundaki değişimlerin ebeveynliğin anlamı ile ilgili değişimlerle yakından ilişkisi bulunmaktadır. Günümüzdeki ebeveynler sadece ilgi ve şefkat göstermekle kalmamakta, çocukların sahip olduğu potansiyeli en yüksek düzeye ulaştırmaktan da sorumlu tutulmaktadır.

5. Evlilik Roller;

Geçmiş kuşaklarda anne-baba veya karı koca olarak eşlerin ev, iş ve çocuklarla ilgili konularda sınırları çizilmiş sorumlulukları bulunurken, günümüzde belirsizlikler artmıştır. Kadın ev dışında çalıştığında ev işleri ve çocukların bakımı konusunda kocasından veya aile büyüklerinden destek beklemektedir.

6. Seçenekleri Algılama;

Aile ve Evliliklerde ortaya çıkan pek çok değişimlere yol açan faktörlerin biri de giderek artan sayıda kadının ev dışında çalışmaya başlamasıyla ortaya çıkmıştır. Kadınların geçimlerini kazanmaya başlaması, onların ilk kez mutsuz olan evliliklerini sürdürme zorunluluğu karşısında seçeneksiz olmadıklarını görmelerine yol açmıştır.

7. Boşanmanın Anlamı;

Daha önce hiçbir şekilde kabul edilemez bulunan ve hatta ahlaki düşüklük veya başarısızlık olarak görülen boşanmanın anlamı değişmeye ve daha kabul edilebilir bir durum olarak algılamaya başlamıştır. ABD'de nitekim bir asır önce sıfır olan boşanmanın yılda bir miyone çıktığına dair istatistiksel bilgiler bulunmaktadır.

8. Yasal Değişiklikler;

Boşanma yasasının bizzat kendisi sembolik olarak boşanmayı teşvik edici olmuştur. Daha önce zina ve benzeri koşullara sıkıca bağlanan boşanmalarda artık bu koşulun aranmaması ve geçimsizliği boşanma için yeter koşul olarak görülmesi boşanmaların artmasında önemli rol oynamıştır.

Sembolik etkileşimci yaklaşım evliliklerin boşanma ile sonuçlanmasını sembollerdeki değişim ile açıklamaya çalışmaktadır. İnsanların boşanma ile ilgili düşüncelerinin değişmesi, evlilikten tatmin olma, aşk, çocuk, anne-baba, karı koca rollerindeki değişimler evli çiftler üzerinde önemli baskılar yapmaktadır.

Sembolik etkileşimci yaklaşımın aile konusundaki görüşlerinin daha iyi anlaşılması için başka örnekler vermek de mümkündür. Henslin boşanma konusunda ayrı olarak erkeğin ev işleri yapması durumunu da incelemiştir. ona göre, eğer kadın ve erkeğin ev işleri yapması durumunu da incelemiştir. ona göre, eğer kadın ve erkek birbirine yakın gelirlere sahipse ev işlerinde daha eşitlikçi bir paylaşım beklenir. ancak işin aslına bakılırsa, diğer erkeklere göre daha fazla ev işi yapsalar da adil bir paylaşım sergiledikleri söylenemez. Bu bulgu şaşırtıcı bir durumdur. Hatta işten çıkarılan kocaların çoğunun ev işi yapmayı azalttıkları gözlenmiştir.

Jessie Bernard (1972) da, boşanma eşiğine gelmiş, anlaşmazlık içindeki eşlerin çocukların sayısı, evlilik öncesi tanışıklık ve nişan süresi, evlendiklerinde kaç yaşında oldukları, ilk çocuklarının ne zaman olduğu, cinsel yaşamları, ev işlerinin aynı evde iki ayrı aile gibi yaşadıklarını gösteren klasik bir çalışmadır.

İşlevselci/Fonksiyonalist Yaklaşım

Genel olarak sosyolojide modernist çerçevede en yaygın olarak kullanılan makro yaklaşım "Yapısal İşlevcilik" olarak da anılan yaklaşımdır. Bu yaklaşım toplumu birbiri ile ilişkili parçaların görev yaptığı bir sistem olarak görür. Örneğin Amerikalı ünlü sosyolog T.Parsons toplumun koruyucu, bütünleştirici, yönlendirici ve uygulayıcı alt sistemlerden oluştuğunu savunur. Aile de bu bağlamda toplumun bütünlüğünü sağlayan bir kurumdur.

İşlevselciliğin tarihsel olarak kökeni Auguste Comte ve onun pozitivist felsefesine kadar uzanır. ilk olarak Fransız devrimi sonrası dağılma konumuna gelen toplumda birlik sağlamak amacıyla A. Comte ve daha sonra sanayileşmenin yarattığı "kuralsızlık/anomi" ve ahlaki bunalımların çözümü için "organik danayışmayı" arttırmak denge ve istikrarı yeniden tesis

etmek üzere E. Durkheim tarafından geliştirilen görüşlere dayanır. Durkheim'e göre, toplumu oluşturan parçalar işlevlerini gördüklerinde toplum normal konumdadır. Buna karşılık organlar görevlerini yapamaz durumda iseler bu "anormal" veya "hastalıklı/patolojik" durumdur. İşlevcilik açısından organizma olarak yapıya hem de onu oluşturan parçaların işlevine bakmak gereklidir.

İşlevselci Yaklaşımın önemli isimlerinden biri de R.Merton'dur. O, organik benzetmeler üzerinde fazla durmaz ve onun yerine işlevler ve çeşitleri üzerinde çalışır. Merton işlevselliği, toplumun dengede kalmasına hizmet etme koşuluna bağlar. Sistemin dengede bulunmasına hizmet etmeyen işlevler de bulunduğunu belirleyen Merton bunlara "işlevsel olmayan" sonuçlar adını verir.

Klasik İşlevciliğin biyolojik analoji yaparak bir sosyal evrim kuramına sahip olduğunu da belirtmek gerekir. çünkü A.Comte ve onun ünlü "Üç Hal Yasası" dahil bazı sosyologlar topluma ve sosyal bilimlere en uygun model olacak bilimin biyoloji olduğunu düşünmüşlerdir.

İşlevcilik ve Aile

Temel görüşleri paralelinde İşlevselciler için aile daima toplumun temeli olarak görülür. ayrıca toplumdaki değişimlere bağlı olarak aile yapısında da değişimler olduğu kabul edilir. örneğin parsons (1960)'a göre, sanayi öncesi toplumda, aile temel üretim birimi olduğundan ve emek yoğun üretim yapıldığından, günümüzde daha yaygın olan ve anne baba evlenmemiş çocuklardan oluşan "çekirdek aile" yerine "geniş aile"ye ihtiyaç vardır.

Aile konusunda İşlevselci yaklaşıma dayanarak çalışma yapmak yaygın bir gelenektir. çünkü aile modern sanayi toplumunun ürettiği sorunlara karşı kurumsal emniyet supabı işlevi görmektedir. ayrıca cinsellik aile yolu ile düzeltilmektedir.

Sanayi toplumunda, küçük ailenin yer değiştirmesi, bir bölgeden diğerine göç etmesi pratik olarak daha kolaydır.

T.Parsons'a göre toplumlar değişip sanayileştikçe, teknoloji yoğun üretim ve ailenin üretim birimi olmaktan çıkarak tüketim birimi haline dönüşmesine bağlı olarak da geniş aileye ihtiyaç azalmıştır. bunun yerine daha küçük ve hareketlilik / göç kabiliyeti fazla olan, üyelerinin belli becerilere sahip olduğu ailelere ihtiyaç artmıştır. Üretkenlik esasında sanayi öncesi toplumun ayrıcalıklı statüye sahip sınıfları da değişmiştir.

T.Parsons'ın 1950 yıllarda ABD'nin Ortbatı bölgelerinde beyaz, orta sınıf ve kasaba ailesine yönelik

gözlemlerinin sınırlılıkları her türlü eleştireye açık olmakla birlikte halen belirli çerçevede önemini korumaktadır.

Ekonomik Üretim;

Sanayi öncesi dönemde aile ekonomik bir ekipti. Temel ihtiyaçları karşılamak bir çok aile için çok gücü ve aile üyeleri yaşamlarını sürdürebilmek için üretimde işbirliği yapmak zorundaydılar. Türkiye'de kırdaki tarımsal faaliyetlerde üretken olan kadınlar, kentte bu olanağı bulamamaktadır.

Çocukların Toplumsallaşması

Geniş ölçekte ortaya çıkan ekonomik değişimler karşısında diğer güçlenen bir kurum olarak devlet, ailenin pek çok işlevlerini üstlenmeye başladı. örneğin okullar açarak daha önce ailenin sağladığı eğitim işlevini üstlendi ve böylelikle onların toplumsallaşmasında da sorumluluk aldığını gösterdi. çocukların okula gönderilmesini yasal zorunluluk haline getirerek, uymayan aileler cezalandırıldı.

Yaşlı ve Hasta Bakımı;

Yasalarla kurulan tıp fakülteleri ve hastaneler aracılığıyla kurumlaşan tıp güçlenmiştir. buna bağlı olarak da artık hastalar ev yerine hastanede bakım görmek ve tedavi edilmektedir.

Eğlenme/Dinlenme;

Ailelerin gelir düzeyi yükseldikçe ev yerine eğlenme ve dinlenme için başka mekanlara gitme oranı da artmıştır. Eskiden evdeki imkanlarla sağlanan eğlencelerin yerini bedeli ödenerek alınan hizmetler almaya başlamıştır.

Üyelerin Cinsel Denetimi

Diğer konularda olduğu gibi bu konuda değişimler olmuştur. Geleneksel olarak cinsel ilişki sadece evlilikte meşru görülürken, bu eğilimde de eskiye göre oldukça fazla zayıflama baş göstermeye başlamıştır.

Üreme/Çoğalma

Yüzeysel olarak bakıldığında ailelerin işlevleri arasında dokunulmayan tek konu çocuk sahibi olmaktır. Hatta ABD'de tek ebeveynli ailelerin çoğunda çocuk bulunduğu ve evlenmemiş kadınların tüm doğumların %40'nı yaptıkları düşünülürse, üreme işlevinin hiçbir zaman sona ermeyeceği söylenebilir.

Türkiye'de çocuk sahibi olmak önemsenmektedir. Sağlık Bakanlığı çeşitli projelerle aile planlaması hizmetlerini ülkenin her yerinde ücretsiz olarak sunmaktadır. istendiği zaman istendiği sayıda çocuk sahibi olmak için kamusal hizmetlerin yaygın olmasına rağmen, geleneksel/kültürel ve ideolojik engeller yüzünden halen ailelerin çoğu bakabileceğinden daha fazla sayıda çocuğa sahip olmakla birlikte, nüfus artış hızında yaşanan düşmeler bu konuda bazı değişimler olduğunu göstermektedir.

Radikal Psikiyatlar;

Son olarak 1960'lardan bu yana aile konusunda ortaya çıkan bir diğer yakşımdan söz etmek mümkündür. Bu yaklaşımın ilk bakışta sosyolojinin içinde yer alması garip görünse de geniş bir çerçevede mümkün görünmektedir. Nitekim Abbott göre 1960'ların savaş yerine Aşk ve Barış Hareketi ile birlikte insanlar bir çok kurum, örgüt ve işlevişte değişiklik talebinde bulunmaya başladılar. Klasik geleneksel tıp da en çok eleştirilenler arasındaydı.

Cooper ve Ronald Laing'e göre erişkin kişiliklerin çekirdek ailede istikrar kazandıkları yönündeki işlevselci görüş kesinlikle hatalıydı. onlara göre, aile tam aksine erişkinlerde istikrarsızlık yaratmaktaydı. Çekirdek aile kimliklerin birbiriyle rekabet ettiği ve güç oyunlarının oynandığı kazandı.

Cooper ve Ronald Laing özellikle psikiyatri alanında eleştiri yapanların başını çekmektedirler. Çatışmacı

Yaklaşım;

Sosyal bilimlerde çatışmacı yaklaşım ve kuramlar, toplumdaki gruplar ve sınıflar arasındaki sosyal, siyasi ve maddi eşitsizlikler üzerinde vurgu yaparak mevcut sosyopolitik sistemi eleştirirler. Çatışmacılar özellikle sınıflar arasındaki güç mücadelesi ve birbirine tarihsel olarak karşı olan hakim ideolojiler üzerinde dururlar.

İşlevselcilerin toplumu ahenk içinde bir bütün olarak görmelerinin aksine çatışmacılar, toplumun birbiriyle kıt kaynaklar için çatışan gruplardan oluştuğunu kabul ederler. Dıştan bakıldığında birlik ve beraberlik içinde görülen ilişkilerin ardında bir güç mücadelesi olduğunu savunurlar. Çatışmacı yaklaşım ve modernist

kuramlara ve makro düzeyde yapısal analizlere dayanır.

Çatışma kuramı çoğu zaman Marksizm ile düşünülür. Marx'ın felsefesi Diyalektik Materyalizm olarak anılırken; sosyolojisine "Tarihsel Maddecilik" denilir.

Karl Marx Avrupayı dönüştüren sanayi devrimini gözetleyerek çatışma kuramını geliştirmiştir.

Modern çatışma kuramının kurucusu C.W. Mills'e göre, ilk aşamada sosyal yapılar birbiriyle çıkar ve kıt kaynaklar için çatışan insanlar aracılığıyla yaratılır. Daha sonraki aşamada ise çıkar ve kaynaklar, insanlar tarafından yaratılan yapının yüceltilerek "Şeyleştirilmesi"nden toplumdaki güç ve kaynakların eşitsiz dağılımından etkilenir.

Çatışmacı Yaklaşım ve Aile;

Ralf Dahrendorf çatışmanın "otorite" içeren her ilişkide söz konusu olabileceğini savunur.

Lewis Coser'da Marx'tan farklı olarak, çatışmanın aralarında yakın ilişki bulunan herkes için söz konusu olduğunu savunur.

Yapısal İşlevcilik gibi Çatışmacı yaklaşımda modern ve makro bir yaklaşım olarak benzer bazı özelliklere sahiptir. çünkü çatışmacı yaklaşımda temel oluşturan Marksizm de yapısalcı kuramdır.

Marksistlere göre modern toplumda ailenin rolünü anlamak istiyorsak, onun kapitalizm içinde nasıl işlev gördüğüne ona ne tür katkıda bulunduğuna bakmamız gerekir. Şte bu yönden her iki yapısalcı yaklaşım arasında benzerlik olduğu iddia etmek mümkündür. Ancak Çatışmacı Yaklaşımın vurgusunu sanayileşme yerine kapitalizm olduğu hiçbir zaman göz ardı edilmemelidir.

Marksizme göre toplumlarda biri alt yapı diğeri ise üst yapı olmak üzere ikili bir model bulunur. Bu bağlamda ekonomik alt yapı (kapitalizm) istisnasız diğher tüm üst yapı kurumları gibi aileyi de belirler.

Goldthorpe ve Nuffield'ın belirttikleri gibi ailenin işlevi çocuklarını kendisi gibi eğiterek gelecekte yerini alacak yedek ucuz işgücünü yetiştirmektir. Aksi taktirde kapitalizmin varlığını sürdürmesi mümkün değildir.

Çatışmacı Yaklaşımın aile incelemelerinde nasıl uygulanacağı konusunda açıklık getirmek isteyen Henslin göre çatışmacılar ABD'de boşanma oranlarının neden yüksek olduğunu açıklarken ilk olarak temel eşitsizliklerden hareket ederler. çünkü toplumda kadınlar erkeklerin egemenliği altında istismar edilmektedir. Bu bağlamda çatışmacılar evliliği toplumdaki eşitsiz erkek egemen ilişkisinin muhafazasını temin eden bir araç olarak görürler. Bunun ötesinde kadının bir mülk olarak bir erkekten değerine, diğher bir ifade ile babadan kocaya geçtiğini iddia ederler.

Abbort(2010) ise, hem işlevselcilik hem de çatışmacılık tarafından artık günümüzde her toplumda çekirdek ailenin yaygın/baskın olduğunun iddia edilmesine karşılık hiçbir zaman farklı aile yapılarının olabileceğinden söz edilmesini eleştiri konusu yapar. ayrıca her iki yaklaşımın da ailenin kendisinden beklenen işlevleri tam anlamıyla yerine getirdiğini varsaydıklarını; oysa ailenin başka işler yapabileceğinin de düşünülmesi gerektiğine işaret eder.

Marksizmin aileye ilişkin açıklamaların sürekli ekonomik işlevle sınırlaması genel bir eleştiri konusudur.

İşlevselciler toplumun ihtiyaçlarının aileyi belirlediğini savunurken, çatışmacılar kapitalizmin aileyi belirlediğini iddia ederek aşırı genelleme yapmış olmaktadır.

Çatışmacı Yaklaşım makro düzeyde ve çoğu zaman tarihsel karşılaştırmalar yaparak aile konusunda incelemeler yapar. Problem edindikleri konuların başında sınıf mücadelesi ve güçlü sınıfların işsizliğe ve evsizliğe nasıl baktığı gelir. Örneğin Amerika'da Afrika kökenlilerin neden daha fazla işsiz olduğunu sorgular. hükümet politikalarını eleştirirler.

İşlevselci Yaklaşımda çoğu zaman ailenin olumlu yönlerine vurgu yaparak pembe bir tablo çizmesi, boşanma ve istismarları ihmal etmesi nedeniyle eleştirilmektedir. Kaldı ki üyelerin her birinin aileden sağladıkları yarar

aynı derecede olmayabilir. Kadın ve erkeğin konumları farklı olabileceğinden eleştirel olmakta yarar vardır. Ayrıca gerek işlevselci gerekse çatışmacılığın her ikisini de determinist olması da dikkat çekmektedir.

Feminist Yaklaşım;

İlk olarak Feminizm hem işlevselcilerin olumlu görüşlerini hem de çatışmacıların görüşlerine eleştirel bakar. Bu eleştirinin altında tek fakat önemli bir neden yatar ki o da erkek egemenliği demek olan “ataerkilliktir”

Tüm Feminis kuramlar aileyi ataerkil bir kurum olarak görürler, bu konuda aralarında oldukça önemsiz farklar bulunur.

Aileyi ataerkil olarak görmek ise oldukça kapsamlıdır. Örneğin Feministler işlevselcileri ailenin tüm üyelerine sağladığı olanakların ya da çıkarların eşit olduğunu iddia ettikleri için eleştirirler.

Feministler ayrıca işlevselci yaklaşımın toplum cinsiyet farklarına ilişkin görüşlerinde çelişki ve belirsizlik olduğunu iddia eder. İşlevselcilerin toplumsal cinsiyet rollerinin doğal ve değişmez olarak görmelerini sorgularlar.

Feministlere göre toplumsal cinsiyet rolleri kültürel olarak öğretilerek aktarılırlar ve bu yüzden değiştirebilirler.

Feministler Marksist aile görünüşlerini de toplumsal cinsiyete kapalı ya da görmezden gelen tutumları yüzünden eleştirirler.

Feminizm genel anlamda sosyolojiye de eleştirel bakar. Sosyolojinin toplumsal yaşam hakkında yanlış görüşlere sahip olduğunu savunur.

Feministlere göre aile sadece kapitalizmin ihtiyacı olan emeği üreterek onu destekleyen birim olmanın ötesinde ataerkilliği de yeniden üreten birimdir. Diğer bir ifade ile aile hem kapitalizmin hem de ataerkilliğin emniyet supabıdır. Kapitalist sistemde kadın hem yedek emek gücünü üretir hem de piyasanın ucuz emek ihtiyacını karşılar. Aksi takdirde aynı işi yapan kadına erkekte daha az ücret nasıl ödenebilir.

Markxist Feminizm;

Bu kuram hem Feminist hem de Marksist görüşlerin bir karışımıdır. Feminist erkek egemenliğinin kapitalizmin bir sonucu veya özel mülkiyeti koruyan kapitalizmin yol açtığı bir durum olarak görülürse de bu konu tartışmalı bir konudur.

Marksistler tarafından aile yaşamı ve evlilikte kadının sömürüldüğü kabul edilmekle birlikte, bunun ailenin kadın üzerinde etkisinden çok, aile ile kapitalizm arasındaki ilişkiden

kaynaklandığının ileri sürülmesi önemlidir. Marksist kavramları kullanmakla birlikte kadının sömürsünü aile yaşamının anahtar özelliği olarak görmektedirler.

Radikal Feminizm;

Radikal Feministler ataerkilliği kültürün bir sonucu olarak görürler. Ataerkillik demek, kadın rollerini doğal karma ve olarak görerek aile aracılığıyla kültürel olarak aktarılmasına yardımcı olmak demektir.

Çok sayıda radikal feminizm olmasına rağmen olanları diğer feminizmlerden ayıran iki temel özellik vardır. Bunlardan ilki kadınlar tarafından kadınlar için geliştirilmiş olmasıdır. Bu yüzden mevcut yaklaşımlar ve gündem ile uzlaşmaya gereksinim duymazlar. İkinci temel özellikleri, kadınların baskı görmesini, hükmetmenin en evrensel ve en temel biçim olarak görmeleridir.

Ataerkil ideoloji kadını ikincil ve zayıf cins olarak görere ev işi ve çocuk yetiştirme rolüne indirger, Ataerkillik farklı toplumsal yapılarda kültürel değerler ve inançların bir sonucu olarak görülebilir. Kültür toplumsal yapının bir parçasıdır; ancak, Marksistlerden farklı olarak sadece ekonomik ihtiyaçlarla belirlenemez, Ataerkillik bu nedenle farklı toplumsal yapılarda farklı biçimlerde ortaya çıkabilir.

Liberal Feminizm

Liberal feminizm iki temel savından biri “erkeklerle eşitlik” ise, “kadının özgürlüğü” dür. Onlar için kamusal alanda çalışmak çok önemlidir. Çalışma yaşamında eşitlik, aile yaşamında eşitlik ve son olarak sosyal hayatta eşitlik sağlanmalıdır. Aile içindeki geleneksel işbölümü kadının çalışmasının en büyük engelidir. Kapitalizm gelişmesi ve yeterli istihdam olanağının sağlanması ile aile dönüşüme uğrayacaktır.

Liberal Feministler yasal değişikliklerle ailede ve toplumda kadının konumun iyeşebileceğini savunur. 1970'lerin eşit işe eşit ücret getiren eşit fırsatlar yasasını savunurlar.

Sosyalist Feminizm;

Kamusal ve özel alan kavramlarını özellikle vurgulayan sosyalist feministler, radikal feministlerden farklı olarak ataerkillik yerine kapitalizm üzerine eğilimleriyle dikkat çekerler. Onlara göre kapitalizm kadını “özel” erkeği de “kamusal alana” yerleştirmiştir. Savran’a göre kapitalizm, kadını özgürleştiriyor gibi görünürken, aslında bunun tam aksini yaptığı için, kadının özgürleşmesi ve kurtuluşu ancak sosyalizm ile mümkündür.

Sosyalist Feministlere göre özel alan siyasaldır. Bu söyleme göre özel bir kurum olan aile içindeki kişiliklerin özel ilişkilerin, diğer bir ifade ile mahram sayılabilecek konuların tümü politik boyutlara sahiptir. Özel alan yani aile, kadının ezilmişliğinin, ikinciliğinin ortamını hazırlayan bir kurumdur. Önerilen ise, aile ilişkilerinin de siyasal alan içinde görülmesidir.

Postmodernizm;

Sosyolojide son yıllarda önem kazanan postmodernizmin henüz aile sosyolojisi literatüründe çok fazla etkisi bulunduğu söz edilemez. Modernizmin romantik ideallerinin toplumsal sorunları çözmemiş olması, çok sayıda çocuğun yoksulluk ve sefalet içinde doğması ve büyümesi eleştirilen temel kaynağıdır.

ÜNİTE 2

AİLE, EVLİLİK, AKRABALIK VE HANE EVLİLİK VE

TÜRLERİ

Evliliğin Tanımı;

Giddens evliliği Şu Şekilde tanımlamaktadır. Evlilik; iki yetişkin insan arasındaki, toplum tarafından tanınan ve onaylanan bir cinsel birlik olarak tanımlanabilir.

Modern toplumlarda iki insanın cinsel birlikteliğinin tanınması ve meşrutiyetinin sağlanması resmi nikah aracılığıyla sağlanmaktadır.

Evliliğin eğlence, tören ve Şölenler yapılarak kutlanması da iki insanın birlikteliğinin kültürel düzeyde kabullenişini ortaya koyar.

Evlilik, kadın ve erkeğin birlikteliğinden oluşan her türlü yetki ve sorumluluğu paylaşması ve meşrulaştırmasının toplumsal kurallar çerçevesinde kabul görmesidir.

Bazı toplumlarda bir erkek bir den çok kadınlar evlenir buna çok karılılık(polygyny) denir. Bazı Topumlarda da kadın birden çok erkeklerle evlenir buna da çokkocalılık(poliandry) denir.

Evlilik Türleri;

Evlilik ve aile çeşitlerini beş başlık altında sınıflandırabiliriz. Evliliklerin bu sınıflandırması ilk olarak, oturalan yere göre; ikincisi, eş sayısına göre; üçüncüsü ise eşin seçildiği gruba göre; dördüncüsü, otorite ilişkilerine ve beşinci soy ve secereye göre yapılmaktadır.

1. Oturalan yere göre evlilik;

Matrilokal, Patrilokal ve Neolokal olmak üzere kendi içinde üçe ayrılmaktadır. Erkeğin kadının ailesinin evinde oturmasına(içgüveylik) matrilokal, Kadının erkeğin evinde oturmasına Patrilokal, Kadın ve erkek ailelerinin yanında kalmazlar ve onlardan ayrılarak kendilerine ayrı ev açmaları durumuna Nelokal denir.

2. EŞ sayısına göre evlilik;

Monogami tek eşle evlenme anlamına gelmektedir. Poligami de çok eşle evlenme anlamına gelmektedir. Poligami kendi arasında Poliandri ve Polijini olmak üzere ikiye ayrılır. Poliandri; bir kadının birden çok erkeklerle

evlenmesidir, en çok Tibet ve Alaska'da görülür. Polijini; Bir erkeğin birden fazla kadınla evlenmesidir. En çok Afrika, Orta Doğu'nun bazı bölgelerinde bu evlilik türü görülür.

3. Eşin seçildiği gruba göre evlilik;

Akraba arası yapılan evliliğe endogami yani içevlilik denir. Kadın ya da erkeğin evleneceği kişiyi üyesi olduğu grubun dışından seçmesine ekzogami yani dışevlilik denir.

4. Otorite ilişkilerine göre;

Evlilikte kocanın üstünlüğüne patriyaki (ataerkil) denir. Evliliklerde kadınların üstünlüğüne de matriyaki(matriarchy) denir.

5. Soy ve derece ilişkilerine göre;

Patriliniyal sistemde mirasın paylaşımı baba sosyunun üstünlüğüne, matrilineyal sistemde ise mirasın bölümüşümü ana sosyunun üstünlüğüne ağır basmaktadır. Bilateral sistemde her iki taraf mirastan eşit hak alması öngörülmektedir. Patriliniyal sistemde anaya soyundan gelen kişiler, matrilineyal sistemde ise baba soyundan gelen kişiler akraba olarak kabul edilmezler.

AKRABALIK VE DAYANIĞMA;

AKRABALIK; Evlilik yoluyla veya kan bağıyla oluşan insan ilişkilerine verilen addır. Akrabalık sistemi; Birey ve gruplar arasındaki ilişkilere, Anne-baba ve çocuklar arasındaki ilişkilere, Kardeşler arasındaki ilişkilere, Evli eşler arasındaki, biyolojik ilişkilere dayanmaktadır.

Akrabalık Kurumu;

Anne, baba ile çocuklar arasındaki ilişkileri, Büyükbabalar, büyükbabalar ve torunlar arasındaki ilişkileri, Kuşaklar arası siyasi ilişkileri, Evlilik biçimlerini, Oturma yerini, İnsanların birbirlerine hitap biçimlerini, Miras biçimlerini belirler.

Babasoylu toplumlarda kadınların bütün hakları evlenene kadar babalarının, evlendikten sonra da kocasının üstüne geçmektedir.

Anasoylu toplumlarda ise kardeş grubu daha önemlidir. Bu toplumlarda miras annenin erkek kardeşinin kız kardeşin oğluna, yani dayıdan yeğenine geçmektedir.

Soy Kuramına göre, "toplumlarda akrabalık sistemlerinin varoluş nedeni hak ve görevlerin dağıtılmasıdır". İttifak Kuramı ise, "gruplar arasında evlilikle kurulan bağları düzenleyen kuralların nasıl ortaya çıktığıyla ilgilenir.

Akraba evliliğinin baba soyundan (amca ve hala çocukları) gelmesi paralel yeğen evliliği, anne soyundan (dayı ve teyze çocukları) gelmesi çapraz yeğen evliliği denir.

HANE VE HANE ÇALIĞMA STRATEJİLERİ;

HANE; aynı evde aynı çatı altında veya yaşama mekanında oturan hepberlikde düzenli olarak yemek yiyen ve gelirlerini paylaşan insanlar için kullanılan kavramdır.

Hane çalışma stratejileri bilinçli veya bilinçsiz, üstü veya örtülü olsun hanede yaşayan bireyler arası işbölümünü anlatan bir kavramdır.

EVLİLİKLERDE GÖRÜLEN DEĞİĞİMLE

Geleneksel olarak evlilik yetişkin bir kadın yetişkin bir erkek arasında yasal geçerliliği olan bir ilişki

biçimidir. Bu ilişki biçiminde karşılıklı hak ve yükümlülüklerin yerine getirilmesi beklenir.

Birlikte Yaşamak;

Birlikte yaşama, bir çiftin evli olmadan cinsel bir ilişki içinde yaşaması olarak tanımlanmaktadır. Birlikte yaşamak bir “deneme evliliği” olarak görülmektedir. Evlilik öncesi deneme aşaması olarak isimlendirilen birlikte yaşama, hesaplı ve planlı bir şekilde gerçekleşmez.

Komün Yaşam Biçimleri;

Aileye yönelik eleştiriler farklı yaşam modellerinin oluşmasına neden olmuştur. Aileye karşı getirilen yeni komünal yaşam biçimleri hayata geçirilmiştir. Giddens 19. yüzyılda bir çok düşürün aileye karşı ortak veya komün yaşam tarzlarını önerdiğini belirtmektedir.

19. Yüzyılda Amerika’da New England’da hayata geçirilen ONEİDA topluluğu ve İsrail’deki KİBBUTZ topluluğunu komünal yaşam tarzlarına örnek olarak verebiliriz.

ONEİDA TOPLULUĞU insel inançlar temelinde kurulan bir yapıydı. Bu toplulukda yaşayan her erkek her kadınla evli sayılmakta, toplulukda yaşayan her çocuğun anne ve babası bütün kadın ve erkeklerdi.

KİBBUTZ TOPLULUĞU: Kibbutzlarda çocuklarının bakımı topluluk üyelerin sorumluluğundadır, sanki tek bir ev bir aile gibidir. Bu topluluklarda mülkiyet çocuk bakımı ve yetiştirilmesi ortaktır.

EĞİNCİSEL AİLELER;

Eşcinsel kavramı aynı cinsten olan kişilerle cinsel birliktelik yaşayan veya aynı cinse eğilim duyulan kişileri anlatmak için erkek eşcinsellere gay , kadın eşcinsellere lezbiyen denmektedir.

BOŞANMA;

İnsanların evlenmesi gibi boşanması da sosyolojik bir olaydır. Özkalp boşanmayı tarflardan birinin veya her ikisinin kendi arzusu ile toplumda geçerli norm ve adetlere göre evlilik birliğinin sona ermesidir. Marshall ise hukuksal olarak kurulmuş bir evliliğin yine resmi yasalar nezdinde ortadan kalkması olaak boşanmayı tanımlamaktadır.

*Abbott ve arkadaşları boşanma eğilimin artmasını genel olarak Şöyle açıklamaktadır.

*Boşanmanın geçmişe göre yasal olarak kolaylaşması,

*Bireysel ideolojinin yaygınlaşması,

*Romantik aşk ideolojisi hem kadının hem de erkeğin beklentilerini yükseltmekte ve evlilikte beraber cinsel ve sevgiye dayalı tutkunun bitmesi boşanmayla sonuçlanmaktadır.

*Boşanma toplumsal olarak daha kabul edilebilir hale gelmiştir.

*Günümüzde evliliklerin, özellikle de çocuk sahibi kadın ve erkeğin dışarıda çalıştığı hanelerde; çok daha stresli hale geldiği belirtmektedir.

*Kadınların gelir getiren işlerde çalışması ve maddi açıdan bağımsızlaşması da boşanmaları kolaylaştırmaktadır.

Boşanmanın bireysel nedenleri arasında erken yaşda yapılan evlilikler, evlilik süresi ve evlenme kararının alınmasındaki hatalar yer almaktadır.

Boşanmanın yapısal nedenleri ise ekonomik koşullar kadının ekonomik bağımsızlığını kazanması ve evlilik ve boşanma konusunda değişen değer ve tutumlar yer almaktadır.

TEK EBEVEYNLİ AİLELER;

Çocuğu ile birlikde yaşayan ve reisi kadın olan ailelerin sayısı gittikçe artmaktadır. Bu ailelerin sayısının artış nedenleri ise boşanma veya ayrılma, evlilik dışı doğumlar, kadının kocasının ölmesidir.

Gelir sahibi kentli kadınlar arasında tek anne olmayı seçme eğilimi daha fazladır. Türkiyede boşanma oranının artmasına rağmen tek ebeveynli haneler görülür değildir.

BEKAR KALMA;

Toplumda bekar sayısının artmasının nedenleri insanlar erken yaşta evlenmek yerine daha geç evlenmeyi tercih etmeleri, boşanma oranlarının artması , eşleri ölen yaşlı nüfus sayısının artması bekarların sayısını artırmaktadır.

Peter Stein; yaşı yirmi beş ile kırk beş yaş arasında olan altmış bekar insanla yaptığı araştırmanın

sonuçları bekar kalma algısını ortaya koyması açısından önemlidir. Bu araştırmaya göre görüşülen kişiler;

- *Bekar olmanın kariyer için önemli bir fırsat ve yararlı olduğu;
- *Bekar olmanın çeşitli cinsel deneyimlere fırsat verdiğini,
- *Bekar olmanın özgürlük ve özerklik olduğunu düşünmektedir. ÜNİTE 3

TÜRK TOPLUMUNDA AİLE YAPISI;

Kişinin çevresiyle ilk teması doğumla katılmış olduğu aile grubu içinde başlar .Çocukla aile üyeleri arasında başlayan bu etkileşim sürecine “Toplumsallaşma” denir. Toplumsallaşma ile kişinin içgüdüleri toplumdaki hakim değer yargıları ve davranış kalıpları içine yerleştirilir.

Aile “Ana baba çocuklar tarafından kan akrabalarından oluşan ekonomik ve toplumsal bir birliktir”. Özellikle bu tanım modern ve topluluklardaki ailelerin yetişkin üyeleri açısından ele alınınca geçerliliği artmaktadır. Çünkü bu birlik eşlerin açıkça belirttikleri amaçlarını gerçekleştirmek üzere bir araya gelmelerinden oluşmaktadır. Eşlerin çocuk sahibi olmalarıyla daha kapsamlı bir anlam taşıyan aile aynı zamanda çocukları topluma hazırlayan küçük bir topluluk modelidir.

AİLENİN ÖZELLİKLERİ, GÖREVLERİ VE AİLE TİPLERİ

*Toplumsal düzeyde meydana gelen değişmeyi aileyi iki ayrı yönde etkilemiştir. Birinci aile dışında yeni bir takım sosyal kurumların meydana gelmesi ve ailenin görevleri yüklenmesi nedeniyle görevlerin farklılaşması, ikincisi de toplumsal sorunlar ailenin iç dinamiğini etkileyerek aile iç sorunlara yol açmasıdır.

*Ailenin evrenselliği devamlılığı ve sosyal yapıda çekirdek özellik taşımasının yanında aile üyelerinin sorumlulukları üyeler arası ilişkilerin duygusal bir temele dayanıyor olması Şekillendirme özelliği ve kurallarla çevrili olması gibi hususlar her aile tipinde görülen yaygın özelliklerdir.

*Her aile tipinin paylaştığı kaçınılmaz olan bazı temel görevler vardır. Bunlar biyolojik,psikolojik ve ekonomik görevlerdir. Biyolojik ve psikolojik görevler aile dışında gelişen yeni kurumlar tarafından yerine getirilmemektedir. Ailenin sürekliliğin sağlanması ve varlığının korunması duygusal ilişkilerin sağlıklı bir biçimde gerçekleşmesi konularında geçerli bir çözüm bulunamamıştır.

*Aile, sosyal ilişkilerin en küçük ve en temel birimi olarak hem işlevleri hem biçimleri hem ekonomik faaliyetleri hem de aile içindeki liderlik konumları itibarıyla değişime uğramaktadır. Özellikle kırsal alandan kentlere göç eden tarımsal yapıdan kopan kadının iş güç biçimlerinde ve emeğinin değerlendirilme sürecinde ortaya çıkan değişiklikler aile içi ilişkileri yakından etkilemektedir.

*Bugün aile kendini etkileyebilecek iki temel sorun ile karşı karşıyadır. Birincisi toplumsal değişmelere paralel olarak çıkan toplumsal dinamizmin aileye olan etkisi, ikincisi ise doğrudan ailenin iç mekanizmasında ortaya çıkan aksaklıklar.Toplumsal dinazmin etkisi ailenin yapısına değil görevlerine yöneliktir.

Büyük Aile : Kırsal alanda yaşayan tarımla geçimini sağlayan akraba bağları kuvvetli aile adının önem ifade ettiği erkeklerin karar almada ön planda olduğu geleneklerine bağlı aile tipidir.

Küçük Aile: Kentsel alanda yaşayan hanehalkı sayısı sınırlı sanayi ticaret ve hizmet sektöründe çalışan akrabalık bağlarının görece önemini yitirdiği geleneksel yaşam tarzından uzak olan aile tipidir.

GEÇİŞ AİLESİ:

Türkiyede aile tiplerinde gerek kasaba gerekse gecekondlu ailesi geçiş ailesi olarak kavramsallaştırılmaktadır .Bilindiği üzere sanayi öncesi toplumlara geleneksel sanayileşmekte olanlarada geçiş toplumu denilmektedir. Bu bağlamda ailede geçiş ailesi olarak kabul edilmektedir .Çünkü toplumlar sanayileşme ve kentleşme sürecine girdiklerinde toplumsal yapıları hemem hemen bütünüyle değişime uğramaktadır.Geçiş ailesi büyük aile özelliklerini koruyan ancak beklenti ve umutlarıyla küçük aile özelliklerini özümsemeye çalışan özgün bir kimlikle varlığını sürdürmektedir .Bu aile bir taraftan kır ailesinin alışkanlıkları, tutumları ve değer yargılarıyla çevrili diğer taraftan kent yaşıntısının etkisinde kalan bir aile tipidir.

GECEKONDU AİLESİ:

Türkiye'nin gündemine 1950 sonrasında giren ve 80'li yıllardan itibaren kendini iyice hissettiren 90'lara vardığında ise artık ülkenin sosyal siyasal ekonomik yapısının doğrudan etkileyebilecek ölçülere varan gecekondulaşma günümüzde hem nicel hem nitel büyüklüğü ile başlı başına bir sorun alanı olmuştur. Endüstriyel iş yaratma kapasite ve örgütlemesini tam anlamıyla gerçekleştirememiş gelişmekte olan göç yoluna kabul ettiği kırsal nüfusu özümsemekte güçlük çekmektedir.

İşgücünün değişmesi ve çeşitlenmesi ile birlikte kentsel kurumlardan yararlanma artmaktadır.

- *Gecekondu ailesinde işgücüne katılımın genellikle fabrika ve imalatna işçiliği, küçük girişimcilik, hizmet sektörü ve marjinal kesimde yoğunlaştığı görülmektedir.
- * Evde pazar için üretim olayı hemen hemen yok denecek kadar azdır. Taksitle alış-veriş tüketim sürecinde başvurulan yaygın bir alışkanlık haline gelmiştir.
- * Gecekondu ailesinin %70'nin hanehalkı kolaylıklarına sahip olduğu görülmektedir.
- * Çalışkan kesimin üçte ikisinin sosyal güvenceye sahip olması kentleşme sürecinin önemli adımlarından bir tanesidir.
- * Gecekondu ailelerinin sosyal bakımdan da kentleşme sürecinin içine girdikleri özellikle aile içi ilişkilerde eğitim düzeyi yükseldikçe kadının statüsü ve karar verme süreçlerine katılımında artış gözlenmektedir.
- * Akrabalık, hemşerilik ve komşuluk ilişkileri yoğun ve güçlüdür.
- * Başlık parasına "karşı bir tutum" geliştirildiği ve aile planlamasına olumlu bakıldığı gözlenmektedir.
- * Gecekondu ailesinde dayanışma sürmekte ve çözülme göstermemektedir.
- * Akrabalık dayanışması gecekondu ailesinin en güçlü yanıdır. Aile toplumun

yüreğindeki en küçük demokrasi birimidir.

BERDER AİLESİ:

Güneydoğu Anadolu'da rastlanan bu aile tipinde kız ve oğullarını evlendiren aileler arasında anlaşmazlık ve geçimsizlik çok olmaktadır. Özellikle kızlarına iyi muamele yapılmıyorsa gelinlere de huzur verilmez. Ayrıca evlendirilen çiftlerden birinin ölümü ya da boşanma nedeniyle ayrılması diğer çiftin ilişkilerini de etkilemektedir. Bu bakımdan oldukça karışık sorunlara sahip bir aile şeklidir.

Evlenebilecek yaşlarda hem kız hem de oğlu bulunan iki ailenin karşılıklı olarak kız ve oğullarını evlendirmeleriyle kurulan aile şekline berder ailesi denilmektedir.

Başlık sorununa çözüm yolu getiren diğer iki tip evlenme biçimi de Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde görülmektedir.

1. LEVRAT (Yenge ile evlilik) Kocasını ölen kadının kayınbiraderiyle evlenmesidir.

2. SORORAT(Baldız ile evlilik) Karısını ölen kocanın baldızıyla evlenmesidir. Türkiye'nin Doğu ve

Güneydoğu Bölgelerinde ender olmakla beraber kayınpeder gelin evliliğine de rastlanmaktadır. Adıyaman ilimizin dağ köylerinde bu uygulamaya rastlandığı söylenmektedir. Genellikle varlıklı ailelerde görülen bu evlenme tipleri miras bölünmesi önlemek, gelin için ödenmiş başlığın değerlendirilmesi yani gelinin insan gücü olarak üretimdeki katkısını devam ettirmek amacıyla yapılmaktadır.

TÜRKİYE'DE AİLEİN GENEL GÖRÜNÜMÜ;

*Türkiyede 1990 yılı itibarıyla 57 milyon nüfusun %59.1 kentsel alanda %40.9 kırsal alanda yaşamaktadır.

*2000 sayım sonuçlarına göre 68 milyon nüfusun %64.9 kentlerde, %35 kırsal alanda yaşadığı ve nüfus artış hızının da 18.28 olduğu saptanmıştır.

*2010 adrese dayalı nüfus kayıt sistemine göre 74 milyon nüfusun %76.3 kent, %23.7'si de kırsal alanda yaşamaktadır.

Verilerden son on yılda Türkiye genelinde nüfus artışı hızının azalmasına rağmen kırsal alandan kentsel alana göçün devam ettiği anlaşılmaktadır.

TÜİK'in 2010 verilerine göre Türkiye'de 15 ve üzer yaş grubun işsiz oranı %11.9'dur. 15 yaş ve üzeri kadınlarda işsizlik oranı %13, aynı yaş grubu erkeklerde ise 11.4'tür. 15-24 yaş arası kadınlarda işsizlik oranı %23, erkeklerde ise %21'dir.

Türkiye'deki ailelerin eğitim durumuna bakıldığında ise ailelerin 1935'ten bu yana eğitime verdikleri önemin giderek arttığı gözlenmektedir. 1935'lerde okur-yazarlık oranı %19.2 iken, 1960'larda % 39.5, 1970'de % 56.2 ve 80'li yıllarda % 77.4'e yükselen bu oran 1990 nüfus sayımında %80.4'e, 2000 de ise %87.3'e ulaşmıştır. Kadın okur yazarlık oranı %80.6 iken bu oran erkek nüfusta %93.8'dir.

Okul çağındaki kadınlardan okuma yazma bilmeyenlerin toplam nüfus içindeki oranı %4.7 iken erkeklerin %1.1'dir. dolayısıyla okuma-yazma bilmeyen kadınların erkeklere göre yaklaşık beş kat daha fazladır. Okuma-yazma bilmeyenlerin toplamı içerisinde ise %82'si kadın, %18'i erkektir.

Ailenin ekonomik açıdan bir üretim birimi, sosyal açıdan toplumun temel taşı, biyolojik açıdan toplumun sürekliliğini sağlayan bir konumda olduğu düşünülürse, ailenin bu işlevlerini sağlıklı bir biçimde yerine getirebilmesinde ekonomik gereksinimlerinin karşılanması ve aile üyelerinin sosyal güvenlik garantilerinin sağlanmasının ne denli önemli olduğu anlaşılır.

Birleşmiş milletler Genel Konseyi, 8 Aralık 1989 ve 44/82 sayılı kararıyla, 1994 yılı Uluslararası Aile Yılı olarak ilan etmiştir. Aile yılı ilan edilirken Konsey, temel etkinliklerin, ailelere toplum içindeki sorunluluklarını kavramları için destek vermek, sorunların ortaya konulmasına yardımcı olmak ve çözüm aramak, temel insan hak ve özgürlükleri çerçevesinde kadın ve erkek arasındaki eşitlik fikrinin desteklenmesi, eve ait sorumluluk kadar her iki cins için istihdam olanaklarının eşit paylaşımı gibi konuların gündemde tutulması için ilke kararı almıştır.

TÜRK KADINI VE ÇAĞDAĞLAĞMA

Geleneksel toplumlarda cinsler arası işbölümünün kesin oluşu kadına sadece "evinin kadını ve anası" olma sıfatını vermiştir.

Erkek ise, "evin ekmeğini getiren" her işte son sözü söyleyen ve zihinlerde otorite kavramıyla birlikte düşünülen bir tip olarak algılanmıştır.

Kadının toplum içinde yerini alma çabaları ekonomik gücüyle doğrudan ilişkilidir. Bu durum özellikle toplumların sanayileşme ve kentleşme süreci içine girmeleriyle belirgin hale gelmiştir. İş bulmak üzere kente göç geçim sıkıntısı kadının da dışarıda çalışmak zorunda olması ilişki ve alışkanlıkları geleneksellikten uzaklaştırmıştır. Ancak henüz bu çabalar

kadını yıllardır toplum içinde alışlagelen konumundan kurtaramamıştır. Özellikle cinsler arası üstünlük yarışı günlük yaşamın her kesitinde kendini var kuvvetiyle duyurmaya başlamıştır. Bu belirgin durum evde aile üyeleri arasında iş alanında amir memur ve patron

işçi ilişkilerinde açıkça gözlenmektedir. Kısaca eşit olmayın bir yapılanma söz konusudur.

Türk kadını tarihsel açıdan üç önemli dönem geçirdiği gözlenmektedir.

1. İslamiyet'in kabulünden önceki dönem,
2. İslamiyet'in kabulünden sonraki dönem, a. Tanzimat'a kadar olan Osmanlı dönemi, b. Tanzimat dönemi,
- c. Kurtuluş Savanış ve Cumhuriyet dönemi,

İSLAMİYET'İN KABULÜNDEN ÖNCEKİ DÖNEM;

İslamiyetin kabulünden önce türk toplumunda kadın ve erkeğe eşit değer verildiği ve bu durumun üretim alanına da yansıdığı, çini işlemeciliği, halı-kilim dokumacılığı gibi sanat eserlerindeki yazılı kaynaklardan da açıkça anlaşılmaktadır. Öte yandan Ziya Gökalp'in çeşitli

yayınlarında da Türklerde kadın ve erkeğe eşit değer verildiğine dair kanıtlar sergilenmektedir.

İSLAMİYET'İN KABULÜNDEN SONRAKİ DÖNEM;

OSMANLI DÖNEMİ; Osmanlı döneminde 1453 İstanbulun fethi kadın yaşamında bir dönüm noktası

olmuştur. 1453'den önce kadın erkek ayrılığı pek yoktu, Türklerin çoğu tek eşliydi. İmparatorluk sonrası Bizanslılardan harem kurumu örnek alınarak çok eşlilik gündeme gelmiştir. 16. yy'dan sonra kadınlar yaygın olarak peçe kullanmaya başladılar. Yine bu dönemde Türk kadını kentlerde sağlık hizmetlerinde ticaret ve ev hizmetlerinde çalışmışlardır.

TANZİMAT DÖNEMİ: 19.yy'da başlayan batılılaşma hareketi kadınları da bir çok yönden olumlu etkilemiştir. İlk değişim eğitim alanında olmuştur. Kızlara eğitim veren okullar açılmış kadın yazar ve öğretmenlerinde artış olmuştur. Bilinlenen kadınlar ilk kadın örgütünü kurmuş ve 1869 İleri adlı bir kadın dergisi çıkarmışlardır. Geriat yaşamının yumuşatılması ve kadın erkek eşitliği konusunda Ziya Gökalp'in önderliğinde çeşitli çalışmalar yapıldı. 1917 Aile Hukuku Kararnamesi de dönemi için oldukça ileri sayılabilecek bir yaklaşım içeriyordu.

Nikah devlet memuru önünde yapılmaya başlanmış kadına boşunma hakkı sağlanmış kadınların üniversiteye kabulü devlet dairelerinde çalışması bu yıllarda başlamıştır.

KURTULUŞ SAVAĞI DÖNEMİ: İzmir'in ve İstanbul'un işgali Türk kadınında harekete geçirmiş zamanın İlerici Kadınlar Derneği bir direniş mitingi gerçekleştirmiştir. Anadolu'nun kırsal kesimlerindeki köylü kadınlar cephaneye taşıyarak yaralıların bakımını üstlenerek yurdun yabancı işgalinden kurtarma mücadelesinde aktif rol onamışlardır. Atatürk özellikle Türk kadınının içinde bulunduğu durumu Türk ailesinin sorunlarını bir toplumbilimci yaklaşımıyla gözlemiş ve Türk kadınının toplum içinde gerekcek sosyoekonomik yerini alması be bu

konuda ortaya çıkan sorunları bertaraf etmek üzere çaba saf etmiştir. Latin harflerinin kabulü okuma yazma seferberliği medreselerin kapatılması ilköğretimin zorunluluğu gibi uygulamalar toplum yaşamına girmesine olanak vermiştir. İlk kez kadın Atanın nikahında bir arada olmuştur. Bu konuda yasal değişiklikler 1926 Medeni Kanunun kabul edilmesiyle gerçekleştirilmiştir. 5 Aralık 1934 ise 1924 Anayasasının ilgili maddesindeki sadece erkeler ibaresi kaldırılarak nüfusun ikinci yarısını oluşturan kadınlarda ülkeyi yönetmek için aday olabilme ve oy verme olanağı sağlandı. 1961 ve 1982 Anayasaları da kadın erkek ayrımını ortadan kaldıracı bir biçimde hazırlanmıştır. Bugün hukuksal açıdan kadınların erkeklerle eşitliğini engelleyen pek az neden kalmıştır. Öte yandan yasaların öngördüğü bir çok açık ve kesin hükme rağmen kadınlarımız pe az bir kısmının sahip oldukları bu haklardan yararlandıkları görülmektedir. Ülkemizde ilköğrenim zorunlu olmasına karşın okuma yazma bilmeyenlerin oranı yüksektir ve ilköğretimi bitirenler ise orta öğrenime devam etmemektedir. Toplumumuzda kız çocuğa harcanacak emek ve para boşa gidecektir düşüncesiyle hareket eden baba sayısı azınsanmıyacak düzeydedir.

Türkiyede kadını yaşadığı ortam bakımından 4 grupta toplamak mümkündür.

1) Köylü kadın : kırsal kesimde yaşayan aile işletmesinin üretimine tüm gücüyle katılır. Ancak üretimde harcadıkları emek hiçbir zaman değerlendirilmez .

2) Kasabalı kadın : kırsal kesimde yaşayan kadına bakılarak daha kapalı bir yaşam sürmektedir. Bu tutuculuğun sebebi ev işlerine bağımlı kalmasıyla açıklanabilir.

3) Gecekondu kadını : her ne kadar geleneksel alışkanlıklarını sürdürmek istiyorlarsada kentsel yaşamada ayak uydurmak çabası görülmektedir.

4) Kentli kadın : büyük bir kısmı ev kadını olmakla beraber bu kesimde çalışan kadın sayısı artmaktadır.

Kadınların çoğunlukta olduğu kamusal hizmetler idari hizmetler eğitim sağlık sınırlı sayıda avukatlık hizmetleridir. Kentsel alanlarda refah seviyesinin yüksek olan kategorisinde yer alan kadınlar diğer gruptaki kadınlara göre daha fazla sosyal güvenlik kapsamında yer almaktadır. Bu kapsamda olmayan kadınların yüzdesi Doğu bölgesinde %84 , Güneydoğu Anadolu da ise % 87 dir. Kariyer olarak siyasetle ilgilenen kadın sayısı giderek azalmıştır. Bu ilgisizliğin temelinde kadın erkek eşitsizliği sorunu yatmaktadır. İlk defa 8 Mart 1857 Newyorkta dokuma işçisi kadınları kadının özgürlük mücadelesini başlatmıştır sorunları dile getirmiştir bu nedenle 8 mart dünyada kadınlar günü olarak kutlanır. Öte yandan kadının toplum hayatından uzaklaştırılma politikası çeşitli şekillerde belirmektedir. Kadınlarımız giyim konusunda da son on yılda büyük gerileme olmuştur. Türkiyede çarşaf baş örtüsü ile dolaşanların sayısının artması çağdaş giyim konusunda tartışmaların sürmesi genç kızlarımızı yasalarla töreler arasında bir açmazda sürüklemiştir.

ÜNİTE 4

AİLE, KADIN VE DOĞA

GELİŞMİŞ ÜLKELERDE EKOFEMİNİST BAKIŞ AÇISINDAN AİLE, KADIN, DOĞA İLİŞKİNİN TEMELLERİ

Gelişmiş ülkelerde ekofeminist bakış açısı aile, kadın, doğa ilişkisinin temelini üç farklı biçimde açıklar. Birincisi kadın, doğa ilişkisindeki ikili sömürünün temelleri kadının psiko- biyolojisinde bulunmaktadır. İkincisi kadın-doğa ilişkisinin temelleri ataerkillik tarafından tarihsel ve toplumsal süreçler içinde oluşturulmuştur. Üçüncüsü ise kadın-doğa ilişkisinin temelleri ve ikili sömürüsü kadının biyolojik özelliklerinden kaynaklanmakla birlikte, tarihsel ve toplumsal süreçler içinde oluşturulmuştur.

Ekofeministler kadın sorunlarıyla çevre sorunları arasında ilişki kurarlar. Çevre sorunlarını kadın sorunları ve kadınların kurban edilmesi olarak görürler. Çünkü kadınlar zehirli atıklar ve kirlilik nedeniyle hastalanırlar aç kalırlar, kıtlık ve kuraklık yaşarlar, ölürlər, doğurganlıkları tehdit altındadır. Üstelik kadınlar ne kadar madur olurlarsa olsunlar çocukların hastaların ve yaşlıların bakım ve desteklenmesinden sorumludur.

Ekofeminizm içindeki birinci ayırım, kadınların erkeklerden farklı psikolojik ve biyolojik özellikleri olduğunun vurgulanmasıdır. Kadın ve doğa arasında kurulan yakınlığın temelinde, kadın psikolojisi ve biyolojisinin farklılığı bulunmaktadır. İkinci ayırım içinde yer alan ekofeministler kadın-doğa yakınlığının ataerkillik tarafından tarihsel ve toplumsal süreçlerde oluşturduğunu savunurlar. Üçüncü ayırımsa her iki yaklaşımdaki temel zıtlıklar arasında köprü oluşturmaya çalışılmasıdır.

Kadının Psikobiyolojik Özellikleri, Tinsellik ve Ataerkillik;

Ekofeminizm içinde yer alan bu bakış açısına göre kadınların kendilerine özgü Şefkat, fedakarlık, Şiddet, karşıtlığı, dayanışma, duygusallık, tinselliğe önem verme gibi psikolojik özellikleri ve yaşam üretme kapasiteleri, ataerkillik tarafından doğa ile özdeşleştirilerek her ikisi de tahakküm altına alınmıştır. Kadınlara ait olarak ele alınan Şefkat, fedakarlık ve duygusallık gibi özellikler, kadının aile içerisinde taşıması gereken nitelikleri olarak ele alınır.

Doğum, ölüm, yaşam, tinsellik birbirlerinden ayrı kavramlar değildir. Bir bütün oluştururlar. İnsan dışındaki varlıklar, hatta yeryüzü, gökyüzü, toprak gibi cansız olarak kabul edilen varlıklar da bu bütünün bir parçasıdır. Cansız ve „sessiz“ kabul edilen yeryüzü, bu bütünün bir parçasıdır ve fiziksel, tinsel, zihinsel, duygusal, dişi bir varlıktır. Dünya bizim Annemiz, Büyükanнемizdir. Dünya varlığını, yaşam verdiği hayvanlar, bitkiler, ürettiği mineraller, mevsimler ve meteorolojik görüngülerle ifade eder. Yeryüzü, doğa sessiz değildir. Bunu anlamak için yalnızca bakmak ve dinlemek yeterli olacaktır

Kadın-Doğa İlişkisinin Maddi Temelleri, İdeolojik Yapılanma ve Toplumsal Süreçler;

Bu yaklaşımı benimseyen Ekofeministler, kadın-doğa yakınlığında, kadınların erkeklerden farklı biyolojik ve psikolojik özellikleri olduğunu kabul etmezler. Kadın ve doğanın ikili sömürüsünün maddi temellerini ortaya koyabilmek için ideolojik yapılanmaları ve toplumsal süreçleri incelerler. Kadının psiko-biyolojik özelliklerine vurgu yapan Ekofeministlerin geleneksel cinsiyet rollerini pekiştirici yaklaşımlarını eleştirirler. Bu ayırımda yer alan Ekofeministlerin yeryüzü tinselliği, tanrıça tapınması arayışları Ekofeminizmi irrasyonallite kaynağı haline getirmektedir. Böylece demokrasi; akıllı, doğayı bilimsel olarak anlamının getirdiği özgürlük göz ardı edilmektedir. Ayrıca kadın ve doğanın ikili sömürünün kaynağını, Batı kültüründe görmek, kadınların bu kültürel mirasın dışında kalmasını kabul etmek anlamına gelmektedir. Üstelik Ekofeminizmin doğum, besleme, çocuk ve yaşlıların bakımına önem vermesi tehlikelidir. Çünkü; geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini ve kalıplarını pekiştirir. Bu kalıplar kadınları, potansiyellerini tam olarak gerçekleştirilmeye çalışan varlıklar olarak değil, yalnızca besleyen, büyüten varlıklar olarak dondurur.

İkinci ayırımda yer alan Ekofeministlere göre, Batı düşünce geleneğinde ve Feminizmde kullanılan ikili mantık, diğer bir deyişle insan doğa, kadın erkek ilişkisinin birbirinin zıttı ikililer olarak algılanması pek çok soruna neden olmaktadır. Sorunların altında yatan en önemli neden insan kimliğinin doğanın dışında yapılandırılmasıdır.

Biyolojik Farklılıklar ve Toplumsal Süreçler

Mellor'a (1992: 251-254) göre, ataerkilliğin, toplumda kadınlara, insan varoluşunun temel şartlarını yaratma sorumluluğunu yüklediğini, kadınların erkeklerle ve birbirleriyle olan ilişkilerinin ırk, sınıf ve kültürlere göre değiştiğini, ancak kadınlara yüklenen bu temel sorumlulukların ortak kadın deneyimini oluşturduğunu söyler. Kadın işleri hem bireylerin, hem de toplumun var olması için gereklidir, para kazanmak için yapılmaz. Kadın işlerine insan yaşamının anlam kazanması için ihtiyaç vardır. Bu işler sağlık, yiyecek ve sevgi için asgari standartları sağlar. Kadın işlerini mutlaka kadınların yapmasını gerektiren bir içgüdü yoktur. Yalnızca işleri herhangi birinin yapması toplumun bütünüdür devamı için gereklidir. Kadınların toplumsal yaşamdaki

birincil sorumlulukları, biyolojilerinde genetik olarak saklı değildir. Kadınlar yaşam verir ve besler ancak, kadınların yaşam verme kapasitesi toplumsal bağlamdan öylesine etkilenir ki kadınların „doğal“ olarak fedakar, sevgi dolu ve destekleyici olup olmadığı konusu tartışmaya açılmaz. Biyoloji gerçektir ama, değiştirilemez kader değildir. Kadınlar doğurur ama, bunu çok farklı toplumsal bağlamlarda, farklı tutum ve sonuçlarla yaparlar. Ayrıca erkeklerin tümü kadın işlerinden kaçmaz. Önemli olan şey, erkek egemen toplumda, böyle bir durumu varsayan bir dünyanın yaratılmasıdır.

Kültürde kadının doğayla ilişkilendirilmesine evrenseldir, ne de tarihsel olarak homojendir. Hristiyanlık düşüncesinde kadın ve doğa imajının ilişkilendirilerek kötülenmesinde, bir „kadın“ olan Havva'nın bir „erkeğe, Adem'e, iyi ve Kötünün Bilgisi Ağacından meyve koparmayı öğretmesiyle başlar. Ancak iyi bir sonuç yerine, her ikisi de bahçeden kovulur ve çöle sürülür. Cennetten kovulma bir kadın yüzünden olmuştur. Erkekler yeryüzünde alın-

larında ter akarak yiyecek üretmek zorundadır. Burada kadınlar sonu kötü biten bir eylemin baş oyuncusudur. Sonuç, başlangıçtakinden daha kötü olan doğa şartlarında yaşamaya mahkum edilmek olmuştur. Kadının nihai değeri kötüdür. Doğanın nihai değeri kötüdür (kaotik, düzensiz ve karanlık). Erkekler burada cennete dönüşü sağlayacak olan kişiler haline gelmiştir. Erkekler, yeryüzünde tarıma dayalı emekleriyle kayıp cenneti yeniden oluşturacak olan kurtarıcılardır. Cennete Dönüşüç alt basamağa dayanır: Hristiyanlık dini, modern bilim ve kapitalizm. Yaradılış hikayesindeki kovulma başlangıcı, bilim ve kapitalizm orta kısmı, bahçenin ele geçirilmesiyle sonu oluşturur.

16 ve 17.yüzyıllarda, modern Avrupalılar Hristiyan Cennete Dönüş projesine Aydınlanma söylencesini yaratmak için iki öge daha eklemişlerdir: mekanik bilim-ler ve laissez faire kapitalizm. Mekanik bilimler yeryüzünde bahçenin yaratılması için araçsal bilgiyi sağlar, Bacon, Descarte, Newton projesi doğaya boyun eğdirme ve tahakküm altına almada teknolojinin gücüne, matematiksel kanunların kesinliğine ve tek bir açıklama çerçevesinde doğa kanunlarının birleştirilmesine dayanır.

Ekofeministler, yeni bir din önermeseler bile yeni bir etik anlayış, „ortaklık etiği“ önererek birinci ayırmada yer alan Ekofeministlere daha yakın dururlar.

Gelişmiş Ülkelerde Ekofeminizme Yöneltilen Eleştiriler;

Agarwal ise gelişmiş ülkelerdeki Ekofeminizmi beş noktada eleştirir:

- Kadınları tek bir kategori olarak konumlandırır, kadınlar arasında sınıf, ırk, etnik köken ve bunun gibi farklılıkları görmez. Böylece kadınların konumlarının çözülmesinde etkili olan toplumsal cinsiyet dışındaki diğer tahakküm formlarını göz ardı eder.
- Kadınların ve doğanın tahakküm altına alınmasını yalnızca ideolojide ko-numlandırır. Böylece bu tahakkümün bağlantılı olduğu ekonomik avantaj ve politik güç gibi maddi kaynakları ihmal eder.
- İdeolojik yapılanma alanındaysa bu yapılanmanın üretildiği ve dönüştürül-düğü toplumsal, ekonomik ve politik yapılar hakkında çok az şey söyler. Toplumsal cinsiyet, sınıf, ve bunun gibi yapılar üzerinde kendi çıkarları doğrultusunda ideolojik değişimler oluşturabilen ve bu değişimleri sabitle- yebilen baskı gruplarının kullandıkları araçlar konusuna değinmez.
- Ekofeminist bakış açısı, kadınların doğayla olan maddi ilişkilerini, kendilerinin ve karşıt konumda olan diğerlerinin bu ilişkii, nasıl düşündüklerini dikkate almaz.
- Ekofeminizm kadın-doğa bağlantısını bir çeşit özcülüğü bağlar. Diğer bir deyişle, kadın-doğa bağlantısını değiştiremez ve değişmez bir dişi öz anlayışı olarak görür. Bu çeşit bir formülasyon doğa, kültür, toplumsal cinsiyet gibi kavramların tarihsel ve toplumsal olarak yapılandırılması, farklı kültürler ve zamanlarda farklılık göstermesiyle ilgili geniş bulgular karşısında anlamını yitirir.

GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE KADIN-DOĞA İLİŞKİSİNİN TEMELLERİ: Gelişmekte olan ülkelerde, aile içinde kadın ve doğa ilişkisinin temellerini, ataerkilliğin her ikisi arasında kurduğu bağ oluştursa da, bu ikilinin birlikte sömürülmesinin nedeni gelişmekte olan ülkelere dayatılan batı tarzı ekonomik kalkınma modelleridir.

III. Dünya ülkelerinde Ekofeminizm yoğunlukla Batı tarzı ekonomik kalkınmanın kadın ve doğa üzerindeki etkisiyle, III. Dünya ülkelerine dayatılan Kalkınmada Kadın projelerinin bu ülkelerdeki olumsuz etkileri üzerine odaklanır. Örneğin; Vandana Shiva, Batı tarzı ilerlemeyi, kalkınma yoluyla sömürgeciliğin devamı ve Batı tarzı ataerkilliğin dayatılması olarak çözümler.

Asya dini geleneğini Hristiyanlıkla karşılaştıran Shiva (1994: 38-47), Hint kozmolojisinde dişi ilkenin yaşam verici ve besleyici olarak tamamlayıcı bir öge olduğunu söyler. Erkek doğadan koparılmamıştır ama karşılıklı bağımlılık ve ortaklık bağlamında birbirlerini tamamlar.

III. Dünya ülkelerinde doğanın kötü kullanımı, kadınların marjinalleştirilmesi ve kötü kullanımıyla el ele gider.

Ekonomik kalkınmada üretkenlik endüstrileşme ve kapitalist büyüme için doğal kaynakların yararlı hale getirilmesi anlamına gelirken III. Dünya kadınları için, üretkenlik yaşamı üretme ve sürdürülmesini sağlama anlamına gelir. Yaşamın üreticisi olarak kadının ve doğanın maddi temellerini yok etmenin sonuçlarından ilki, kalkınmanın yanlış kalkınma süreci haline gelmesidir.

Shiva'nın III. Dünya ülkelerinde Batı tarzı kalkınmanın kadın ve doğa üzerindeki etkilerini inceleyen çalışması üç noktada eleştirilir: Birincisi, Shiva'nın kırsal kadın örneği, esas olarak Kuzey Batı Hindistan'dan gelmektedir. Bu genelleme III. dünya kadınlarını tek bir kategori altında toplar ve farklı sınıflardan, kastlardan, ırklardan, ekolojik bölgelerden olan kadınların özelliklerini göz ardı eder. İkinci olarak Hindistan'da toplumsal cinsiyet ve doğanın ideolojik yapılandırılmasının hangi somut süreçler ve kurumlar vasıtasıyla olduğunu göstermez; etnik ve dini farklılıkların birlikte yaşamalarını ve çeşitliliklerini göz ardı eder. Son olarak III. Dünya ülkelerine dayatılan sömürgecilik deneyimi ve modern kalkınma çeşitlerinin ekonomik, kurumsal ve kültürel olarak yıkıcı olmasına rağmen, bu ülkelerde Batı tarzı kalkınmadan önce mevcut olan ekonomik ve toplumsal eşitsizlikleri göz ardı eder.

Zein-El Abdin Shiva'yı, Batı tarzı kalkınmanın dayatılmasıyla dışı ilkenin kaybı, bu ilkenin daha sürdürülebilir bir biçimde kalkınmaya dönüşümünde kilit konumda olduğunu söyemesi ve kadınlara ekolojik liderlik sorumluluğunu yüklemesini eleştirir.

KIRDA KADIN VE DOĞA

*Ailede toplumsal cinsiyete dayalı işbölümü, kırdaki kadının doğayla doğrudan ilişkisi içine girmesine neden olur.

*Kadının biyolojik üreme ve besleme gücünden kaynaklanan, kadın bedenini doğayla ilişkilendiren ataerkil ideolojinin ötesinde, kırdaki kadının doğayla olan ilişkisi maddi temellere dayanmaktadır.

*Aileyi beslemek için bitki ve hayvani gıdaları toplamak, pazar için tarım ürünleri üretmek, yemek pişirebilmek için yakacak toplamak, kuyudan ya da kaynaktan su taşımak kırsal kesimde kadının günlük işleri arasında yer almaktadır.

*III. Dünya ülkelerinde Batı tarzı kalkınma modeli ve milli ekonomilerin gerek-sinimleri kırsal kadının doğayla olan maddi ilişkisini önemli ölçüde değiştirmektedir.

*Dünyanın bir çok yerinde kırsal kadının toprağa girişi engellenmekte, kadın, yerel ekolojik bilgisini kullanamamaktadır.

*Toprakla bağlantısı kopan kadınlar ya kentlere, ya da aileleriyle birlikte ormanlık alanları tarım arazisine çevirmek için, ormanlık alanların bulunduğu yerlere göç etmektedir.

*Toplayıcılık ve bahçe yetiştiriciliği, geleneksel olarak kadın işidir. Bahçe yetiştiriciliğinden tarıma geçişte, kadınların yetiştirilen ürün üzerindeki kontrolü zamanla yok olmuştur. Tarım geniş alanlarda, saban kullanımı, sulama ve gübreleme gibi uygulamaları da içermektedir. Bahçe yetiştiriciliğinden tarıma geçişte kadınların neden tarım ürünleri üzerindeki kontrollerinin kayb olduğu konusunda fiziksel güç gerektiren saban kullanımından, kadınların çocuk doğurma nedeniyle tarım teknolojilerinin kullanımlarında geri kalmalarına kadar bir dizi farklı görüş ileri sürülmüştür.

*Dünyanın pek çok yerinde tarımsal üretim erkek kontrolünde olmasına rağmen, kadın emeği yoğun olarak kullanılmaktadır.

*Toplumsal cinsiyete dayalı işbölümüne göre yetiştirilen ürünler, Erkek ürünleri ve Kadın ürünleri olarak ikiye ayrılır. Erkekler yiyecek olarak kullanılmayan endüstriyel ürünleri, tahılı, ağaçları ya da kahve, çay, Şeker, tütün gibi ürünleri pazar için yetiştirirken kadınlar daha çok sebze ve kökleri ailenin yiyeceği için, fazlasını bölge pazarında satmak için yetiştirirler.

*Ürünlerin yetiştirilmesinde harcanan emeğin büyük çoğunluğunu kadın emeği oluşturur.

*Erkekler de tarlada çalışmakla birlikte çoğunlukla nereye, ne kadar bitki ekileceğine, kadın emeğinin nasıl kullanılacağına, ürünün pazarlama ve dağıtımına erkekler karar verir.

*Hükümet politikaları ihracata yönelik ürünlerin yetiştirilmesi konusunda bilgilendirme, eğitim ve gerekli krediyi sağlamada erkekler için yöneliktir.

*Hayvancılıkta hem kadın hem erkek emeği kullanılmakla birlikte, kadınlar düzenli olarak ev tüketimi ve yerel pazarlarda satmak üzere tavuk, ördek, domuz, koyun, keçi, inek yetiştirirler. Hayvancılıkta kadın işleri ve erkek işlerinin ayrılması devam eder. Kadınlar süt sağma, sürü gütmeye, yumurta toplama ve besleme gibi işleri üstlenirken erkekler, hayvanların kesimi, alım ve satım işlerini üstlenirler.

*Barajlar gibi bazı projelerin uygulanması yaya olan kadınların pazar hareketlerini kısıtlarken, erkek egemenlikteki taşımacılığın hareketliliğini artırır.

*Kadın emeği ve ekolojik bilgisini dikkate almayan kalkınma projeleri başarısızlığa uğramaktadır. Örneğin; Malawi'de soya fasulyesinin ekimi için erkekler için eğitim verilirken kadınlara yalnızca, soya fasulyesinin pişirilmesiyle ilgili yemek tarifleri verilmiştir.

*Erkek emeğinin yokluğu tarımda yardımcı olmak üzere daha çok çocuk doğurmak için bahane haline gelirken kız çocukların kardeşlerine bakabilmek için okulu terk etmelerine ve geleneksel kadın rollerinin pekişmesine neden olmuştur.

KENTTE KADIN VE DOĞA;

*Kentte kadının ailedeki rolü nedeniyle doğayla ilişkisi dolaylı yoldan gerçekleşmektedir.

*Kadm-doğayla ilişkilendirilerek kadın işinin ve kadınsı değerlerin ikincil konumu kentte de devam etmektedir.

*Kent, Batı felsefesinde insan/doğa, kültür/doğa, erkek/kadın, düzen/kaos, akıl/duygu gibi karşıtlıkların doğa üzerinde somutlaştırıldığı bir mekândır.

*İnsan merkezci bakış açısından kaosa ilişkilendirilen doğa, rastgelelik ve düzensizlik alanıdır.

*Toprağın, hayvanların ve vahşi bitkilerin varoluş şartları düzenlenerek, binalar, yollar, kanalizasyon sistemleri, alışveriş mekanları, parklar ve diğer düzenlemelerle doğa, insan yapımı bir çevreye dönüştürülür.

*Kent çivreyeyen ve kısmi olarak düzenlenmiş doğa parçaları olan tarım arazileri, kentle düzenlenmemiş doğa arasında bir koridor oluşturur.

*Modern kent, kentin kendisinden daha farklı bir alan olsa da her ikisinin ortak noktaları insan/doğa, kültür/doğa, düzen/kaos, kültür/doğa temel karşıtlıklarını bünyelerinde barındırmalarıdır.

*Hane bazında kentsel problemler hane ve insan sağlığıyla ilgilidir.

*Ev atıklarının toplanması, hava-su-gürültü kirliliği ve salgın hastalıklar. Topluluk bazında kentsel problemler, toplanan atıkların depolanması, toprak kirliliği, yetersiz ve uygun olmayan teknolojinin kullanımı ve sel, fırtına gibi doğal afetlerdir.

*Kent bazında kentsel problemler, trafik yoğunluğu, tarihi mirasın kayboluşu, bina değerlerinin ve mülkiyetinin kısıtlanması, yetersiz vergi gelirleri, yeterli hukuki düzenlemelerin olmayışı, aşırı kalabalık, yanlış ve yetersiz kent yönetimi uygulamaları, elektrik tüketiminde kayıplar, hava-su-toprak ve gürültü kirliliği, tarım alanlarının yok olması ve çölleşmesi, zehirli atıkların depolanması, sel, su basması, kazalar ve diğer felaketlerdir.

*Bölgesel Ulusal bazda kentsel problemler, deniz kirliliği, bitki örtüsünün kaybı,

bioçeşitliliğin kaybı ve bazı türlerin neslinin tükenmesi, toprak erozyonu, artan tuzluluk, asit yağmurları, toprak temizleme ve orman kayıplarıyla küresel ısınma ve iklim değişiklikleri olarak tanımlanırlar.

Temizlik ve Hijyen;

*Kadınların kentsel alandaki doğa unsurlarının yok edilmesinde hemŞehri olarak ve ev içi işbölümünde pisliklerin temizlenmesinden sorumlu kişi olarak önemli bir rolü vardır. Hijyen bu „görünmeyen“ doğa unsurlarının yok edilmesini içerir.

*Modern bilimin bir kavramı olan hijyenin insan sağlığı için çok önemli olduğu varsayılır. Evde hijyen kadının ev içi emeğiyle sağlanır. Çocukların hastalık nedeni sayılan unsurlardan arındırılmış bir ortamda büyüye bilmeleri için gerçekleştirilen hijyen, doğanın kadın eliyle yok edilmesinin bir başka örneğidir.

*Temizlik bir nesneyi kullanım ya da yeniden kullanım için hazır hale getirmektir. Hijyense temizlik sırasında bütün görünmeyen elementlerin yok edilmesini öngörür.

Beslenme;

*Kırsal alanda doğayla doğrudan kurulan ilişki vasıtasıyla yiyecek sağlama ve yiyecek üretme aktiviteleri, kentsel alanda mutfakta yemek pişirmeyle sınırlandırılır. Ev içi iş bölümünde kadının yiyecek sağlayıcı rolü nedeniyle kentte hem kadınlar, hem de hayvanlar yiyecek hazırlama ve yiyecek olarak hazırlanmak üzere evcilleştirilirler.

*Ekofeminist yazarlara göre et yeme ve hayvanları ete indirgeme ne doğal ne de tarafsızdır.

*Adams'a göre, beslenme alışkanlıkları, sınıf farklılıkları ile ataerkil farklılıkların bir göstergesidir. Ataerkil kültürlerde kadınlar ve ikinci sınıf insanlar, ikinci sınıf yiyecekler olarak kabul edilen sebze, meyve ve tahılla beslenirler. Et yemedeki cinsiyetçiliğin sınıf farklılıklarıyla birleşmesi, etin eril bir yiyecek olduğu ve et yemenin erkekçe bir iş olduğu mitinde özetlenir.

*Et yeme, kadınların ve hayvanların tüketilebilecek nesneler olduğu düşüncesine dayanan inanç sistemine göre oluşan tüketim hiyerarşisinde erkeklerin en üst noktadaki yerlerini almalarını sağlarlar.

*Gruen'a göre kıtlık zamanlarında kadınlar açlık çekerken ya da yetersiz beslenirken, et erkekler tarafından yenilir.

*Adams, insanın da diğer hayvanlar gibi yırtıcı olduğu düşüncesinin siyasetin doğallaştırılmasının bir örneği olduğunu söyler.

*Gelişmiş ülkelerdeki fabrika çiftlikler, diğer hayvan türlerinin yok edilerek yalnızca yiyecek olarak pazarlanabilecek bir kaç türün çoğalmasına izin verirler. Hayvan çiftliklerinde yetiştirilen hayvanların etlerinin

pazarlarda alınıp satılması, bu hayvanların acılarını gözlerden saklar, görünmez kılar. Öldürme işlemi sırasında insanla hayvan arasındaki ilişki kesilir.

Kadın psikolojisinde var olduğu iddia edilen Şefkatin, bu görünmezlik nedeniyle marketlerde et olarak paketlenmiş hayvanları da içine almasına izin vermez.

Hasta, Çocuk ve Yaşlıların Bakım, gefkat;

*Toplumsal cinsiyete dayalı işbölümü kadınları hem kır hem de kentte hasta, çocuk ve yaşlıların bakımlarından sorumlu tutar.

*Kadınlar adet dönemi, hamilelik, doğurma, süt verme gibi biyolojik döngülerinden dolayı erkeğin egemenliğinde olan kutsal alandan dışlanırken erkek, kendi bedeninden çıkan kokular, akanlar ve arzu edilmeyen beden atıklarıyla ilgisi yokmuş gibi davranma ayrıcalığına sahiptir.

*Kırda sorun olmayan kadın bedenindeki kirlerin ve doğal kokuların yok edilmesi, kentte kadın için önemli bir sorundur.

*Kırsal kesimde hayvanlar ve bitkilerle kurulan ilişki, besin ve giyecek sağlamaya, onların güçlerinden yararlanmaya yöneliktir.

*Hayvanlar, dokunulabilen, sevgi gösterilebilen, yenilebilen ve kullanılabilen hayvanlarla insan sağlığına zararlı ve vahşi olanlar olarak ayrılırlar. Bitkilerse estetik olanlar ve yenilebilenler olarak kentlerde kadının insan-olmayan varlıklarla kurduğu ilişkiyi oluştururlar.

*Dokunulabilen ve sevgi gösterilebilen hayvanlar ev hayvanları olarak, yenilemeyen bazı bitkilerse estetik oluşlarından dolayı evcilleştirilirler. Bu evcilleştirme ve kategori-leştirme kültürel olarak belirlenir. Örneğin; Çin ve Kore'de köpek, yenilebilir hayvanlar sınıflandırmasında yer alırken. Batı'da ve pek çok gelişmekte olan ülkede, ev hayvanı olarak kullanılırlar. At ve deve gibi bazı hayvanlar da bir kısım ülkelerde yenilebilen, kas gücünden yararlanılan hayvanlar olarak kabul edilirler.

*Ev hayvanı besleme ya da çiçek yetiştirme, kentlerde doğayla doğrudan ilişki kurmada izin verilen tek aktivitedir.

*Kuşlar ve balıklar, kedi ve köpeklerle oranla ev hayvanı olarak daha fazla tercih edilen türlerdir.

*Modern bilim aynı zamanda hayvanları birer makina olarak kabul eder. İnsan sağlığını güçlendirme adına hayvanlar üzerindeki deneyleri onaylar. Aslında hayvanlar üzerinde yapılan deneyler büyük bir iş kolu oluşturmaktadır. Büyük Şirketler inanılmaz kârlarla özel

araçlar, elektrikli kafesler, ameliyat aletleri satarlar. Hayvanların kenardileri de büyük Şirketler tarafından üretilerek pazarda özel alıcıların tüketimine sunulurlar.

*Modern bilim kadın bedenini de hayvan bedeni gibi denek olarak kullanır. Kadın bedeni ve hayvan bedeni, erkekler tarafından kontrol edilen ilaç Şirketlerinde gebelik-ten korunma araçları araştırmalarında riske atılırlar.

ÜNİTE 5

AİLE VE ÇOCUK

*Aile, yetişkin eşlerden ve çocuklardan oluşan, birbirine duygusal açıdan bağlanmış, ekonomik, sosyal duygusal hak ve sorumlulukları paylaşan bir toplumsal sistemi oluşturmaktadır.

*Aile normal Şartlarda çocuğun doğuştan üyesi olduğu en küçük toplumsal kurumdur.

*Aile çocuğun içinde yaşadığı toplumsal çevreye uyarlanması için gereken kültür kodlarının (normlar ve kuralların) öğrenildiği yerdir.

*Gökçe (1996), aileyi anne, baba, çocuklar ve eşlerin kan akrabalarından oluşan ekonomik ve toplumsal bir birlik olarak ele alır. Ona göre ailenin neslin devamını sağlama, üyelerinin her türlü maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşılama, duygusal dengeliyi geliştirme ve eğitim yoluyla üyelerini yetiştirme gibi biyolojik, ekonomik, psikolojik ve toplumsal işlevleri bulunur.

*Aile, çocuk açısından ilk ve en uzun süreli sosyal ilişki kurma kaynağını oluşturmaktadır.

*Ailenin çocuğun fiziksel dünya, ilişkiler ve sosyal yaşama ilişkin fikirler edinmesinde önemli bir işlevi bulunmaktadır.

*Aile, sosyalizasyon sürecinin temel ajanlarından biridir.

*Aile, üyelerine birtakım davranış biçimleri kazandırır. Kazandırdığı davranış örüntülerinin, toplumsal normlar ve değerlerle çatışmamasına özen gösterir. Bu anlamda ahlak kurallarına dayalı bir kümedir.

*Çocuk ilk toplumsal davranışlarını, aile üyeleri ile etkileşim kurarak ve onları taklit ederek öğrenir.

*Ailenin temel bir kurum olmasının nedenlerinden biri de "sosyalleşme" üzerinde en etkili kurum olmasıdır"

*Aile yapısı kavramı, ailedeki eksikliği (parçalanmış, bütünleşmemiş aile), hane üyelerinin sayısını, kardeş sayısı ve kardeşler arası sıralanma gibi farklı yapılanmaları ortaya koymaktadır.

*Geniş aile olarak adlandırılan yapılarda anne-baba çocuklar, çocukların eş ve çocukları, anne ve babanın kardeşlerinin eş ve çocuklarını kapsamaktadır.

*Eğitim kurumlarının yaygınlaşması ve çocuğun eğitim işlevlerinin aileden eğitim kurumlarına

geçmesi özellikle endüstrileşme ile birlikte zorunlu hale gelmiştir.

*Günümüzde ailenin hem ekonomik hem de eğitim işlevlerini toplum içinde yer alan bazı kurumlara devrettiği görülmektedir. Ancak bu durum ailenin ekonomik ve eğitim işlevinin tamamen bittiği anlamına da gelmemektedir. Çünkü yetişmekte olan çocukların üretici olma niteliğini kazanana kadar tüm ekonomik gereksinimlerinin karşılanması, günümüz ailesinin en önemli ekonomik işlevi olarak düşünülmelidir.

Geçmişten Günümüze Çocuk ve Çocukluğa Bakışı;

*Çocuk ve çocukluğa ilişkin literatür incelendiğinde çocuğa ilişkin genel geçer bir tanımlama oldukça güçlük ta-Şımaktadır. Bunun nedeni de çocuğun farklı gelişim aşamalarından geçerek olgunlaşmasından değil, genelde çocukluk döneminin başlangıç ve bitiş zamanı arasındaki görüş farklılıklarıdır.

*Çocukluk ve yetişkinlik yaşını ayıran sınır, bölgeye, sosyal çevreye, dinsel ya da kişisel görüşlere göre değişmektedir.

*Çocukluk, belli bir yaşa ulaşmak, reşit olmak, okulun bitirilmesi, çıraklık eğitimine başlamak gibi sosyal olayla bitmektedir.

*Antik Yunan döneminde özel bir yaş kategorisi olarak çocukluğa oldukça az ilgi gösterilmektedir.

*Orta Çağın aile ve çocukluk tarihi üzerine çalışan Fransız Philippe Aries 1962 yılındaki Yüzyıllar Boyunca Çocukluk adlı çalışmasında, modern ailenin çocuğa ilişkin tutumunun farklı olduğunu ortaya koymaktadır. Orta Çağda çocukluk nosyonun bulunmadığını ileri süren Aries, çocukluğu oldukça dar bir açıdan ve Batı orta sınıf toplumlarının temsil ettiği şekilde ele almaktadır. Çocukluk kavramının 15 ve 16. yüzyıl-lardan önce olmadığını savunarak çocukları yetişkinlerden ayrı tanımlayacak sözcük-lerin yokluğundan söz etmektedir.

*Ortaçağ Batı toplumlarında modern anlamda bir çocukluk kavramının bulunmadığını ileri süren ve aynı zamanda bağımlılık kavramı ile eşanlamlı gören Aries'e göre çocukluk, bağımlılıktan kurtulma olarak yaklaşık 5-7 yaşlarında sona ermektedir. Başka bir anlatımla, çocuk anasının ya da babasının sürekli gözetimi olmaksızın yaşayabilecek hâle gelir gelmez yetişkin toplumuna katılmaktadır.

*Aries, 10. yüzyılda sanatçıların çocuğu minyatür bir yetişkin olarak görüntülediklerini belirtmekte ve çocukluk konusundaki bu bilgisizlikten 19. yüzyıldaki çocuk merkezli aileye nasıl gelindiğini izleyebilmek için sanatta, dilde, edebiyatta, giysilerde, oyunlarda, okulda çocuk kavramının yansımalarına ilişkin ayrıntılı tarihsel örnekler vermektedir.

*20. yüzyılda ise çocuk, toplumun gele-ceğini belirleyen en önemli insan kaynağı olarak değerlendirilmiştir.

*Post- man, "Çocukluğun Yok Oluşu" (1982) adlı eserinde, çocuklukla yetişkinlik arasındaki göreceli ayrımın giysilerden, dil, tavır, tutum, davranış ve beklentilere varıncaya kadar önemli ölçüde azaldığını ileri sürmekte ve günümüzdeki teknolojik ve sosyo-kültürel değişimin çocukluğu, korunması güç bir toplumsal yapıya nasıl getirdiğini ayrıntılı örnekler vererek açıklamaktadır. Ona göre medya, özellikle de TV, analitik becerilerin yerine ilkel algılamaları geçirerek düşünsel ve toplumsal hiyerar-Şinin çökmesine, çocuk ve yetişkin gruplar arasındaki farkların ortadan kalkmasına neden olan bir ortam yaratmıştır.

*Batının klasik ailesinde ise çocukların evde, fabrikada, tarlada, çiftlikte uzun ve zorlu çalışmalarda kullanılması göze çarpmaktadır.

AİLE VE ÇOCUĞUN SOSYALLEŞMESİ;

*Aile içinde çocuk, kültürel normları (adet, gelenek, töre vb.) alarak topluma uyumlu olarak

sosyal yaşama katılmaya hazırlanır. Ailenin insan toplumları için temel bir örgütlenme biçimi olmasında, insan yavrusunun uzun süreli bir bakıma ihtiyacının olması ve çocuğun yetişkinliğe, biyolojik donanımının sunduğu yeteneklerin ötesinde, bir soyutlama ve üretme etkinliği yoluyla hazırlanması gereği rol oynamıştır.

*Sanayi toplumlarında geniş aile yapıları çoğunlukla ortadan kalmış ve kapitalist üretim ve tüketim ilişkilerine uygun olan ebeveyn ile az sayıda çocuktan oluşan çekirdek aile yapısı yaygınlaşmıştır.

Sosyalizasyon Süreci ve Kuramları;

*Sosyalizasyon bir süreçtir ve bu süreç içinde birey, sosyal olmayı ve toplumun bir üyesi olmayı öğrenir.

*Sosyalizasyon süreci insanın gelişiminde önemli bir faktördür ve insanın içinde yaşadığı toplumun

kültürel norm ve değerlerini öğrenerek sosyal bir varlık haline gelmesini sağlar.

*Bir başka deyişle sosyalizasyon, bireyin doğumundan ölümüne kadar kendi toplumunun kültürel özelliklerini öğrenme, toplum tarafından istek ve beklentilerine uygun bir insan olarak yetiştirilmesi sürecidir.

*Sosyalizasyon sürecinin amaçları;

- Doğru ve yanlış anlamak, güdülerini kontrol etmek,
- Bizleri toplumsal cinsiyetçi, mesleki ve ana-babalık gibi sosyal rollerimize uygun hazırlamak,
- Bizlerin toplumsal yaşama saygı, sorumluluk ve değer atfederek yaşamak için koruyucu ve onaylayıcı bireyler olmamızı sağlamaktır.

*Sosyalizasyon çocuğun, içinde yaşadığı topluma uyum sağlaması, toplumla bü-tünleşmesi ya da özdeşleşmesidir.

Sosyalizasyon çocuğun belirli amaçlar doğrultusunda, bazen serbestçe bazen de planlı ve programlı bir şekilde eğitilmesidir. Sosyalizasyon, aynı toplumda bulunan bireyler arasında sosyal kontrol oluşturur.

*Birey grupların yardımı ile kendi sosyal olma sürecini yaratır, geliştirir. Kişinin bu sosyal olma hallerini yaşadığı sürece ise sosyalleşme/sosyalizasyon süreci denir. Sosyalizasyon sürecinde toplumun düşünce, değer ve davranış örüntüleri kültür ve dil vasıtasıyla bireye aktarılır. Sosyalizasyon, doğuştan biyolojik bir varlık olan çocuğun sosyal varlığa doğru geçişini meydana getiren bir dizi süreçler toplamıdır.

Çocuğun Sosyalizasyon Sürecine Farklı Yaklaşımlar;

*Çocuk açısından sosyalleşme, bir "öğrenme" ve "öğretme" sürecidir. Sosyalleşme süreci içerisinde çocuk aile, okul, toplumsal çevre ve kitle iletişim araçları aracılığı ile toplumun kendisinden beklediği rol ve beklentileri öğrenir. Aynı zamanda öğrendikleri sayesinde ailesini ve toplumsal çevresini sosyalleştirir.

*Sosyologlar sosyalleşmenin genellikle iki aşamada gerçekleştiğinden söz etmek-tedir. Birincil sosyalleşme, bebeklik ve çocukluğun ilk döneminde gerçekleşir. Bu sosyalleşme süreci birincil grup olarak adlandırabileceğimiz ailede başlar. İkincil sosyalleşme ise çocukluktan sonraki dönem ile olgunluk döneminde gerçekleşir.

*Çocuğun sosyalizasyon sürecine ilişkin çalışmalar genelde eğitim, sosyal psikoloji ve sosyoloji disiplinleri içinde daha sıklıkla yer almaktadır.

Sembolik Etkileşim ve Sosyalizasyon;

*Ailenin çocuğun sosyalleşmesindeki rolünü açıklayan sembolik etkileşimcilik kuramını Herbert Mead tarafından geliştirilmişse de Mead'ın öğrencisi Blumer'in çalışmaları da kuramın daha ileriye götürülmesine katkıda bulunmuştur.

*Mead (1934), dünyayı semboller aracılığıyla temsil ettiğimizi belirtmiştir. İnsanlar dünyayı

temsil etmek üzere sembollerden oluşan bir anlam sistemi geliştirmekte, bu semboller ise yalnızca diğer kişiler bizim gibi tepki verdiklerinde anlamlı hale gelmektedir. Sosyal etkileşim, ortak bir anlama sisteminin gelişimiyle mümkün olabilmektedir.

*Sembolik etkileşimciliğin temel odak noktası, anlamın üretilmesi ve kazanılmasıdır.

*Sembolik etkileşimciliğin insanın toplumsal yaşamına yönelik akıl yürütmeleri, daha çok mikro süreçlere odaklanarak bireyin gündelik yaşamda toplumla ilişkisi, bu ilişki çerçevesinde geliştirdiği benliği ve anlamlandırma süreçlerine odaklanır.

*Ben, düşünen ve eyleyen özne toplumsal sembollerin anlamlarının kurulması sürecinin aktif bir bileşenidir. Öte yandan kendim (ya da beni/bana) gündelik yaşamda ötekiyle girilen ilişkide benliğin toplumsal nesne olarak konumuna işaret eder.

*Sembolik etkileşimciliğin, insanın toplumsal kurgusunda benliğin oluşumuna yönelik bu vurgusu oldukça merkezi bir önemdedir. Gündelik yaşamda, bireylerin toplumsal aktörler olarak etkileşimi, sembollerin kazandığı anlamlar ve benliğin bu süreçte itici bir güç olarak oynadığı rol temel odak noktasını oluşturur.

*Çiğdem Kağıtçıbaşı ve diğerlerinin (2005) çocuğun değeri üzerine yaptığı kapsamlı araştırma, çocuğun sembolik değerinin farklı kültürel ve sosyal ortamlarda farklı anlamlandırma süreçleriyle oluşturulduğunu göstermesi açısından oldukça önemlidir. Kağıtçıbaşı'nın belirttiği gibi, kentsel yoksulluk ya da kırsal alanda yetişmekte olan çocuklar oyun ortamından uzak bir biçimde ve aileye ekonomik katkı sağlamak üzere çeşitli işlerde çalışarak yaşamlarını sürdürmektedir

*Kağıtçıbaşı ve diğerlerine göre, çocuk düşük sosyo-ekonomik düzeydeki ve kırsal yaşamdaki hanelerde faydacı bir değerle anlamlandırılır. Bunun dışında, orta ve üst-orta düzey kentsel ailelerde çocuğun duygusal değerine verilen önemden ve psikolojik faktörlerin ağır basmasından söz edilir. Buradan hareketle denebilir ki çocuğun sembolik değeri yaşanan ortamla ve kültürel/sosyal farklılıklarla değişkenlik göstermektedir.

*Sembolik etkileşimci yaklaşıma göre çocuğun sosyalizasyonu, çeşitli toplumsal sembollerin, inanışların ve kültürlerin öğrenildiği karmaşık bir süreçtir.

*Çocuğun doğumundan itibaren gülmek ve ağlamakla başlayan ve sonrasında iletişimsel becerilerinin

gelişimiyle daha da karmaşıklaşan bir etkileşim söz konusudur (Baldwin, 1986:

89). Sembolik etkileşimcilik, bu etkileşimli öğrenme sürecini açıklamak için oyun sembolünü, çocuğun sosyalizasyonunda merkezi önemde bir öğrenme süreci olarak önerir. Burada iki oyun türü vardır. Oyun (role-play) ve Grupla oyun (games) hem rol alma pratiği hem de toplumsal normların, beklentilerin ve inanışların oluşturulduğu ve anlamlandırıldığı semboller olarak kavramsallaştırılır.

*Oyun: Bir çocuğun farklı rolleri devralarak yetişkinlerin dünyasını taklit ettiği oyunlar, çocuğun sosyalizasyon sürecinde sembolik bir öneme sahiptir.

*Grupla oyun: Grupla oyun her ne kadar rol alma sürecinin devamlılık arz ettiği bir sosyalizasyonu ifade etse de burada daha farklı ve daha karmaşık toplumsal süreçler vardır.

*Çocuk, grupla oyun sürecinde dışsal olarak belirlenmiş olan kuralların sınırları dahilinde kendi davranışlarını nasıl belirleyebileceğini içselleştirir.

*Sembolik etkileşimciliğin, mikro süreçlere odaklanarak benliğin oluşumu, toplumsal davranış kalıplarının ortaya çıkışı ve toplumsal rolleri açıklaması, sosyolojik yaklaşımlara, Şüphesiz, çok önemli katkılarda bulunmuştur.

İşlevselcilik ve Sosyalizasyon

*Genel anlamda işlevselci kuram, toplum içindeki grup, rol, norm ya da değerlerin, toplumsal sistemin bir gereksinimini karşılayan işlevsel bir niteliği olduğuna inanır. Karşılıklı bağımlılık temeline göre işleyen bu unsurlar, sistemin ayakta durmasını sağlayan uyum ve bütünleşmeyi sürdürmekle yükümlüdürler. Dayanışma içindeki unsurların birinde meydana gelebilecek değişimin diğerini de etkileyeceği kabul edilerek, sistemin işlevsel bütünlüğünü

ve dengesini bozan durumlar işlevselsizlik taşır ve bunlar olumsuz algılanır.

*İşlevselci yaklaşım, toplumu ortaklaşmış değerler etrafında örgütlenmiş olan, kendi içerisinde bir tür hareketli denge üzerine kurulu ve total bir birlik içerisinde işleyen bir sistem olarak görür

*Çocuğun sisteme bağlılığının gelişmesi ve çocukluk dönemindeki sosyalleşme, sistem açısından önemli destek mekanizmalarıdır.

*Sistem özellikle, aile, okul gibi bireylerin sisteme bağlılığı sağlayan ve uyumcu bir eğitim veren toplumsal kurumlara sisteme koşulsuz destek veren bireyler yetiştirme sorumluluğu yüklemiştir.

*Aile yaşamı ve aile içerisinde çocukların sosyalizasyonu toplumun sapkınlıklardan arınmış, hareketli denge üzerine kurulu bir bütün olarak işlevlik kazanmasında işlevsel süreçler olarak kavramsallaştırılır.

*İşlevselci sosyolojinin en önemli kuramcılarından Talcott Parsons toplumsal sistemlerin sürekliliği için çocukların sosyalizasyonuna özel bir vurgu yapar. Parsons'a göre, çocuğun sosyalleşmesinin işlevsel önemde olmasının temelinde yatan gerçek, çocuğun bu yolla tamamlayıcı rol beklentilerini öğrenmesi ve uyum sağlamasıdır. Rol beklentilerinin öğrenilmesi ve uyum sağlama becerisinin kazanılması çeşitli öğrenme mekanizmalarıyla mümkün olur. Bu öğrenme mekanizmasını basit bir işlevişi mişçesine tarif etmek çok mümkün olamasa da, bazı itici güçleri tanımlanabilmiştir. Yeni nesneleri ya da ilişki biçimlerini öğrenmenin birden fazla yolu ve formu vardır. Parsons'a göre bir çocuk çeşitli hazlar, ihtiyaçlar ya da yoksunluklar nedeniyle başka nesnelere ya da ilişki biçimlerine yönelebilir.

*Parsons'ın "alter" olarak kavramsallaştırdığı, çoğunlukla yetişkin ebeveynler, çocuğun taklit ve özdeşleşim süreci için rol modelidir. Çocukların alter (diğeri) ile girdiği etkileşim, değerlerin aktarılmasının beklendiği ideal ilişki biçimidir.

*Parsons'a göre bu özdeşleşim süreci birkaç temel unsura dayanır. Birincisi, çocuklar sosyalizasyon sürecinde farklı düzeylerde yönlendirilebilirliğe sahip olup, gerekli öğrenme kapasitesiyle ilişkiye girerler. Bu her ilişki biçimine duyarlı oldukları ve yanıt verdikleri anlamına gelir.

*İşlevselci yaklaşım sosyalizasyon sürecini açıklarken çocuğun alterle ilişkisinde cinsiyetsiz bir süreçten söz etmez.

*Parsons 20. yy'ın en önemli psikoloji kuramcılarından Freud'e başvurarak babanın rolünü cinsiyet rolünün özdeşleşimi ve erotik bir faktör olarak kavramsallaştırır. Modern aile kurgusunun heteroseksüel kurumsallaşması, homoseksüelliğin tabulaştırılması ve enest yasağının öğrenimi sürecinde baba'nın çok önemli bir rolü olduğunu savunur.

*Küntay'ın çalışmasında belirttiği gibi, çocuk yaşta seks endüstrisiyle tanışmış olan çocukların aile içindeki sosyalizasyon sürecinde yaşadıkları çeşitli travmalarla, evden kaçarak seks işçisi olarak çalışmaları arasında doğrudan bir ilişki vardır. Küntay kız çocuklarının aile içerisinde fiziksel, cinsel, duygusal yönden sömürüldüğü için evden kaçtıklarını söyler. Buradan hareketle denebilir ki aile içerisinde gizli ve görünür olmayan Şiddet ilişkisi kız çocuklarının toplumsal yaşamla entegrasyonunda bir anomi doğurur.

Sosyalizasyon Sürecine Eleştirel Yaklaşımlar

Çatışmacı Yaklaşım;

*Amerikan sosyoloji geleneğinde “çatışmacı yaklaşım” olarak da adlandırılan, ancak Kıta Avrupa’ında Eleştirel Sosyoloji geleneği olarak kategorize edilen bu yaklaşımın beslendiği pek çok kuram ve model söz konusudur.

*Genel anlamda çatışmacı model, değişen alt yapının kendine özgü bir üst yapı değişikliği gerçekleştirerek, din, hukuk, siyaset, kültür alanlarına yeni boyutlar kazandıracağını

vurgular.

*Eleştirel/çatışmacı yaklaşım aileyi kendi içerisinde hareketli bir denge oturtmuş bir bütün olarak incelemeyi, aksine aileyi, tanımı iktidar örüntüleriyle kurulmuş, eşitsiz ve asimetrik ilişkilerin olduğu bir yapı olarak tarif eder.

*Çatışmacı yaklaşım, sosyalleşme konusunda özellikle modern toplumlardaki güç dengesi ve iktidar ilişkilerine yönelik çözümlemeler yapma olanağı tanımıştır. Sosyal yapıda birbirleriyle çelişen pek çok unsurun varlığını göstererek, işlevselci yaklaşımın ihmal ettiği dinamik yapıyı ortaya koyma şansı sunmuştur.

*Jenny White’ın Türkiye üzerine yaptığı araştırmaya göre aile içerisindeki ilişkilerin düzenlenmesi, kadınları kız çocukları ve erkek çocuklarına duygusal ve fiziksel olarak muhtaçlık ilişkisiyle bağlar. Ancak bu muhtaçlık ilişkisi kız çocukları ve erkek çocukları arasında da ciddi bir farklılaşmayı barındırır. Kız çocukları hane içerisinde yardımcı anne rolünü üstlenerek ev içi hizmetleri annesiyle paylaşmakla yükümlüdür.

Feminist Yaklaşım;

*Aile içerisinde çocuğun sosyalizasyon sürecine eleştirel bakan en önemli yaklaşım feminist eleştiridir.

*Aile içerisindeki iktidar örüntülerinin kadınları ve çocukları değersizleştirdiği ve ezdiği fikrinde ortaklaşır. Bunun temelinde iki argüman vardır. Birincisi, çocuğun sosyalizasyonunda da çok önemli bir yeri olan çocuk bakımının kadının toplumsal görevi

olarak görülmesine yöneliktir. İkincisi, modern aile kurgusu içerisinde çocuğun sosyalizasyon sürecidir.

*Feminist yaklaşım, kadınlık kimliğinin ev ve ev dolayısıyla tanımlanmasının çocuk bakımının birincil muhatabı olarak görülmesinin kadını özel alana bağımlı kıldığını, toplumsal yaşamda güçsüzleştirdiğini ve kadının ev içi emeğini sömürdüğünü söyler.

*Feminist yaklaşıma göre, erkekler karşısında mutlak bir boyun eğişle tanımlanabilen, erkeklerin çıkar ve arzularına hizmet eden “öne çıkarılmış kadınlığın” içselleştirildiği en önemli uğraklardan biri aile içerisinde kız çocukların sosyalizasyon sürecidir.

*Feminist yaklaşım, erkek çocukların sosyalizasyonunu erkeklere gündelik yaşamın her alanında hakimiyet kuran ve denetleyen bir konumun atfedildiği, “hegemonik erkeklik” idealinin öğretildiği bir süreç olarak görür.

*Pınar Selek’in çalışmasında belirttiği gibi, çeşitli erkeklik ritüelleri çocukluk döneminden başlar. Sünnet düğünleri erkekliğin kamusal alanda erkekliğe „ilk adım” olarak duyurulmasına en çarpıcı örneklerden biri olarak verilebilir. Selek „e göre Türkiye gibi ülkelerde sünnetin bir Şölene dönüştürülmesi yerel erkeklik kodlarıyla çokça ilişkilidir. Erkeklik Şölenu olarak sünnet düğünlerini, aslında erkeklikle doğrudan ilişkili olmayan bir operasyonun ironik bir biçimde yeni anlamlar kazandırılması olarak görür. Pek çok erkek çocuğun korkuyla ve kaygıyla karşıladığı operasyon, çocuklara gücün, denetimin ve kontrolün simgesi olan kıyafetler giydirilerek kutlamaya dönüştürülür. Sünnet düğününde çocuklara paşa, subay, polis ya da padişah kıyafeti giydirilir.

Psikanalitik Yaklaşım ve Çocuğun Sosyalizasyonu;

*Psikanalitik yaklaşım çocukluk döneminde edinilen bazı tutumların kalıcı olduğu görüşünü ileri sürmektedir. Çocukluk döneminde edinilen bazı ilişkiler, yaşam boyu devam etmekte ve bu çocuğun davranışlarına yansımaktadır. Aile içi ilişkiler, çocuğun psikopatolojileri ve sosyal-duygusal gelişimleri üzerinde önemli bir role sahip olduğu gibi, aile içinde yer alan etkileşimlerinde çocuğun aile dışı ortamlarda kurduğu ilişkilerde belirleyici olduğudur.

ÇOCUK YETİŞTİRMEDE AİLE ÖZELLİKLERİNİN ETKİSİ;

*Aile yapısı ve sosyalizasyon süreci, çocuk yetiştirme üzerine yapılan çalışmaların çoğunda,

tek ebeveynli ailelerde çocuklar üzerinde kontrolün zayıflığı ve çocuğa ilişkin zorlama ve talepkârlığın diğer her iki ebeveyni bir arada olan ailelere göre çok daha düşük düzeyde olduğu ya da evlatlık edinen ailelerin de diğer öz ebeveynlere göre çocuklarla daha az sıcak ilişki ve iletişim içinde oldukları ortaya konulmaktadır.

*Genellikle ana-babaların çocuklarına ilişkin sitemlerinde sıklıkla Şu sözlerle rastlanır; “benim çocuğum her Şeyi öğreniyor, ama nerede nasıl davranacağını bilmiyor”. Kendilerine her Şeyin öğretildiği çocukların bu

geniş bilgilenme süreçlerine koşul olarak nasıl davranacaklarını da bilmemeleri ana-babaları üzmedir.

*Canlılar içinde doğduğu andan itibaren en hassas Şekilde yoğun bir bakıma ge-reksinim duyan ve en uzun sürede olgunlaşan varlık insanoğludur. Bu nedenle ço-cukların uzun yıllar korunup kollanması, desteklenmesi ve yönlendirilmesi gereklidir.

*Genellikle uyumlu ilişkiler içinde güvenli bir aile ortamında sevgi ve anlayışla bü-yüyen çocuklar olgunlaşır, kişilik kazanır ve sorumluluk sahibi olur. Çocuklar sevil-dikçe güven duyguları gelişir, desteklendikçe de kendilerine saygıları artar. Anlayış gördükçe hoşgörüler gelişir, sorumluluk aldıkça da bağımsız davranmayı öğrenirler.

*Bir kişinin ailesi, onun en yakın psiko-sosyal alanında yer alan insan ağı olarak düşünülmektedir.

*Aile içinde benimsediği davranışlar toplum içinde onu yönlendirir. Doğuştan olma bazı ruhsal sorunlar dışında bir çocuğun ruh sağlığını da sağlıksızlığını da belirleyici öğeler içinde aile önemli bir işleve sahiptir. Ailede babanın alkol kullanımı, kumarı, eşini aldatması, dövmesi, işsiz kalması aile dengesini bozar ve bu durumda çocuklarda derin izler bırakabilir.

*Ailesel denetim ve Şefkatle ilgili çalışmalarda, özellikle Amerika ve Almanya'da yapı-lan araştırmalarda, ana-babanın çocuğu sıkı denetiminin çocuklarca ana-baba tara-fından reddedilme olarak algılanmaktadır.

*Çocuk yetiştirmede ortaya çıkan sorunlar daha çok sosyo-ekonomik ve kültürel yapılarla bağlı olarak değişmektedir. Bu konuya en güzel örnek Sanay'in (1990) Almanya'daki Türk ailelerinde çocukların yetiştirilmesi ve sosyalizasyonuna ilişkin çalışmasıdır. Almanya'daki Türk ailesindeki çocukların ilk sosyalizasyonları aile ve Alman çevre arasındaki gerilimli bir ortam içinde gerçekleşmektedir.

*Aile ortamı çocuğun yalnız bedensel, duygusal ve toplumsal gelişimini etkilemez, aynı zamanda sağladığı uyarılar oranında çocuğun zihinsel gelişimi ile dil gelişimini de belirler.

*Bloom'a göre (1964) insan yaşamının ilk dört yılı zihinsel gelişmenin en kritik dönemi olup, insan zekasının %50'si bu dönemde (0-4 yaş arası). %30'u 4-8 yaş arasında, %20'si de 8-17 yaş arasında gelişmektedir.

*Piaget (1952) düşüncenin birden ortaya çıkmadığını, çocuğun zihinsel gelişmesinin, fiziksel olgunlaşmasının yanı sıra, çevresine, deneyimlerine ve toplumsal aktarmalara (çocuğun çevresindeki kişilerden dil aracılığı ile bir Şeyler öğrenmesi) bağlı bulunduğunu ve erken uyarı ve etkileşimle geliştirildiğini ileri sürmektedir.

*Konuya Türkiye açısından bakıldığında Şöyle bir değerlendirme yapılabilir; genel çizgileriyle, çocukların yetiştirilmesindeki aileleri geleneksellik ve modernlik boyutlarında ve yapısal yönden üç tür aile yapısı içinde ele alabiliriz.

a) Kırsal Aileler: Geleneksel ailedir. Çoğunlukla ana-baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aile ve azınlıkta da evlenen çocukların aileden ayrılmaması nedeni ile birden fazla ailelerin bulunduğu geniş ailelerden oluşmaktadır.

b) Gecekondu Aileler: Gelenekselliğin ve modernliğin birlikte yaşandığı geçiş süreci aileleri. Genel olarak, köylerden kopup kentlere gelenlerin barındıkları mekansal alanların aileleridir. c) Kentsel Aileler: Modern ailelerdir. Çekirdek aile türü egemendir. Çocuk sayısı ortama 2-3'dür. Kentsel ailelerde başka ailelerle görüşme çok az olabilmektedir. Bu nedenle büyük

kentlerde çocuklar toplum baskısından oldukça arınmış bir yaşam sürmektedir.

*Çocuk yetiştirmede önemli bir sorumluluğu olan aile yapısının çocuk üzerindeki etkilerini Şu Şekilde sıralayabiliriz;

- Aile yapısı ve aile içi ilişkiler çocuk ve gençlerin kişilik oluşumunda etkilidir,
- Aile yapısı ve aile içi ilişkiler çocuk ve gençlerin psikofizyolojik ve cinsel ge-lişmelerini belirler, mevcut sorunları pekiştirir,
- Aile, çocuk ve gençlerin ekonomik durumunu belirler,
- Çocuk ve gençlerin boş zamanlarını değerlendirmelerinde aile yapısı, aile içi ilişkiler ve ailenin beklentileri etkili olmaktadır.

Ailede Ana-Baba Tutumlar ve Çocuk Yetiştirme;

*Ailede ana-baba tutumu çocuk yetiştirme açısından önemli faktördür.

*Baumrind, yaptığı çalışmalarda ana-baba çocuk arasındaki etkileşimi in-celemiş ve çocuk yetiştirme konusunda ana-baba stili (Baumrind, çalışmasında tu-tum yerine stil kavramını kullanmaktadır) ile ilişkili dört temel boyut belirlemiştir.

Bu boyutlar;

- 1) Kontrol
 - 2) İletişimde açıklık
 - 3) Olgunluk beklentisi
 - 4) Bakım-destektir.
- *Ana-babanın kontrolü boyutu: Ebeveynler tarafından konulan kurallara ço-cukların ne oranda uymak zorunda olduklarını gösterir.

*İletişimde açıklık boyutu: Ana-babaların verilecek kararlarda çocuklarının fikirlerine ve düşüncelerine ne derecede saygı gösterdiklerini, bu konuda çocuklarının ne derece teşvik ettiklerini ve çocuklarının davranışlarına sınırlar getiriliyorsa bunun nedenlerini ne oranda açıkladıklarını gösterir.

*Olgunluk beklentisi boyutu: Ana-babaların çocuklarının zihinsel, sosyal ve duygusal alanda başarılı olmaları için ne derece teşvik ettiklerini gösterir.

*Bakım destek boyutu: Ana-babaların çocuklarına bakarken ve onlarla ilişki kurarken ne derece yakın sevecen ve sıcak davrandıklarını gösterir.

*Baumrind (1971) yukarıdaki bu dört boyuta bağlı olarak temel olarak ana-babanın çocuk yetiştirmeye yönelik tutumların üç kategoride sınıflamıştır. Bunlar;

1)Otoriter ana-baba tutumu

2)Demokratik ana-baba tutumu

3)İzin verici ana-baba tutumu

*Otoriter ana-baba tutumu: Kontrol ve olgunluk beklentisi boyutlarında yüksek, açık iletişim ve bakım boyutlarında düşük olan ebeveynler otoriter olarak adlandırılmaktadır. Sıklıkla geleneksel aile yapımızda bu tutuma rastlanmaktadır. Bu tutumda ana-baba çocuğa katı bir disiplin uygular. Çocuk her kurala uymak zorundadır. Ebeveynlerinin baskısı altında olan çocuk sessiz, uslu, dikkatli olmasına karşın çekingen, başkalarının etkisinde kolayca

kalabilen, aşırı hassas bir yapıya sahip olabilmektedir.

*Demokratik ana-baba tutumu: Bütün boyutlarda anılan özelliklere yüksek derecede sahip olan anne – babalar demokratik olarak adlandırılmaktadır. Demokratik tutum çoğu zaman ailelerce yanlış anlaşılmakta ve demokratik tutumla gevşek tutum karıştırılmaktadır. Demokratik tutumda, çocuk tüm yönleriyle kabul edilir. Çocuğa yol gösterilir ama alacağı kararlar konusunda serbest bırakılır. Aile içinde kurallar, sınırlar herkes için ve hep birlikte belirlenir ve bu sınırlar içinde çocuk özgürdür. Kuralların mantıklı açıklaması yapılır. Aileyi ilgilendiren kararlar beraber alınır. Her konuda çocuğun düşünce ve fikirleri dinlenir.

*İzin verici ana-baba tutumu: Kontrol ve olgunluk beklentisi boyutlarında düşük, açık iletişim ve bakım boyutlarında yüksek olan ana-babalar ise izin verici olarak

adlandırılmaktadır. Bu tarz ana-babalar da çocuklarına çok fazla özgürlük verirler, çocuklarını hiçbir şekilde kontrol etmezler ve bazen de ihmale varan bir hoşgörü ile davranırlar. Aynı zamanda çocuklarına karşı sıcak ve sevecendirler. Çocuklarının bütün kararlarını kendilerinin vermesine beklerler. Bu tür ebeveynlerin çocukları istedikleri zaman yemek yerler, yatarlar, televizyon seyrederek ve sokaka oynamaya çıkarlar.

*Anne-baba tutumları genel olarak dört tipte kendini göstermektedir:

1)Aşırı koruyucu ana-baba tutumu (aşırı sevgi ve aşırı baskı arasındaki tutum)

2)Diktatör ana-baba tutumu (aşırı baskı ve aşırı sevgisizlik arasındaki tutum)

3)Çok seven, baskısız, serbest ve demokratik ana-baba tutumu

4)Aşırı serbest ve sevgisiz ana-baba tutumu, yani sevgisizlik ve baskısızlık boyutları arasındaki tutum

Berzonsky (1981) ise ana-baba tutumlarını beş kategoride ele almaktadır:

1)Otoriter,

2)İlgisiz,

3)Aşırı koruyucu,

4)İzin verici – gevşek,

5)Esnek / demokratik (tatlı – sert disiplin

*Kağıtçıbaşı ise, ana-baba tutumlarını etkileşimsel yapı içerisinde;

•Otoriter,

•Serbest

•Yetkin olma

temelinde aileleri üç şekilde modeller;

1)Karşılıklı bağımlılık (maddi ve duygusal) gösteren geleneksel aile modeli,

2)Nesillerarası bağımsızlık temeline oturan bireyci (bağımsız) aile modeli,

3)İkisinin sentezini oluşturan, maddi bağımsız ve duygusal karşılıklı bağımlı aile modeli.

ÜNİTE 6 : AİLE VE YAŞLANMA (Geniş Özet)

Yaşlılık zamanının hemen hemen her döneminde zor ve sağlıksız bir dönem olmuştur. Fiziksel ve mental kapasitelerdeki azalmalar yaşlı bireyin artık eskisi gibi davranmasını ve yaşamasını engellemektedir. Yaşlının hücre kayıplarının hızlanması ve sağlığın bozulması bir başkasına olan bağımlılığını gündeme getirmektedir. Ancak eski toplumlarda yaşlının sözünün daha çok dinlenilmesi, deneyimlerinden yararlanılması ve otorite olması bugüne oranla daha fazla önemsenirken, günümüzde bu durum önemini yitirmektedir. Çünkü gencin

yenilik ve değişim ile ilgili niteliklerine yapılan vurgu, bunun karşıtı olarak toplumda yaşının eskimiş, geride kalmış olarak anılmasına ve öneminin azalmasına yol açmaktadır.

Bu durum yaş ayrımcılığı konusunu gündeme getirmektedir. Bu kavramı ilk kez ABD’de Ulusal Yaşlılık Enstitüsü Başkanı Robert Butler yaşlı bireylere karşı önyargıları ifade etmek için kullanmıştır. Yaşının hasta, cinsiyetsiz, çirkin, güçsüz, depresif olduğu yönündeki önyargıları oluşturmaktadır. Bu önyargı yaşlı bireyin kimlik bakımından ötekileştirilmesine de yol açmaktadır.

Örneğin, 30-35 yaşın üzerinde olan bir bireyin doğum günü kutlamasının yapılamayacağına ve artık yaşlanmakta olduğuna dair mesajlar verilerek bu kutlamanın gereksiz olduğunun vurgulanması. Dolayısıyla bu türden düşünceler yaygınlaşarak bireylerde yaşla ilişkin zihinsel bir şema oluşturmaktadır. Bu söylemler insanların yaşlanmaktan ve ölümden korkmalarına

yol açmaktadır. Bu duruma “gerontofobi” adı verilmektedir.

Bytheway, yaşlı ve ileri yaş kavramlarının evrensel bir gerçeklik taşıdığı varsayımından hareketle insanları bu tür kategoriler içinde değerlendirmek her halükârda ayrımcılığa yol

açmakta ve yaşlıyı ötekileştirerek bunun bir inşa süreci olduğunu belirtmektedir. Yaşlanma, hastalık demek değildir. Aksine yaşlanmayı “altın çağ” olarak niteleyenler bile bulunmaktadır. Bu niteleme sağlık sorunları olmayan ya da çok az sorunu olanlar için anlamlı gözükmemektedir.

Günümüzde anti-aging konusunda geliştirilen teknolojik ürünler bir bakıma yaşlanmayı geciktirmenin mümkün olabileceği konusunda umut ışığı olmaktadır. Bazen bireylerin yaşlılığı kabullenmeme durumu ile karşılaşılmaktadır. Bu duruma yaşlanmayan benlik (the ageless self) adı verilmektedir. Sürekli kendini bulunduğu yaştan daha genç hissetme halidir Giddens’in ifade ettiği gibi yaşlanma yeni olasılıklar sunan bir süreç olmakla birlikte, beklenmedik risk ve zorlukları da beraberinde getirir.

Günümüzde “sağlıklı yaşlanma” terimini sık kullanmakla birlikte bazıları buna “başarılı yaşlanma” adını vermektedir.

Dünya nüfusunun bir “yaşlı patlaması” yaşadığını vurgulayan Giddens, doğum ve ölüm oranının düşmesi karşısında giderek yaşlandığını belirtmektedir. Bu da demografik anlamda “dünya nüfusunun grileşmesi” olarak yorumlanmaktadır. Öte yandan yapılan araştırmalarda kadınların erkeklerden daha çok yaşama eğiliminde olduklarını ortaya koymuştur. İngiltere’de

2003 yılında doğumdaki yaşam beklentisinin erkeklere göre kadınlarda beş yıl daha uzun bulunmuştur. Bu nedenle dulluk yaşlı kadınlar için bir normdur. Kadınların yaşlılık dönemindeki bu sayısal üstünlüğü “yaşamın geç döneminin kadınlaşması” olarak nitelenmektedir.

YAğLILIK/YAğLANMA NEDİR?

Kronolojik Perspektiften Yaşlanma

Yaşlılığın ne olduğu ve ne zaman başladığı problematiktir. Söz konusu grup homojen olmadığından 65 ila 105 arası ortalama 40 yıllık bir süreci kapsadığı ileri sürölmektedir. Yaşlanma yalnızca biyolojik etmenlerle ölçülemez. Bireyin yaşadığı toplumun kültürel anlamlandırmaları yine onun yaşlı olarak algılanmasına yol açar.

Bu nedenle yaşlılığın en kolay ölçüsü „kronolojik” ya da takvim yaşıdır. Kronolojik yaş, doğum günü sayıları hesaplanarak bulunur. Kronolojik yaşın anlamı ve yorumu tarihsel ve kültürel açıdan değişiklik gösterir. Kronolojik yaş, yaşlılığın en kolay elde edilebilen tanımıdır ve kronolojik yaş kullanımı yasal olarak tercih edilmektedir.

Yaşlılık tanımı ile ilgili diğer yaklaşım, yaşam döngüsü ya da yaşam akişı aşamaları kavramı ile ilgili olandır. Orta yaş ya da yaşlılık, (çocukluktan yetişkinliğe) roldeki değişikliği, fiziksel değişiklikleri ve diğer toplumsal dönüşüm şekillerini (büyük anne-büyük baba olmak) kapsayan toplumsal kategorilerdir. Örneğin, bazıları 18 yaşında evlenir ve 25 yaşında üç çocuk sahibi olur bazıları ise 30 yaşında evlenip diğerleri büyük anne-büyük baba olurken çocuk sahibi olurlar .

Neugarten, yaşam döngüsünün „gençlik”, „okul öncesi” ve „orta yaş” alt gruplarının ortaya çıkışıyla ufak dilimler şeklinde farklılaştığını savunur. 17. ve 18. yüzyılda sanayileşme dönemine kadar çocukluğın yaşam süresinin belirli niteliklere ve farklı ihtiyaçlara sahip bir dönemi olduğu fikri henüz ortaya çıkmamıştır. Gençlik ise 20. yüzyılın başlarına kadar tam olarak fark edilmemiştir. Son olarak da orta yaş diğer dönemlerden ayırt edilmiştir ve bununla birlikte de „genç” orta yaş (65-74 yaş arası) ve „yaşlı” orta yaş (75 yaş üzeri) birbirinden ayrılmıştır. Ayrıca “üçüncü yaş” (50-74 Yaş arası) ve “dördüncü yaş” arasında (75 ve üzeri) da fark vardır. Bu tür

kategorilendirmelerin yaş ayrımcılığına yol ağıtı söylenebilir..

Biyolojik Perspektiften Yaşlanma

Biyolojik yaşlanma, ana rahminde döllenme ile başlayan ve organizmanın ölümüne kadar

süren fiziksel değişimleri ifade eder. Anahtar soru; beyaz saç ve kırışıklık gibi fiziksel değişiklikler yaşlanmanın ya da ihtiyaç olmanın sonucu mudur yoksa sosyal ve çevresel faktörlerin neticesinde meydana çıkan, müdahale etmenin mümkün olduğu değişimler midir? Biyologlar yaşlanmayı „ihtiyarlık“ olarak kabul ederler.

Strehler yaşlanmayı, yaşamın üreme sonrası safhasında ortaya çıkan değişiklikler olarak tanımlar.

Fizyolojik Perspektiften Yaşlanma

Fizyolojik yaşlanma, yaşın ilerlemesi ile bedende sinir sisteminin işlevinin zayıflaması, sinirin geçirgenlik özelliğinin yavaşlaması ve nöronların kaybı ile nörolojik kontrolde değişikliklerin olmasıdır. Strehler, „yaşlanmayı“ diğer biyolojik süreçlerden ve „hastalık“tan ayırmak için dört kıstas geliştirir. Fizyolojik bir değişme yaşlanma olması için şu özelliklere sahip olmalıdır; (i) evrensellik; (ii) içsellik; (iii) ilerleyicilik; (iv) zararlılık.

Psikolojik Perspektiften Yaşlanma

Psikolojik yaşlanma, bilişsel işlev, sağlık psikolojisi (sağlık inanç ve davranışı), akıl hastalığı, kişilik ve uyum gibi konulara eğilir. Biyomedikal model bu konuya gerileme ve kayıp yönelimli bakış açısı anlamında negatif yönde etkilemiştir. Yaşamın ileriki dönemlerinde kişisel gelişim nosyonu gibi daha olumlu tarafları da vardır.

Psikolojik yaşlanma, yaşın ilerlemesine bağlı olarak bireyin algılama, öğrenme, problem çözme gibi bellek kapasitesi ile kişilik kazanma özellikleri arasında uyum sağlama konusundaki değişmelerle ilişkilidir.

Ekonomik Perspektiften Yaşlanma

Özellikle emeklilik döneminin başlaması ile birlikte bireyin maaşı/aylığı azalmakta bu bağlamda toplumsal statüsü düşmektedir. Dolayısıyla gelirin azalması yoksulluğu tetiklemekte hem sosyal hem de ekonomik olarak kayıpları beraberinde getirmektedir. Sosyolojik ve Sosyal Gerontolojik

Perspektiften Yaşlanma

Sosyolojik yaşlanma, bireyin statü ve rol kayıpları çerçevesinde, içinde bulunduğu toplumun yaşa ilişkin olarak geliştirdiği normlar ve değerler bağlamındaki yargılarıdır.

Sosyal gerontoloji üç farklı perspektifi -birey, sosyal ve toplumsal konunun karmaşıklığını ortaya seren mikro ölçekli ve makro ölçekli iki analiz seviyesini birleştirir.

Bireyi temel alan mikro ölçekli ilk yaklaşım, yaş kimliği ve bireysel süreçler gibi konuları araştırarak yaşlılığı bireysel bir deneyim olarak açıklar.

Toplumu temel alan makro ölçekli ikinci yaklaşım, yaşlanmayı tanımlayan toplumsal bağlamı inceler ve yaşlı insanların toplum içindeki konum ve deneyimleri ile bunların, sınıf, cinsiyet ve etnisite gibi temel yapısal faktörlerce nasıl şekillendirildiğini anlamaya çalışır. Yaşlanma, aynı toplumdaki her bireyi monolitik şekilde etkileyen homojen

bir deneyim değildir. Yaşlılık deneyimi, maddi, sağlık ve toplumsal pek çok kaynakla ilintilidir ve bunlar „yaşlılık“ öncesi deneyimlerden oldukça etkilenir. Başarılı yaşlanmanın hem uzun ömürlülük hem de yaşam kalitesiyle tanımlandığını belirten yazarlar, bu üç faktörü şöyle açıklar; 1. toplumsal katılım ve sözleşme, 2. hastalığın önlenmesi, 3. fiziksel-akılsal faaliyetin teşviki...

YAŞLILIĞA TARİHSEL BAKIŞ

Antik dönem ile ilgili yazılarda ortaya çıkan en önemli gerçeğin, bir zamanlar düşünüldüğü gibi Harris (2000) yaşlıların ne tamamen toplumdan dışlandığı bir durum olduğunu ne de yaşlıların yüksek bir statüde olduğu bir „altın çağın“ söz konusu olduğunu aktarmaktadır. 20. yüzyıla geldiğimizde ise hem demografik dönüşüm hem de sosyal devletin oluşumuyla ilgili olarak, yaşlılara harcanan sağlık hizmetlerinin tarihte hiç olmadığı

kadar yükseldiğini görmekteyiz.

Tarihteki sürekliliklere bakıldığında 3 nokta ön plana çıkmaktadır. (i). Öncelikle yaşlılığın erişilmek istenen bir statü olmasına rağmen, kimsenin yaşlı olmak istememesi gerçeğinin

eskiden bugüne geçerli olduğu kabul edilebilir. (ii). İkinci olarak, antik çağlardan bugüne yaklaşık olarak 60 yaş üstünün yaşlı olarak kabul edilmiş olmasıdır. (iii). Son olarak da yaşlıların bakım işlerinin değişimler olmakla birlikte genellikle cemaat ve aile tarafından ağırlıklı olarak üstlenildiği söylenebilir. İlk göze çarpan, kapitalizmin yaygınlaşmasından itibaren en önemli değişimin, yaşlıların genel nüfusa oranının hiç olmadığı kadar artmasıdır.. Kapitalist üretim tarzının yaygınlaşmasıyla beraber, İngiltere’de, 19. yüzyılın ortalarında dünya tarihinde ilk defa bir ülkenin kentsel nüfusunun oranı kırsal nüfusu geçmiştir. Batı kapitalizminin ücretli emek sistemi üretkenliğe dayandığından, emekli olmuş yaşlı insanları yük olarak gören bir anlayış bu dönem yerleşmeye başlamıştır.

O’Rand ve Henretta (1999), yaşlılık ve eşitsizlik konusunu işledikleri kitaplarında temel olarak yaşlanan kuşakların sosyoekonomik olarak homojen gruplar olarak görülmemeleri gerektiğini ileri sürüyorlar. Bu durum „kuşak içi ayrışma ve eşitsizlik“ olarak adlandırılmaktadır. O’Rand ve Henratta (1999), yaşlılık

olgusunun ve olgunun içerdği eşitsizlik boyutunun sınıf ve toplumsal cinsiyet gibi olgularla beraber ele alınmasını önermektedir. Vincent, yaşlılık olgusunun değişik boyutlarını tartıştığı Yaşlılık isimli kitabında, küreselleşmenin etkilerinin herkese eşit düzeyde olmadığını vurgulamaktadır. Görünür bir Şekilde, üçüncü dünyada yaşayan yaşlıların bu dönüşümden daha ağır Şekilde etkileneceklerini belirtmektedir. Vincent, yaşlılığın bu tarz olumsuz algısının kırılabilceğini, yaşlılık döneminin, yaşlıların kendilerini geliştirebilecekleri bir dönem olarak geçirilmesi için çaba gösterilmesi gerektiğini ısrarla vurgulamaktadır. Bugün yaşlıların karşılaştığı en büyük sorun sosyal ve sağlık güvencesindeki uygulamalardır.

YAĞLANMA TEORİLERİ

Yaşlanma teorileri hem yaşlanma sosyolojisi hem de sosyal gerontoloji bakımından benzer kuramlarla çalışırlar..

Yapısal-İşlevselci Teoriler ve Yaşlanma

Yapısal İşlevselcilik toplumun yapısını ele alan makro ölçekli bir teoridir, toplumun bir düzen içinde nasıl oluşup geliştiğini inceler. Beden analojisi kurar, bedenin işlevselliğini anlamak için organların nasıl çalıştığını, birbirleriyle nasıl bağlantılı olduğunu ve bedenin tümüyle nasıl ilişkili olduğunu anlamaya çalışır. Yapısal İşlevselciler toplumu anlamak için de aynı yolu benimserler. Toplumun alt sistemleri; aile, eğitim, siyaset, ekonomi ve dindir. Bu nedenle tüm alt sistemlerin birbiri ile uyumlu olması istenir. Çünkü bu alt sistemlerde meydana gelecek bir değişim diğerlerinin de işlevi mekanizmasını bozacağından, değişme istenilen bir durum değildir. Her bir parça diğerlerinde meydana gelen değişikliğe tepki verir. Bir toplumsal sistemde belirli davranış kalıpları işlevsel ya da bozuk işlevlidir. İşlevsel örüntüler bütünleşme ve devamlılığı sağlarken bozuk işlevli örüntüler çözülmeye neden olur. Toplumsal düzen, uzlaşım aracılığıyla sağlanır. Buna göre yaşlılar nüfusun bir parçası olarak toplumla uyum içinde olmalıdır.

Gerontolojiyi etkilemiş başlıca işlevselci teoriler aşağıdadır:

Çözülme Teorisi: yaşamdan geri çekilme anlamına da gelmektedir. Yaşlanma çalışmalarında makro ve mikro teorileri birleştirir. Yaşlanmayı net bir Şekilde ilk kez ele alan sosyal teoridir. Cumming ve Henry'nin Growing Old çalışmasından üretilmiştir. Bu teoriye göre, sağlığı bozuk ya da yoksulluk gibi diğer bağımsız etmenlerden bağımsız olarak yaşlanma, birey ve onun toplumsal bağlamla olan bağının tedricen fakat kaçınılmaz olarak çözümlenmesini içerir. Çözülme üçlü bir kaybı temsil eder; rollerin kaybı, toplumsal çevrenin küçülmesi ve toplumsal norm ve değerlere olan yükümlülük ve bağlılığın azalması. Bu bakış açısına göre nitelikli yaşlanma, bireyin geçmiş aktivitelerinden geri çekilene ve ölümle haşır neşir olana dek faaliyet derecelerinin azalması ve dahil olma oranının düşmesi anlamına gelir. Bu süreçten hem birey hem de toplum kârli çıkar.

Bu teori hem ilk temel gerontoloji teorisidir ve hem de „nitelikli“ yaşlanmanın yollarına dikkat çekmiştir. Bu teorin ampirik gelişimi üç temel ögeye işaret etmektedir: (i) İlk, çözülme yaşam boyu devam eden bir süreçtir, pek çok birey için birden bire gelişmez süreç içerisinde gelişir. (ii) İkincisi, çözülmenin kaçınılmaz olduğuna dair içkin bir ifade vardır. (iii) Üçüncüsü, çözülme hem toplum hem de birey için uyarlanabilir olarak kabul edilir. Çözülme teorisini destekleyecek bazı ampirik kanıtlar vardır; eşlerinin ölmesi ya da çocuklarının evden ayrılmasıyla bireyler yaşlandıkça bazı rollerini kaybederler. Fakat bu kaybedilen rollerin yerini farklı Şeylerle doldururlar. Örneğin, dul kalanlar yeniden evlenebilirler. Daatland, yaşlanmayı hayatın farklı ve önemli bir aşaması olarak tanımlayan ve multidisipliner bir perspektiğe açıklanabileceğini savunan çözülme teorisinin gerontolojinin gelişmesinde önemli bir basamak olduğunu belirtir. Estes, teorisinin popülerliğinin, Birleşik Devletler'de yaşlılarla ilgili politikalar üzerinde etkili olduğunu belirtir. Buna göre söz konusu yaşlılık anlayışı, ya yaşlılarla ilgili hiçbir politika oluşturulmamasına ya da yaşlıların toplumun diğer yarısından ayrılmasına neden olmuştur. İngiltere'de yaşlılar için sağlık hastanelerin merkez binalarından uzağa, mümkünse en eski binalara kurulur. Bu tür tecrit gibi uygulamalar, negatif klişeleri meşrulaştırmaya zemin sağlar.

Aktivite Teorisi: Çözülme teorisine karşı bir tepki olarak geliştirilmiştir. Aktivite ve süreklilik teorisi bireyin yaşlanmasıyla ilgilidir ve hem mikro hem de mezo ölçekli teorik perspektiflerdir. Yine de yapısal işlevselci paradigma dahilindedir. Çözülme teorisinin tam karşıtı aktivite teorisidir. Havighurst tarafından gerçekleştirilen bu perspektif, orta yaştaki davranışların olabildiğince sürdürülmesini içerir.

Burada orta yaş „başarının“ nirvanasıdır ve her zaman onu geri kazanmaya çalışırız. Rol kaybı tatminle ilgilidir ve yerlerine yenileri konmalıdır..

Devamlılık ya da Süreklilik Teorisi: Bireyin hangi rollerden vazgeçip hangilerini sürdüreceğine karar

vermesiyle ilgili, mikro ölçekli bir teoridir.. Atchley, tarafından geliştirilen bu teoriye göre birey, yaşlanma sürecinde yaşamı boyunca sahip olduğu istikrarı devam ettirmek ister. Birey merkezlidir ve „yaşlılık“ dönemi ile yaşamın önceki safhaları

arasındaki bağlantılara vurgu yapar.

Toplumsal Rol Teorisi: Toplumsal rol teorisi belirli kural, düzenleme ve rollerin var olduğu ön kabulünden hareket eder ve yaşlandıkça bireylerin rollerinin sayısında bir değişme yaşanır. Burada roller Parsonsçu anlamda ele alınır. Parsons 1960’larda sağlıklı bir olgunluğa ulaşmak için yaşlı bireylerin kendilerini değişen koşullara uyarlamalarının ve toplumunda yaşlı bireylerin sahip olduğu toplumsal rollerini yeniden tanımlamasının gerektiğini belirtir. **Modernleşme Teorisi:** Yaşlıların „altın çağı“ olarak tanımlanan sanayi öncesi dönem, yaşlılığın saygı ve otorite olarak kabul edildiği dönemdir. Başlıca tezi, toplumlar kırsaldan kentsele dönüştükçe yaşlı insanların konumu gerilemekte ve kötüleşmektedir. Kentleşme ve sanayileşme, toplumun en küçük birimleri olarak geniş aile yerine çekirdek aileleri koyar ve yaşlı insanları hem toplumdan hem de aileden izole eden bir durum yaratır.

Modernleşme süreci dört parametre tarafından betimlenir; (i) tıp teknolojisindeki gelişmeler, (ii) bilim ve teknolojiye uygulamalar, (iii) kentleşme ve (iv) örgün eğitim. Tıptaki gelişmelerin toplumun yaşlanmasına olanak sağladığını belirtirler. Yaşlanıp ölenlerin sayısı azaldıkça, çalışan nüfus yaşlanır ve gençlere sağlanan yeni iş olanakları da azalır. Bu dört faktör, yaşlıların modern toplumdaki statülerinin zayıflamasının nedenidir.

Yaşlılar için huzurevi ve bakım evleri açılma girişimi modernleşme ile gelişen bir düşünce olmuştur.

Hükümetlerin neoliberal politikaları gereği maliyeti daha düşük olduğu savunulan evde bakım sisteminin geliştirilmesi için çaba harcadığı da görülmektedir. Ancak bu durum kadının iş yükünü iki misli hale getirdiği için feministler tarafından evde bakımın kadın lehine üretim olarak değerlendirilmesi ve emeğinin ücretlendirilmesi önerilir.

Çatışma Teorisi ve Yaşlanma: Neo-Marksist ve neo-Weberyen sosyolojik bakış açılarından yaşlanma için türetilen çatışma teorisi, uyumsuzluk ve çatışmaya vurgu yapar. Makro ölçekli

bir teoridir. Neo-Marksistler, çatışmayı ekonomik eşitsizliklere dayandırır. Güç ve iktidar ilişkileri, sınıf çatışmaları ve ideolojiyi inceler. Neo-Weberyenler ise daha geniş bir bakış açısıyla sadece ekonomik değil, toplumsal statü ve siyasal grupları ele alır.

Yapısal Bağımlılık Teorisi ve Politik İktisat Yaklaşımı: Yapısal bağımlılık teorisi Townsend tarafından ortaya atılmış, Estes, Walker, Myles ve Pampel tarafından devam ettirilmiştir. Bu teori İngiliz gerontolojisinde 20. yüzyılın ikinci yarısında etkili olmuştur.

Politik iktisat kuramı toplumdaki güç ilişkileri ve eşitsizlikleri biçimlendiren ve yeniden üreten ekonomik ve siyasal yapılara odaklanır. Yapısal bağımlılık ve politik ekonomi, yaşlıların bağımlı toplumsal konumları ve karşılaştıkları sorunlar toplumsal olarak yapılandırılır ve yaşlanma – sağlık kavramlarından türer. Teori yapısal ve makro ölçeklidir.. Estes, çok seviyeli, karmaşık analitik bir çerçeve oluşturarak bu teoriyi

geliştirmiştir. Bileşenleri ise şunlardır; (a) finansal/ sanayi sonrası kapitalizm ve küreselleşme, (b) devlet, (c) cinsiyet sistemi, (d) vatandaş- kamu, (e) yaşlanma/medikal sanayi kompleksi olarak beş kategoride toplamıştır.

Yaş Tabakalaşması Teorisi: Yaşlı bireyi değil, grupların adaptasyonunu ele alır. Riley’in belirttiğine göre, rol değişkenini belirlemede kronolojik yaşı kullanır. Bu teoriye üç temel konu hâkimdir; ilki, yaşı anlamı ve yaş gruplarının toplumsal bağlamdaki yerleri; ikincisi, bu yaş tanımlarından dolayı bireylerin yaşam boyu geçirdikleri dönüşümler ve üçüncüsü, bireyler arasındaki rollerin dağıtımını düzenleyen mekanizmalardır.

Gruplardaki eşitsizlikleri temel aldığı için çatışmacı teori içinde değerlendirilir. İşçiler genç ve yaşlı olarak ayrılabilir ve gençlere, daha üretken oldukları için daha yüksek maaş ödenir. Sosyal rol dağıtımında kronolojik yaş kullanımı evrenseldir.

Riley ve Riley, yapısal geri kalma/gecikme terimini geliştirdi; buna göre, bireylerin yaşamları yaşla bağlantılı roller bağlamında, toplumsal norm ve kurumlardan daha hızlı değişir. Toplumsal kurumların, resmi emekliliğin kurumsallaşması gibitemel toplumsal değişimlerin arkasında kalırlar. Bu kuramda yapısal gecikme kavramının önemli rol oynadığı görülür... Yaşın „anlamı“ tarihsel ya da kültürel bir yaklaşımdır.

Yorumsamacı Teori ve Yaşlanma: Bu perspektife göre, toplumsal hayat, toplumsal eylem ve toplumsal süreçler, dışsal faktörlerce değil, tabandan tavana doğru gelişir ve pek çok bireyin eylemlerinin birleşiminden türer. “Hayat hikâyesi” yolu ile yaşlıların geçirmiş oldukları deneyimler ve yaşam koşullarının neler olduğunun ortaya konması önem taşır...

Sembolik Etkileşim: Sembolik etkileşimci yaklaşım, yaşlanmayı yapısal ve normatif bağlama ve bireysel kapasite ve kabullere duyarlı dinamik bir süreç olarak görür. İlişkilere dayalı sosyal – psikolojik, mikro ölçekli bir teoridir. Perspektif, birey ve etrafındaki sosyal ortam arasındaki karşılıklı ilişkiyi ele alır. Yaşlılar da diğer aktörler gibi kendi sosyal gerçekliklerini inşa ederler.

Etiketleme Teorisi: Foksiyonları ve sağlık bilinci yerinde olan yaşlı insanlar, toplumsal değerlendirmeler bakımından sapkın ya da stigmatlı olarak tanımlanıp etiketlenebilirler. Negatif etiketlemeyi benimseyen kişi, yaşlıların negatif yönde bağımlı, geçmişte sahip olduğu yetenekleri, güvenini ve bağımsızlığını yitirmiş kişiler olarak görür; sonuçta kişi dışarıdan gelen etiketi kabul eder ve kendini bu şekilde görür. Bu nedenle insanlar emekli oldukları için yaşlı olarak etiketlenir ve emekli rolünü oynamaları, emekli maaşlarını kabullenmeleri ve iş aramamaları beklenir. Diğer bir etkilme şekli, yaşlı bireylerin yaşadıkları sağlık sorunlarından dolayı doktora gitmemeleri, bunların hastalıktan değil yaşlılıktan kaynaklandığını düşünmeleridir.

Sosyal Alışverişi Teorisi: Her iki taraf da karşılıklı değiş tokuş içindedir. Sosyal davranışta alışveriş nosyonu, Mauss'un antropolojik çalışmalarına kadar geri gider, ona göre etkileşim, maddi ve maddi olmayan ürün ve hizmetin alışverişinden oluşur. Bu teorik duruşun dört anahtar varsayımı; (i) bireyler faydayı maksimuma, zararı minimuma getiren etkileşimleri

seçerler, (ii) bireyler geleceği öngörmek için geçmiş deneyimleri kullanırlar, (iii) etkileşim, eğer kârlı ise sürdürülür, (iv) güç, sosyal etkileşimdeki dengesizlikten ortaya çıkar. Makro ölçekli analizle hiçbir ilişkisi yoktur..

FEMİNİZM VE YAĞLANMA

Gerontolojide feminist bakış ve yaş bilincini kullanma henüz çok yenidir. Reinhartz, Feminizm ile gerontoloji arasındaki kavramsal bağlantıları beş kategoride ele alır:

1. Grubun biyoloji ya da sosyal koşullar ile tanımlanma ölçüsüne ilişkin mü- cadele
 2. Eşitsizliğin olduğunu göstermek ve politika değişiklikleri yapılması yönünde baskı kurulması için istatistiğin stratejik biçimde kullanılması
 3. Grubun bir bütün olarak mı yoksa en fazla eşitsizlik yaşayan alt grupların mı ele alınmasına ilişkin mücadele
 4. Grubun güçlü yönlerini ya da adil olmayan şekilde davranmalarını gösteren stratejinin seçimine ilişkin verilen mücadele
- Güçlü ya da güçsüz gruplar arasında ortaya çıkan boşluğu önlemeye yönelik mücadele
- Son zamanlara dek gerontoloji çalışmaları cinsiyet ayrımı yapmadan yaşlılara yönelmiştir. Günümüzde feminist gerontolojinin ivme kazanması şaşırtıcı değildir. Bunun nedeni bazı feministlerin yaşlanmasını. Güçlendirme odaklı uygulamaların temelinin oluşturan ilkeler şunlardır: eşitlikçi danışman-çalışan ilişkileri, güçlü yönleri odaklanan değerlendirme, eğitim ve beceri geliştirme, bilinç oluşturma, kendi kendine yardım, kolektif ve sosyal eylemin kullanımı yolu ile güçlendirmenin desteklenmesi ilkeleridir.
- Cox ve Parsons güçlendirmeye yönelik uygulamaların yaşlı kadınların yaşam kalitesini artırdığını bulmuştur.

Epidemiyologlar ve demografyacılar kadınların daha uzun süre yaşadığını göstermiştir. Bilindiği üzere alkolizm, suç, trafik kazası yapma, kalp hastalıkları, kanser ve intihar erkekler arasında daha yüksektir. Kadınlar yaşlı nüfusunda daha yoğun olduğu için yaşlılıkla ilgili kuramların kadınları daha fazla inceleme konusu yapması istenilmektedir. Feministlerin cinsiyetçi dile ilgi göstermeleri sonucunda zararlı görülen sözcükler yeniden tanımlanmıştır. Bu anlamda gri sözcüğünün yerine gümüş sözcüğünü kullanmışlardır. Dolayısıyla yaş ayrımcılığına yol açan ön yargılı sözcükler olumlu anlamı içeren sözcüklerle değiştirilmiştir. Yaşlanan feministler feminizm görüşüne "yaş bilincini" ilave etmişlerdir...

BAĞARILI YAĞLANMA MODELİ

Başarılı yaşlanmayı "bireyin kendini yaşlılığa hazırlama sürecinde sosyal çevresini ve ilişkilerini canlı tutmak, sağlık sorunlarını en aza indirmek için koruyucu önlemler almak, bellek ve fiziksel işlevlerini geliştirici çabalar içinde olmak ve yaşama pozitif bakmasını becerebilmek" biçiminde tanımlamak mümkündür

Başarılı yaşlanmadan söz edebilmek için bireyin yaşlılık dönemine gelmeden önce kendisini yaşlılığa bilinçli olarak hazırlaması gerekir.

Rowe ve Kahn (1997: 433), tarafından geliştirilen Model I'e göre başarılı yaşlanmanın sağlık, sosyal ve fizyolojik olmak üzere üç boyutu bulunmaktadır.

bu modelin temel noktaları şunlardır:

1. Yaşlanmadan önceki süreçte mümkün olduğu kadar sağlıkla ilgili koruyucu önlemler almak
2. Bilişsel ve fiziksel işlevlerin kalitesini yükseltmek için bedeni ve beyni aktif

tutacak etkinliklerde bulunmak

3. Sosyal ilişkileri canlı tutacak biçimde yaşama bağlanmak adına aktif katılımı

sağlamak

4. Bu üç değişken arasındaki uyumu gerçekleştirmeye, dönüştürmeye çalışmak

YAĞLILIKTA SOSYAL DESTEK VE AKRABALIK

.Aile üyelerinin ekonomik, duygusal ve araçsal olarak birbirlerine yardımcı olmaları “sosyal destek” terimiyle ifadelendirilmektedir. Buna bağlı olarak gelecek yüzyılda gerontologların ilgisini çekeceğini düşündüğümüz Şu husus bulunmaktadır: Sosyal destekte karşılıklılık, cinsiyet ve geniş destek ağı.

Sosyal Destekte Karşılıklılık: „Geç yaşta alınan sosyal destek” araştırmalarında hâkim olan paradigma bakıcı modelidir. Bu modele göre yaşlı kimse alıcı olarak kabul edilmektedir. Sosyal destek görevleri tek tek incelendiğinde, finansal destek, konut edinme, çocuk bakımı, duygusal destek ve tavsiye gibi hususlarda yaşlı kişilerin yetişkin çocuklarına yardımcı oldukları görülmektedir. Yetişkin çocuklar yaşlılarına bakım verirken aynı zamanda kendi işlerini, evlerini, çocuklarını ve eflerini ihmal etmemek için yoğun çaba göstermektedirler. Yetişkin çocukların yaşadıkları bu problematik durumu, iki nesil arasındaki sıklıkla vurgulamak için sandviç nesil olarak kavramsallaştırılmıştır.

Sosyal Destekte Cinsiyet Farklılıkları: Nesilsel olarak arada sıkışık kalmış olan kadınların yaşadığı baskı, ev dışında çalışan annelerin ve tek başına çocuk yetiştiren bekâr ebeveynlerin sayısındaki artış ile birlikte artmaktadır. birlikte fiziksel olarak engelli eşe destek sağlama konusunda yaşlı kocalarla yaşlı kadınlar arasında farklar bulunmaktadır.

Yaşlı kadınlar kocaları için her şeyi yapmaya daha eğilimli iken yaşlı erkekler eşlerine destek sağlama konusunda kendilerine yardımcı olmaları için resmi ya da gayri resmi kaynaklara başvurabilmektedirler... Daha Geniş Sosyal Destek Ağı: İki tür sosyal destek modelinden söz edilir. Birincisi, telafi edici hiyerarşik destek modelidir ve bu modele göre yaşlı insanlar destek kaynağını (sırasıyla eş, çocuklar, diğer akrabalar, arkadaşlar ve komşular) seçmek için bir tercih hiyerarşisi kullanırlar ve gerekli olan ihtiyaca göre hiyerarşinin en üstündeki kaynak kişiden en altındakine doğru bir başvuru sıralaması izlerler. İkincisi ise eyleme özgü modeldir ve Litwak tarafından öne sürülmüştür. Bu modele göre sosyal gruplar bir işbölümü içerisinde kendi grup yapılarına uygun olan hizmetleri sağlayanlarla ilişki kurarlar..

TÜRKİYE’DE YAĞLANMA VE SOSYAL GÜVENLİK

Türkiye’de 1982 Anayasasının 61. maddesinde, sosyal hizmet alanına giren korumaya, bakıma, yardım ve rehabilitasyona muhtaç olan çocuk, sakat ve yaşlılara öncelik verildiği belirtilmekte ve bu alanda gerekli teşkilat ve tesisleri kurması görevini devletin üstleneceği belirtilmektedir. Devlet, bu görevi 2828 sayılı kanunla kurulan Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumuna (SHÇEK) vermiştir.

Günümüzde yaşlı nüfus oranlarına bakıldığında, 65 yaş ve üzeri kategorisinde Avrupa Birliği ülkelerinin %16.3 Japonya’nın %19 ve ABD’nin %12.3 olduğu görülür. Yaşam beklentisi ise 2000-2005 verilerine göre gelişmiş ülkelerde 76, Asya ülkelerinde 67, Afrika ülkelerinde ise 49’dur. Bu durum Türkiye’de 2005 yılı verilerine göre 71.3’dır. Türkiye’de 2050 projeksiyonuna göre 65 ve üzeri nüfus oranının %17.6 ya ulaşılacağı tahmin edilmektedir . Bu açıklamalara göre Türkiye’nin genç olan nüfusu aslında giderek yaşlanmaktadır.

Sosyal Güvenlik ve Sosyal Politikalar

Türkiye’de sosyal güvenlik sisteminin standartları, 1948 yılında BM tarafından temel insan hakkı olarak ilan edilen ve genel hatları uluslar arası Çalışma Örgütü (İLO) sözleşmesi ve Avrupa Sosyal Şartı ile belirlenmiştir. sosyal risklere karşı sigorta oluşturmada ve belirlenen koşulları sağlayan hak sahiplerine aylık bağlanmakta ya da diğer ilgili ödemeler

yapılmaktadır. Uzun vadeli sigorta sistemine genellikle emeklilik sigortası sistemi adı verilmekte ve kapsamına yaşlılık, ölüm ve malullük sigortaları girmektedir. Keynesyen refah devleti olarak da adlandırılan bu rejim 1980’lerde krize girmiştir ve sorunlar çıkmıştır. 1980 sonrası sosyal güvenlik alanında yaşanan en önemli gelişme bireysel ve özel sigortacılık sektörün bu alana girmiş olmasıdır.

Emeklilik yaşı kadınlarda 58, erkeklerde 60 olarak belirlenmiş ve 5510 sayılı kanun ile 2035 yılından itibaren kademeli geçiş sağlanarak 2048’de emeklilik yaşı cinsiyet ayırt edilmeksizin

65 olarak kabul edilmiştir. Bugün Türkiye’de emekli olma yaşı genel olarak 50-52 dolayındadır. Sonuç olarak Türkiye’de yaşlılara ilişkin sosyal güvenlik uygulamaları üç alanda kendini göstermektedir. Bunlar: (i)sağlık desteği, (ii) emeklilik aylığı ve (iii) sosyal yardımlardır.

Yaşlı Bakımı Hizmetleri

Ekonomik anlamda üretim biçimindeki bu değişimler yeni bazı kurumların devreye girmesini zorunlu kılmıştır. Bu çerçevede Türkiye’de 2828 sayılı kanunla SHÇEK’e yaşlılarla ilgili sosyal hizmet uygulamalarını

gerçekleştirme görevi verilmiştir.

Türkiye’de bugün Özel Huzurevi hizmeti veren kuruluşlar üç kategoride değerlendirilmektedir. Bunlar:

1. Dernek ve Vakıflara ait huzurevi sayısı 32
2. Azınlıklara ait huzurevi sayısı 7
3. Gerçek kişilere ait huzurevi sayısı 121

Özel huzurevi hizmeti veren toplam 160 adet huzurevi bulunmaktadır..

Emekli Sandığı 5434 sayılı kanun gereğince yaşlılara yönelik hizmet uygulamaları Dinlenme ve bakımevleri aracılığı ile yürütmektedir. Bunlar ise;

1. Bakanlıklara bağlı huzurevleri sayısı 6
2. Belediyelere ait huzurevleri sayısı 21

Kamu kurum ve kuruluşlarına ait toplam kapasiteli 27 adet huzurevi bulunmaktadır.

Türkiye’de son on yıldır gerek bazı üniversitelerde geriatri merkezleri gerekse sivil anlamda Yaşlı Sorunları Araştırma Merkezleri kurulmuştur. Yaşlanma ve yaşlı konusunda çalışan tüm sivil kuruluşlarının temsilcilerini bir araya getiren Ankara’da kurulan “Yaşlılık Platformu” da etkinliklerini devam ettirmektedir. Türkiye’de TÜİK’in verilerine göre %7,1 oranında yaşlı bulunuyor..

ÜNİTE 7 : AİLE VE SAĞLIK (Geniş Özet) Aile ve Sağlık

Sosyolojinin temel inceleme alanlarından birisi olan kurumlar genel olarak “kalıplaşmış davranış örüntüleri” şeklinde tanımlanmaktadır. Bunlar; aile, eğitim, ekonomi, din, siyaset ve boş zamanlar, sağlık ve ordu. Sağlıkla ilgili en kapsamlı tanım Dünya Sağlık Örgütü (1946) tarafından yapılmıştır: “Bedenen, ruhen ve sosyal olarak iyi olma hali” ...

Sağlık ve Hastalık Sosyolojisi’nin ilk örneği olarak kabul edilen “Medikal Sosyoloji”nin 1940’lı yıllarda ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Kasapoğlu’na göre, sağlık sosyolojisinde sıklıkla kullanılan kavramların “Tıpta Sosyoloji” ve “Tıbbi Sosyoloji” olduğunu söylemek mümkündür. Sosyologlar tarafından sosyoloji bölümlerinde yapılan çalışmalar tıbbi sosyolojisi olarak kabul edilir; tıp fakülteleri ya da sağlık kuruluşlarında çalışan sağlık personelleri/uzmanları ya da sosyologlar tarafından yapılan çalışmalar ise tıpta sosyoloji olarak nitelendirilmektedir...

Sağlık hizmetlerinden geniş nüfus kitlelerinin yararlanmaması, sağlık skandalları, beden üzerine kontroller, etiketleme (AIDS, engelliler, ruh sağlığı vb.), dışlama, ayrımcılık, yaşam kalitesi, medikalizasyon, sağlık hizmetlerinin teknolojileşmesi, sağlık profesyonelleri arasında ayrımcılık, yaşlanma, hasta-sağlık personeli ilişkisi gibi konular sağlık-hastalık sosyolojisinin ilgi alanına girer...

Tıp disiplini alanında kabul gören ilk yaklaşım “Biyomedikal Model”dir. Modern toplumun akıl ve bilime verdiği değerin bir yansıması olan bu model (Giddens), sağlık ve hastalık olgularını biyolojik unsurlara indirgemektedir. Farklı bir deyişle, hormonlar, kan değerleri gibi biyolojik bileşenler ile kişilerin sağlık ve hastalık durumları ortaya konulabilmektedir.

1970’li yıllarda ortaya çıkan bir diğer yaklaşım ise, “Biyopsikososyal Model”dir Bu model, sağlık ve hastalık süreçlerinin, biyolojik unsurlara ek olarak, psikolojik ve sosyal öğeler tarafından da belirlendiğini ifade etmektedir.

Aile, Sosyal Destek ve Sağlık

Sosyal destek, kriz zamanında kişilerin bu sorunlarla baş etmeleri konusunda yardımcı olan farklı kaynakları ifade etmektedir. Kişiyi stresin ya da ona sebep veren farklı sorunların olumsuz etkilerinden kurtarmayı hedeflemektedir. Bu noktada sosyal destek ile iyi olma hali arasında pozitif yönde bir ilişki vardır. Aile ve arkadaşlar, sosyal destek konusunda ilk dereceden kaynaklardır.

Sağlık ve Hastalık Sosyolojisi ile İlgili Farklı Sosyolojik Yaklaşımlar:

Sembolik Etkileşimcilik ve Sağlık

Sağlık ve Hastalık Sosyolojisinde, Parsons ve yapısal işlevselciliğin etkinliğini azaltan ilk sistemli yaklaşım Sembolik Etkileşimcilik olarak kabul edilmektedir. Önemli temsilcileri arasında Herbert Mead ve Herbert Blumer’in bulunduğu bu yaklaşıma göre sosyal gerçeklik, paylaşılan sembollerin anlamı temelinde gerçekleşen bireyler arası etkileşim üzerine inşa edilmiştir. Kişi, durumları değerlendirme ve yorumlama süreci sonucunda karar verme ve eylemde bulunma kapasitesine sahiptir. Bu yaklaşımın savunucularına göre sağlık, sağlık algısı ve

kavramsallaştırması kültürel bir inşadır.

Bu yaklaşım, duygular sosyolojisi gibi yeni bir çalışma alanının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Sosyal faktörler ve duygular arasında bağlantı kurmaya çalışan bu yeni alan, duyguların sosyal ilişki ya da durumlara yanıt olarak verildiğini ifade etmektedir. Sembolik Etkileşimcilik yaklaşımı çatısı altında yer alan bir diğer yaklaşım ise “Etiketleme Teorisi” dir. Cockerham (2010) bu yaklaşımın temelinde kişinin bir kere başkaları tarafından etiketlendiğinde, farklı durumlarda yeniden etiketlenmesinin oldukça yüksek bir durum olduğu iddiası yer almakta demektir..

Etiketleme kavramı ile sıklıkla karıştırılan bir diğer sosyolojik kavram ise “Damga” (Stigma)’dır. Goffman, bu kavramı, üç aşamalı olarak ele almaktadır: ilk olarak normatif çerçeveden birincil bir sapma söz konusudur. Daha sonra bu sapmaya yönelik olumsuz nitelikteki toplumsal tepki ortaya çıkar ve son olarak da bu olumsuz duruma karşı sapma eylemini gerçekleştiren kişinin tepkisi gelişir.

Goffman, akıl hastaneleri, okul, hastane gibi bütüncül kurumlar aracılığı ile kişilerde yeni kimliklerin inşa edildiğini ileri sürmektedir. Ona göre, doktor hasta etkileşimi sonunda kişi hasta olduğunu kabul etmek durumunda kalmaktadır.

Sembolik Etkileşimcilik ve Sağlığın özellikleri:

Sağlık ve hastalık nesnel olarak tanımlanamaz- Sağlık ve hastalık onu tanımlayana göre Değişir- Sağlık ve hastalık bir inşadır- Bu inşaa sürecinin incelenmesi önemlidir.

Sembolik Etkileşimcilik, Sağlık ve Aile

Blackburn ve Graham’ın, sigara içen düşük ekonomik seviyedeki anneler üzerine yaptığı araştırmanın sonuçlarına göre, kadınların bu eylemlerinin iki açıdan irrasyonel olduğu ortaya çıkmaktadır. Ekonomik olarak verdiği sıkıntıya ek olarak, çocuklarının yanında sigara içerek onların sağlıklarını da tehlikeye sokan annelerin bu davranışı, bununla birlikte eylemi yapan kadınlar için bir anlam ifade etmektedir. Sigara içerek psikolojik olarak rahatlayan kadınlar böylelikle kendi anlam dünyalarında bunu meşrulaştırmaktadır. Burada Weber’in özsəl rasyonalite kavramını görmek mümkündür.

Bazı kültürlerde akıl ve ruh hastalıklarının toplum içinde görelî olarak daha kolay kabul edilmesine karşılık, bazılarında bu sorunu yaşayan kişilerin deli olarak damgalanması söz konusu olabilmektedir. Damgalama ile ilgili olarak ise, kadınların psikolojik rahatsızlıklara daha eğilimli olduğu yönündeki görüşleri örnek olarak vermek mümkündür. Kadınlara özgü bir hastalık olarak kabul edilen histeri 19.yy’da, kadınların kamusal alana çıkmasını engelleme yönündeki ideolojik bakış açısı ile tıbbi bilginin bu alanda kullanılması, sosyal ilişkilerin tıp aracılığı ile yönlendirilmesinin tipik bir örneğini oluşturmaktadır.

Rawlins (2006), toplumlarda kadınların sağlık ile ilgili sorunlara karşı daha eğilimli olduğu yönünde bir görüşün yaygınlığını kabul etmekle birlikte, bazı durumlarda kadınların her zaman sağlıklı ve güçlü olması gerektiğinin önemsendiğini ifade etmektedirler. Cinsiyet rolleri ile bağlantılı olan bu beklentilerin kadınlar tarafından da içselleştirildiğini ifade eden yazar, bu özelliklere sahip kadınların kendilerinde hasta olma hakkı bulunmadığına inandıklarını ve ailelerinin bakımı için çaba gösterdiklerini ileri sürmektedir.

Sağlık ve Hastalık Sosyolojisi ile İlgili Farklı Sosyolojik Yaklaşımlar: İşlevci Yaklaşım ve Sağlık

İşlevselci yaklaşım, toplumu yaşayan bir organizma olarak kabul etmektedir. Temel kavramları arasında “uyum” ve “denge” ilk sıralarda yer almaktadır. Bireyin topluma sorunsuz bir şekilde uyum göstermesini sağlamak temel işlev olarak kabul edilmektedir. Bu yaklaşımın sağlık ve hastalık olguları hakkındaki temel görüşlerinin amacı, hastanın doktora tabi olmasını sağlamaktır. Bu uyumu sağlamada etkili olan güç çeşitleri ile ilgili olarak French ve Raven tarafından geliştirilen sınıflamayı da kullanmak mümkündür: Zorlayıcı güç: Ceza korkusuna dayanır. Burada algılanan ceza önemlidir. Ödüllendirici güç: Burada algılanan ödül önemlidir.

Uzmanlık gücü: Etkileyen kişiye üstün bilgi ve yetenek atfedilmesinden kaynaklanmaktadır. Uzman kişinin verdiği bilgiler, diğerleri için bilgiye pratik bir şekilde ulaşma imkanı vermektedir. Doktorun söylediklerini yapmak bu duruma örnek olarak verilebilir.

Sevgi ve özdeşim gücü: Gücü kullanan kişinin kişisel özellikleri temelinde, karşıdaki kişinin algısına dayanmaktadır. Diğer bir deyişle doktorun, hastanın kendisi tarafından sevdiği kişilerin yerine konulması söz konusudur. Bu durum ise, hastanın doktorun önerilerini dikkate almasına neden olabilmektedir.

Meşru güç: Meşru olmasından kaynaklanan güçtür. Ataerkil sistemde kadının kocasına itaat etmesi, meşru olan davranışları yerine getirmesi anlamına gelir.

Bilgi gücü: Tarafların birbirlerini sahip oldukları bilgi aracılığı ile etkilemeleridir. Bu noktada uzmanlık gücü ile benzerlik gösterdiğini ileri sürmek mümkündür.

Bu yaklaşım içinde öncelikle anılması gereken isimlerden bir tanesi, Talcott Parsons’dur. Ona göre, çağdaş toplum kapitalist olarak kavramsallaştırılmamalıdır. Modern toplum olarak kabul ettiği bu toplumsal oluşum kapitalist ekonomiyi içermekle beraber kapitalist olmayan sosyal unsurları da barındırmaktadır. Bunun en iyi

örneği tıpta görülmektedir. Tıp profesyonelleri fedakarlık içinde, etik kuralları çerçevesinde çalışmaktadırlar ve bu durum ekonomik kaygılardan uzaktır.

Kişilerin davranmaktan ziyade eylemde bulunduklarını göstermek amacı ile “hasta rolü” kavramını geliştiren Parsons’a göre kişilerin hasta olma ya da olmama konusunda seçenekleri vardır. Diğer bir deyişle, kendi rızaları ile hastalık sürecine girerler. Hasta rolünü kabul etmeleri bu sürecin sonu olarak kabul edilir. Kişilerin eylemde bulunmak için tercih hakları bulunmaktadır. Kişiler hasta olmaya karar verebilirler. Bu durum ise Parsons için önemli bir soruna yol açmaktadır: kişiler gönüllü olarak hasta olmaya karar verebilirler ve bu durumda sapkın bir şekilde sosyal hayatın gereklerini yerine getirmeden kaçabilirler. Bu durum en uç örnekte, sosyal yaşamın oluşmamasına bile neden olabilmektedir. Bunu engellemek için hastanın hakları ve görevleri arasında ayrım yapar.

Tıbbi Mesleğin Özellikleri

Doktorlar mesleki pratiklerinde evrensel bir nitelik göstermektedirler. İdeal olarak, hastanın sınıfsal, etnik, toplumsal cinsiyet, din vb. özellikleri arasında ayrım yapmazlar. Doktorlar nötrdürler. Doktorlar topluluk ve toplumun iyiliği için çalışmaktadırlar.

Doktorlar bedensel işlevler üzerine uzmanlaşmışlar, diğer etmenleri dikkate almamaktadırlar.

Hastanın Hak ve Sorumlulukları:Hasta Rolü

Hasta olmak, rollerden uzaklaşmanın meşru bir yoludur
Kendi sorumluluklarından serbest olma anlamına gelir. Kendi kendine iyileşemezsin
Bununla birlikte iyi olmayı istemelisin. Uzman yardım aramalısın

İşlevselci Yaklaşım, Sağlık ve Aile

Uyum üzerine vurgu yapan İşlevselci Yaklaşım, toplumun temel kurumlarından olan ailenin devamlılığını hedeflemektedir. Bireyin toplumda işgal ettiği yer olarak tanımlanan statünün gerekleri ise rollerdir ve aile üyeleri olarak kadın, erkek ve çocuklar başta olmak üzere diğer kişilerin toplum tarafından kendilerinden beklenen rollere uygun olarak davranmaları gerekmektedir. Aile üyelerinin statülerinden kaynaklanan rolleri yerine getirmemesi durumunda ise anomi ortaya çıkmaktadır. Toplumsal cinsiyet üzerinden yapılan bir değerlendirmede Batı toplumlarındaki kadınların ortalama ömürlerinin erkeklere nazaran daha yüksek olduğunu ifade eden Gabe ve ark. (2004), bununla birlikte, yine kadınların hastalık oranlarının erkeklerinin çok üstünde olduğunu gözlemlemişlerdir. Yine aynı otoriteler, kadınların hastane gibi resmi sağlık kurumlarından yardım alma konusunda erkekler ile kıyaslandığında daha istekli olduklarını belirtmişlerdir. Kasapoğlu'nun da belirttiği gibi, toplumda erkeklerin daha güçlü ve sağlıklı olmaları beklenmekte ve hastalıklı – zayıf olmanın daha fazla kadınlar ile özdeşleştirildiği görülmektedir. Toplumsal cinsiyet üzerinden yapılan rol ayrımı ve bunun sağlık olgusu ile ilişkisini ele alırken Lee ve Frayn, erkekler üzerindeki geleneksel değerlerin baskısının toplumun sağlık düzeyini geriye çektiğini ileri sürmektedirler..

Sağlık ve hastalık olguları ile aile arasında doğrusal bir ilişki kuran Schmitt ve Schmitt, ailenin sağlıklı olmaya vurgu yaptığını ve önemseyişini; buna karşılık aile bireylerinin sağlıklı olmasının aile kurumunun devamlılığını sağladığını ifade etmektedir. Aile üyelerinden birisinin hasta olması durumunda diğer üyeleri de bu durumdan maddi ve manevi olarak olumsuz etkileneceklerdir. Medeni durum ile sağlık arasında ilişki kurmaya çalışan çalışmaların büyük bir kısmında, evli kişilerin bekar ya da dul olanlara nazaran daha sağlıklı oldukları ortaya çıkmıştır...

Sağlık ve Hastalık Sosyolojisi ile İlgili Farklı Sosyolojik Yaklaşımlar: Çatışmacı Yaklaşım ve Sağlık

Bu bakış açısı, sağlık ve hastalık kavramsallaştırmalarında, bireyin kontrolü dışında yer alan sosyal, politik ve ekonomik etmenlere vurgu yapmaktadır (Kentsel alanlardaki fiziksel yapılanmalar, çevre kirliliği, sağlık hizmetlerinden faydalanamama, fast food kültürünün yaygınlığı bu etmenlere örnek olarak verilebilir). Çatışmacı Yaklaşımına göre hastalık ve sağlık durumlarının belirlenmesinde sosyal sınıf en önemli etkidir.

Hastalık, yapısal, ekonomik ve politik gelişmeler ile bağlantılıdır. Marksist analize göre tıp mesleği, işçi sınıfının kontrol edilmesinde kullanılan bir araç olarak kabul edilmektedir.

Navarro, sağlığın veya tıbbın sermaye tarafından işgalinin dört göstergesini şu şekilde sıralamaktadır:

- “Tıp, artık bireysel doktor-hasta ilişkisi olmaktan çıkarak Şirket mantığı ile yönetilir hale gelmiştir.
- Biyomedikal model ve uzmanlaşma kaçınılmaz olarak hiyerarşik bir yapı oluşturmuştur.
- Tıp bir endüstri haline dönüştüğünden ilaçlar ve tıbbi teçhizatların üretim ve bakımı çok büyük bir istihdam alanı oluşturmaktadır.
- Hekimleri işçileştirmiştir (proleterleşmiştir), hastane yöneticileri hekimlerden daha üst kademede çalışmaya başlamıştır”

Kasapoğlu'na göre Çatışmacı Yaklaşım ve Sağlığın özellikleri:

- *Sağlığın tekelleşmesi (Belirli okullardan mezun olanların, erkeklerin sağlık yasalarını ve uygulamalarını belirlemesi)
- *Sağlığın profesyonelleşmesi (Topluma ve insanlığa hizmet yerine, kendi çıkarlarını düşünen mesleklerle dönüşmesi)
- *Sağlığın metalaşması (Kamu hizmeti yerine piyasada yüksek fiyatlara satılan güçlü bir işsektörüne dönüşmesi)
- *Sağlıkta eşitsizliğin artması (Parası olan zenginlerin daha fazla yararlandığı bir hizmete dönüşmesi)
- *Denetimsiz ve seçkin hale gelmesi (Hastaların anlayamayacağı şekilde hekimler tarafından yazılan ve ancak eczacıların okuyabildiği reçetelerle işlemlerin görülür hale gelmesi)

Aile, Sağlık ve Çatışmacı Yaklaşım

Schmitt ve Schmitt (2008), ailenin sosyal yaşamın özel alan olarak kabul edildiğini ve bu alan içinde üyeler arasında karşılıklı bağımlılık ilişkisinin var olduğunu belirtmektedir. Ancak, bu karşılıklı bağımlılık, her zaman eşitler arasında gerçekleşmemektedir. Kadının erkeğe göre alt kademede yer alması, ona ve çocuklarına yönelik olan her türlü şiddet ve kısıtlamanın da toplumun büyük bir kısmı tarafından meşru kabul edilmesine neden olabilmektedir.

Doyal ve Pernel kapitalizm aracılığı ile kişilerin kendilerine ve sağlıklarını nasıl yabancılaştıklarını tartışmaktadırlar. İş ortamının bireyi dışlaması, onun ihtiyaçlarını göz ardı etmesi, kadın ve erkek olmak üzere çalışanlarda hoşnutsuzluk, genel duyumsamazlık yaratmaktadır. Böylelikle, kişinin bedensel sağlığına ek olarak zihinsel sağlığına da olumsuz etkilerde bulunmaktadır. Özellikle, kapitalizmin emek ihtiyacı, kadınların hem evde hem de ev dışında çalışmasına neden olmaktadır. Bu durum ise kadınlarda yüksek anksiyete ve depresyona ek olarak bedensel sıkıntılara da yol açmaktadır.

Gelişmekte olan ülkelerde anne ve bebek ölümleri önemli bir sorun olarak etkinliğini sürdürmektedir. UNICEF (2011), bu ülkelerdeki kadınlar arasında sanayileşmiş ülkelerdeki hemcinslerine oranla 300 kat daha fazla ölüm olaylarının yaşandığını belirtmektedir. Dünyadaki 68 ülkenin yarısından fazlasında kadınlar, eğitim görmüfl ve uzman olan sağlık

personeli olmadan doğum yapmaktadır. Buna ek olarak, bebek ve çocuk gelişimi süreci içinde yeterli beslenme imkanlarından yoksun olma nedeni ile önemli sağlık sorunlarının yaşandığı bilinmektedir.

Aile ve sağlık konusunda Çatışmacı Yaklaşım içinde yer alacak gruplardan bir diğeri ise “yaşlı nüfus” tur. Emeklilik sisteminin ve sağlık sigortasının gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde önemli sorun olduğunu ileri sürmek mümkündür. Bu durumda, aile “tampon kurum” olarak araya girmektedir.

Sağlık ve Hastalık Sosyolojisi ile İlgili Farklı Sosyolojik Yaklaşımlar:

Beden Sosyolojisi ve Sağlık

Nettleton sağlık ve hastalık sosyolojisi için beden olgusunun bir başka önemini, biyomedikal modelin “beden” üzerinden iktidar alanını oluşturmada aracılık yapması ile ilişkilendirmektedir. Tıbbın teknolojileşmesi ve beden üzerindeki yansımalarına örnek olarak, plastik operasyonları, organ nakillerini vermek mümkündür. Sosyal yaşamın tıbbileştirilmesi ve beden üzerindeki yansımalarına en güzel örneklerden bir tanesi kadın ve onun biyolojik yeniden üretim kapasitesi örnek olarak verilebilir. Tüp bebek uygulaması, taşıyıcı anne uygulaması, erkeklerin hamile kalması, anne karnında bebeğin sağlık durumuna müdahale edebilme vb. teknoloji ve tıbbileştirme arasındaki sınırın belirsizliğine işaret eder. Tüm bu gelişmeler beraberinde etik tartışmaları da getirmektedir.

Beden olgusunun sosyoloji ile tanışmasına etkili olan toplumsal değişimleri Şu Şekilde ele almak mümkündür (Nettleton)

1. Kadınların, kendi bedenleri üzerinde daha fazla hak iddia etmeleri.
2. Daha önce de bahsedilen tıbbın teknolojileşmesi ve özellikle kadın bedeni üzerindeki etkisi.

3. Nüfusunu giderek yaşlanması, ötenazi hakkı üzerine tartışmalar bu madde ile bağlantılı olarak değerlendirilebilir.
4. Tüketim toplumu. Üreten bedenler artık tüketen bedenler olarak karşımıza çıkmaktadırlar.
5. AIDS özelinde, hastalığın çözümü için ciddi anlamda bir şeylerin yapılamaması tıbbi teknolojinin sınırlarını ortaya koymaktadır.
6. Son olarak ise etik tartışmaları ele almak gerekir. Yaşam hakkı, ölme hakkı, bedenin üzerinde söz söyleme hakkı gibi.

Beden Üzerine Görüşler

Beden üzerine görüşler üç açıdan ele alınır: Naturalist, sosyal inşacı ve fenomenolojik.. Naturalistik perspektif: İnsan eylemleri ve ilişkileri, biyolojik unsurlar aracılığı ile açıklanabilir. İnsan eylemleri ve sosyal ilişkileri, biyolojik, genetik ve evrimsel olarak belirlenmiştir. Farklılıklar, biyolojik farklılıklarından kaynaklanır (kadın ve erkek örneğinde olduğu gibi). Asabi olmak, zeki olmak, homoseksüel olmak biyolojik farklılıklardan kaynaklanmaktadır.

Sosyal İnşacı Perspektif: Fiziksel bedenin algısı, sosyal beden aracılığı ile olmaktadır. Kadın ve erkek bedeni arasındaki farklılıklar nedeni ile kadınlar kirli erkekler temiz kabul edilir. Pozitivistik yaklaşım düzen ister. Erkek düzendir, kadın ise değil.

Fenomenolojik yaklaşım: Sosyal İnşacı bakış açısı içinde de yer alan bu yaklaşım, yaşayan beden üzerine odaklanır. Yaşayan bedenin en önemli özelliği kasıtlılıktır. Beden, sadece dünya üzerinde var olan fiziksel bir obje değildir. Buna ek olarak niyetleri, hedefleri, amaçları aracılığı ile dünyaya anlam veren bir varlıktır.

Foucault ve Beden:

Ona göre, modern öncesi toplumlarda monarkın bedeni üzerinde somutlaşan bir egemen güç vardı.

Modern toplumda ise güç daha geniş kitlelerin kendi bedenleri içinde bulunmaktadır ve disiplin edici güç olarak kavramsallaştırılmaktadır. Disiplin edici güç iki seviyede çalışmaktadır. 1. Bireysel bedenler eğitilir ve gözlenir. 2. bazen daha geniş kitleler gözlenir. Güç olgusunda yaşanan dönüşümün temelinde Foucault'a göre nüfus artışı yatmaktadır. Böylece nüfusun düzenlenmesi ihtiyacı doğmuştur. İstatistik ortaya çıkmış ve bireylerin bedenleri ile nüfusun bedeni birer değişken haline gelmiştir. Bu gözlemi sağlayan tüm kurumlar(okul, hastane, hapisane) bu bilgilerin sağlanmasında kullanılmaktadır. Güç ve kontrolün üç temel aracı bulunmaktadır: hiyerarşik kontrol, normalleştirici yargılar, inceleme..

Sağlık ve Hastalık Sosyolojisi ile İlgili Farklı Yaklaşımlar: Feminist

Teori ve Sağlık

Örnek olarak tıp eğitiminde erkek bedeninin kullanılması, sosyal olarak az talep gören fiziksel ve duygusal durumların kadına atfedilmesi verilebilir. Buna ek olarak Sembolik Etkileşimcilik ya da Eleştirel Teori'den de beslenen Feminist Teori, erkek doktorlar tarafından kadın hastaların cinsel obje olarak değerlendirilmesi, sağlık uzmanları arasında toplumsal cinsiyet üzerinden bir hiyerarşinin varlığı gibi konulara eğildiği görülmektedir. Kadın ve erkek arasındaki ayrımın ortaya çıkışının temelinde biyolojik farklılıkların yer aldığını ifade eden Flechter, bu eğilimin devamında kamusal alan ve özel alan dikotomisinin ortaya çıktığını belirtmektedir. Özel alandaki tüm sorumluluklar biyolojik olarak kadınlara yüklenmiş; daha zor koşulları, mücadeleyi içinde barındıran kamusal alan ise güçlü niteliklere sahip olan erkeğin yaşam alanı olarak belirlenmiştir..

Ayrı Alanlar Perspektifleri (Flechter) :

Mesleki Alan

Yapılması zorunlu olan bir şeydir -Motive edici unsur paradır -Çalışmanın parasal karşılığı vardır Rasyonel olarak Şeyleştirme söz konusudur -Soyut-Zaman aralığı tanımlanmıştır – Pazarlanabilir ürün, hizmet ve para çıktısı vardır – Farklılaşmış ödül sistemi bireyselliğe odaklanmaktadır Beceriler eğitim ile kazanılabilir. Hane

Alanı

İş yapılmak istenilen bir şeydir – Motive edici unsur sevgidir – Çalışmanın parasal karşılığı yoktur – Duygusal olarak Şeyleştirme söz konusudur – Somut – Zaman aralığı belirsizdir – Kişi, sosyal ilişkiler, topluluğun yaratılması gibi çıktıları bulunmaktadır – Kolektif yaratımı anlayışı topluluğa odaklanmaya neden olmaktadır – Becerilerin kazanılması için eğitime gerek yoktur.

Kadının hane içi sınırların dışına çıkmasının bir göstergesi olan ücretli emek sürecine dahil olması ile ilgili olarak Hochschild "Duygusal Emek" kavramını ortaya koymaktadır. Ücretli emek olarak duyguların ele alındığı bu kavramsallaştırmada, bu emeği içeren işlerin ortak noktaları fşu şekilde ifade edilmektedir: Bu işi yapan ile halk arasında yüz yüze ya da karşılıklı sesli temas söz konusudur; bu işi yapan kişi, karşısındaki kişide minnettarlık, korku ya da Şükran gibi duygusal durumlar yaratmalıdır; son olarak ise, işverenin çalışanların duygusal hareketleri üzerinde belirli ölçüde denetimi söz konusudur. Bu türden bir emeğin, toplumsal cinsiyet temelli içeriğe sahip olduğunu ileri sürmek mümkündür. Hochschild, uçuş hostesliği gibi mesleklerin kadınsı duyguları içerdiği ve vergi toplayıcılığı gibi mesleklerin ise erkeksi duyguları barındırdığı konusunda genel bir kanının varlığına işaret etmektedir. Sonuç olarak, feminist perspektifinin temelinde, ataerkil öğelerin toplumun her bileşeninde gizil de olsa var olduğu görüşü yer almaktadır. Söz konusu bileşenlerin içinde aile, sağlık, hukuk, iş yaşamı da yer almaktadır. ...

ÜNİTE 8 : AİLE VE İLİŞKİLER AĞI

Çekirdek aile, Parsons'a göre iki ana ve indirgenemez işleve sahiptir. Bunlar çocukların birincil toplumsallaşması ve yetişkin kişiliklerin istikrarının sağlanmasıdır. Parsons, yalıtılmış (isolated) çekirdek ailenin, modern endüstriyel toplumun tipik aile biçimi olduğunu ileri sürmektedir. Toplumsal cinsiyet, kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklılıklar temelinde kültürel ve toplumsal olarak inşa edilen kadınlık ve erkeklik durumunu ifade etmektedir.

AİLE İÇİ GÜÇ İLİŞKİLERİ

1- Aile İdeolojisi:

İdeal aile olarak tanımlanan aile, cinsiyete dayalı işbölümü temelinde belirlenen kadın ve erkek rollerini içermektedir. Barrett, ailenin ideolojik bir yapı olarak inşa edildiğini belirtmektedir. Aile ideolojisi, ideal ailenin yaşam biçimini oluşturan değerler ve normlar ileri sürmektedir. Aile ideolojisi, "tek ve bir örnek bir aile" modeli ve aile yaşamı sunmakta, bu modele uymayan aileler dışlanmakta ve böylece aile ideolojisi devlet ve din gibi diğer kurumların desteği ile bireyler üzerindeki toplumsal kontrolü sağlamaktadır.

2- Aile Reisliği

Aile ideolojisi, cinsiyete dayalı işbölümü eşitsizliği temelinde bir taraftan erkeğin evin geçindiricisi konumu ile aile reisliğini ve otoritesini, diğer taraftan ise kadının ev içi konumuna bağlı "ev kadını" olmasını meşrulaştırmaktadır. Ecevit'e göre, erkeği gelir sağlayan ve ailenin geçiminden sorumlu kişi olarak tanımlayan işlevselci yaklaşım, erkeğin „aile reisi“ olarak kavramsallaştırılmasında, aile ve endüstrileşme arasında kurulan tarihsel ilişkiden güç almaktadır. Aile ücreti, erkeği aile içinde güçlü ve egemen kılmakta ve kadının erkeğe bağımlı kalmasını sağlayan ilişkilere yol açmaktadır. Sağlık sigortasından emeklilik aylığına kadar birçok konuda yapılan düzenlemelerde, erkeğin „aile reisliği“ ve kadının „ev kadınlığı“ tanımlamalarının etkisini görmek mümkündür. "Yaşama ücreti" olan aile ücreti, bir erkeğin kendisini, karısını ve çocuklarını „doğru dürüst“ bir düzeyde yaşatabilmesini sağlayan ücrettir (Ecevit)

3- Aile İçi Şiddet

Antropolog Leach, endüstrileşmiş Batı toplumuna yönelik geliştirilen yalıtılmış çekirdek aile tipinin, toplum ve bireyleri için "bütün hoşnutsuzlukların kaynağı" olduğunu belirtmektedir. Endüstrileşmemiş küçük ölçekli toplumlar üzerinde araştırma yapan Leach, bu toplumlarda ailelerin daha geniş akrabalık biriminin bir parçası olarak oluştuğunu ve akrabaların bireylere pratik ve psikolojik destek sağladığını belirtmektedir. Buna karşın, modern endüstriyel toplumlarda ise çekirdek aile büyük ölçüde daha geniş akrabalık ilişkilerinden yalıtılmıştır. Bunun sonucu olarak psikolojik desteği alamayan karı-koca ve çocuk arasında aşırı ilgi ve sevgi bağı oluşmaktadır. Leach, bu durumun aynı zamanda baskı ve gerginliğe yol açtığını belirtmektedir: "Kendi yalnızlıklarında karı-koca kavga etmekte, çocuklar isyan etmektedir: ..."

Ailenin "özel" ve "mahrem" olarak korunması, aile içi şiddetin açığa çıkmasını ve görünür kılınmasını engellemektedir. Ecevit'e göre; "Aile, kaynakların adil paylaşılmadığı, güç dengesinin kadın aleyhine bozulduğu, kocaların, karıları üzerinde otorite kullandığı ve kontrol sağladığı bir kurum da olabilmektedir" Aile içi şiddet, "aynı çatı altında yaşayan aile bireylerinden birinin, diğer aile bireyine karşı, tehdit, aşağılama, sözlü ya da fiziksel saldırı yoluyla aile bireyinin fiziksel, cinsel ve psikolojik bütünlüğüne zarar verebilecek her türlü davranışına"

denmekte ve bu tanıma göre "kanunda bahsedilen aile kavramı, aynı çatı altında oturmak kaydı ile eşler (karı-koca), çocuklar, kayınvalide, kayınpeder, görümce, gelin, elti, amca, dayı, hala, teyze, enişte vs."yi" kapsamaktadır.

Yapılan feminist çalışmalar, "şiddeti fiziksel gücü çok olanla, zayıf olan arasındaki ilişkiyi temel alarak

açıklayan biyolojik determinist yaklaşımlara karşı çıkmış; Şiddetin toplumsal yapılanması ve ideolojik meşrulaştırılması boyutlarını vurgulamıştır”

Uluslararası Af Örgütü (2004) “Türkiye, Aile içi Şiddete Karşı Mücadelede Kadınlar” başlıklı raporunda Türkiye’deki kadınların en az üçte biri ile yarısı kadarının, aile içi fiziksel Şiddete maruz kaldığını, dövüldüğünü, tecavüze uğradığını, öldürüldüğünü ya da intihara zorlandığını belirtmektedir. Ecevit’e göre; “aile içi Şiddetin çözümlenmesi, fiziksel Şiddet ve cinsel taciz yoluyla erkeklerin kadınları ev içinde kontrol edebildiklerini ve kadınların kamusal alandaki kontrollerinin de yine Şiddet kullanma tehdidi ile olduğunu ortaya çıkarmıştır.”

Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü’nün (KSGM) (2008) “Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması”, Türkiye’de 10 kadından 4’ünün eşi ya da birlikte yaşadığı kişiden fiziksel ve cinsel Şiddet gördüğünü göstermektedir.

Ecevit aile içi Şiddet üzerine yapılmış çalışmaların birleştiği ortak görüşleri Şu Şekilde sıralamaktadır:

1. Aile içi Şiddetin nedeni bireysel değil, toplumsaldır.
2. Özel alanda ortaya çıkan Şiddet, erkek egemenliğinin meşrulaştırılmasından, erkeğin daha değerli görülmesinden ve kamusal alandaki ataerkil siyasi ve ekonomik kurumların egemenliğin bağımsız düşünülmesi.
3. Şiddete maruz kalan veya kalabileceklerini düşünen kadınlar, toplumsal kontrole daha çok boyun eğmekle kalmaz, kendi üzerlerindeki kontrolü kendileri artırır.
- 4- Erkeklerce kadınlara uygulanan Şiddet, ancak kadınların kendilerinin ekonomik ve siyasal gücü olduğunda ve kamusal alanda durumlarını düzeltme araçlarına sahip olduklarında azalacak veya sona erecektir.

Çocuklara yönelik Şiddet eylemlerinin ise, aileler tarafından gizlenmesi nedeniyle bu konuda çalışanların bilgiye ulaşmaları zorlaşmaktadır..

AİLE/HANE VE ÜRETİM İLİŞKİLERİ

Dedeoğlu’na göre, kadının işgücü piyasasına katılımını etkileyen çok çeşitli ve çok yönlü faktörler arasında aile kurumu, “gerek kendi kurumsal yapısı, gerekse aile içindeki kaynak dağılımı ve karar alma mekanizmalarının belirlediği ölçü anlamında kadın emeğinin konumunu” yakından etkilemektedir.

Kırsal Ailede/Hanede Kadın Emeği ve Güç İlişkileri

Ecevit , kırsal alanda kadının toplumsal konumunu açıklayan ilişkileri Şu Şekilde ifade etmektedir:

- Kadınlar, tarımsal ilişkiler içerisinde çok yönlü eşitsizliklerle karşılaşmaktadır.
- Kadının içinde bulunduğu toplumsal ilişkiler, kadının ezilmişliğini yansıtmaktadır.
- Farklı emek kullanım biçimlerine rağmen, kadınlar kendi emeğinin getirisine sahip olamamaktadır.
- Kadınlar toplumsal ilişkilerin, özellikle ekonomik ve politik alanlardaki güç/iktidar kaynağı olarak kabul edilen ilişkilerin dışında bırakılmışlardır.
- Kadınlar ailenin/hanenin kontrolü altına aldığı bütün değerli maddi kaynakların mülkiyet ve sahipliğinden yoksun bırakılmışlardır.
- Kadınlar, kırsal ilişkileri geniş ölçüde kapsayan, güçlü, engelleyici ve eşitsiz temelde ataerkil ilişkiler içerisinde yaşamlarını sürdürmek zorunda bırakılmışlardır.

Hane, birlikte oturan birden fazla aileden oluşan, ekonomik işbirliği, yiyeceklerin hazırlanması ve tüketilmesi gibi belli faaliyetlerin beraber yürütüldüğü örgütsel bir birimi ifade etmektedir.

Karıncı , kırsal alanda toprak mülkiyeti sorununun, kadının sorunu olduğunu ve bu sorunun tarihsel olarak kadının mülksüzlüğü biçiminde ortaya çıktığını ifade etmektedir..

Erkekler gayrimenkul ve araç sahipliğinin %60’ına sahip iken, bu oran kadınlarda %20 olarak görülmektedir. Ecevit’e göre ataerkil ideoloji, “geçimlik üretimi ve ev içi faaliyetlerini mülkiyet ilişkilerinden soyutlayarak” bu alanların sorumluluğunu kadına yüklemektedir.

Kentsel Ailede/Hanede Kadının Çalışması ve Güç İlişkileri

Kadınlar, Türkiye’nin kentli işgücüne düşük oranda katılım göstermekte ve işgücü piyasasında yer alan kadınlar kategorisi de “vasıfsız kadınlardan oluşan geniş bir taban, görece olarak güçlü, yüksek nitelikli meslek kadınları ve az sayıda yarı vasıflıların” dağılımından oluşmaktadır. Bora ve Üstün’ün çalışmasında, ücretli çalışmanın “meslek sahibi eğitilmiş kadınlar için bir hak olarak tanınmasına karşın, eğitimsiz ve „vasıfsız” kadınların ücretli çalışmasının geçim sıkıntısı koşuluna bağlı olarak” kabul edildiği ifade

edilmektedir.

Kadının kentte işgücü piyasasına katılımını etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Kandiyoti'ye göre; işçilerin görece istikrarlı gelire sahip olmaları, kadınların erken yaşta evlenmeleri, okul öncesi yaştaki çocuk sayısındaki fazlalık, kreş ve yuva yokluğu ve kadın akrabaların yetersiz desteğini göstermektedir. Kırdan büyük kentlere göç eden erkeklerin eflerinin sadece %2'si istihdam edilmektedir. Kadın ev merkezli olarak, ev işleri ile yaşlı ve çocuk bakımından sorumlu, erkek ise iş merkezli olarak "aile ücreti" kazanan, "evin geçindiricisi" ve aile reisi konumunda tanımlanmaktadır. Bu durum kadınların ev dışında ücretli bir işte çalışmasını zorlaştırmaktadır. Geleneksel yaklaşımlarda kadının ev dışında çalışmasının, aileyi olumsuz yönde etkilediği ifade edilmektedir.

Erkeğin, evin geçindiricisi olmasını ve aile reisliğini onaylayan bir şekilde, kırdan %98 ve kentte %96 oranında haneye asıl geliri getiren kişi olduğu görülmektedir.

Bora ve Üstün, „Sıcak Aile Ortamı”: Demokratikleşme Sürecinde Kadın ve Erkekler” adlı geniş çaplı araştırmalarında, kadınların ücretli çalışma konusuna da yer vermektedirler. Bora ve Üstün'e göre, "fiziksel şiddet, engelleme ve baskı yoluyla çok dar yaşam alanlarına hapsedilme tecrübeleri olan kadınların bu alanları genişletmek için kullandıkları araçların başında, ücretli çalışma" gelmektedir.

Kadınların karar alma sürecinde diğer alanlardan farklı olarak özellikle „mutfak masraflarının nelere harcanacağı" konusundan etkin olduğu görülmektedir.

Ailenin gerçek hâkimiyeti yasalarla erkeğe verilmiştir. Eğer erkek aileye sahip çıkmazsa "soy belirsizliği (gayri sahih nesep) nedeni ile çocuklar bir yurttaş olma haklarına kavuşamazlar; nüfus kâğıdı alamazlar, okula gidemezler, işe giremezler hatta yasal olarak evlenemezler" Sonuç olarak, aslında kadının aile işlerinde giderek daha fazla sorumluluk alması bir anlamda erkeğin yetkisini devretmesiyle mümkün olmaktadır.

AİLE/HANE ÜYELERİ ARASINDAKİ İLİŞKİLER Aile/Hane içi ilişkiler

Köylerde kadınlar ve erkekler "ancak evlendikten ve toplumsal ilişkilere girdikten sonra tam olarak yetişkin sayılıp toplumun farklılaşma modelinde bir yere oturtulurlar. Evlilik, erkek ve kadın

için toplumun bir üyesi olmalarını sağlayan önemli bir aşama olarak görülmektedir. White'a göre eve yeni gelen gelin, tamamen mülksüzleşmiş olarak geldiği için herhangi bir özerklik alanına sahip olmamakta ve doğurganlığı gibi emeğine de baba soyu tarafından el konulmaktadır. Gelin kocasının ailesine itaat etmekte ve kayıvalidesinin doğrudan kontrolü ve otoritesi altına alınmaktadır. Ailede ancak kayınbaba öldükten sonra gelinin ayrı bir çekirdek aile kurması mümkün olmaktadır. Gelin, gücünün ve etkisinin en yüksek olduğu seviyeye, yetişkin oğulları tarafından ona gelin getirildiği zaman ulaşmaktadır. Bu nedenle kadının oğluyla ilişkisinin hayati bir önem taşıdığı belirtilmektedir.

Sirman'a göre, kadınların aile/hane içindeki güç ilişkileri ile mahalle ve köy anlamında hane dışında toplumsal bir konum kazanma mücadelesi iç içe yaşanmaktadır. Bu mücadele, kadınlar arasında kurulan bilgi ve enformasyon ağının ne ölçüde kullanıldığına bağlı olarak bir „dayanışma"

mekanizması oluşturmakta ve kadını güçlendirmektedir. Kadınların aile/hane içindeki konumlarını güçlendirmek için yapabilecekleri şeyler arasında en önemlisi, "hareket alanını, bilgisini genişletmek ve özgüven kazanmak için köy toplumu içine girip hane dışında saygın bir kimlik edinme mücadelesine girmektir".

Kandiyoti'ye göre, "geleneksel var oluşun ekonomik temelini çözen kırsal değişim, büyüklere saygıyı azaltarak ve genç evli erkeklerin liderlik rolünü üstlenmelerine yol açarak erkekler dünyasındaki otorite ilişkilerinde de büyük bir çözülmeye" neden olmuştur. Kadınların konumu halen yaş ve çocuk doğurma gibi geleneksel ölçütlerle tanımlanmaktadır. Önemli ve yaygın olarak görülen bir değişim ise "erkeklerin baba evinden eskisinden daha erken

ayrılarak kadınların daha genç yaşta kendi evlerinin idaresini ele almalarıdır. Kandiyoti, kentli kadınların farklı toplumsal kategorilerden gelmelerine rağmen, toplumsal ve ekonomik uyumlarının ortak özelliğini "erkek rollerine hiçbir biçimde meydan okumamaları, aile işleyişinin geleneksel düzenini bozmayışları ya da erkek ayrıcalıklarını sorgulamamaları" olarak görmektedir.

Karı-Koca İlişkileri

Kadınlar, erkek egemen aile/hane ilişkileri ağı içerisinde "ataerkil pazarlık" yapmaktadırlar. Kandiyoti "ataerkil pazarlık" kavramı ile sınıf, kast ve etnik kökene bağlı olarak değişiklikler sergileyebilen bir toplumda, kadınların yaşam stratejilerini, bulundukları sistemden kaynaklanan bir takım somut sınırlamalar içerisinde kurmasını ifade etmektedir.

White'a göre, erkek çocukların annelerini hayatları boyunca, özellikle de yaşlılık dönemlerinde maddi olarak desteklemeleri ve güvence altına almaları beklendiğinden kadınlar, oğullarının yaşam boyu kendilerine sadık kalmasını sağlamaya çalışırlar. Kandiyoti'nin "ataerkil pazarlık" olarak adlandırdığı durumda kadınlar, yaşadıkları baskıcı koşullar ve katı sınırlamalar içerisinde direnme biçimleri geliştirmektedirler.

Anne-Baba ile Çocuklar Arasındaki İlişkiler

"Erkek evlatlar, hayatları boyunca anneleri tarafından ayrıcalıklı muamele görürler"

Okul çağından itibaren, erkek çocuğun babasıyla ilişkisi genellikle daha formel ve sınırlı bir hale gelmektedir. Bu anlamda mesafe ve resmi davranışlar, saygının işaretidir. Oğullar babalarının önünde sigara içmemek gibi yollarla da saygılarını gösterirler .Kızların hiçbir durumda sigara içmemesi beklenir (White).

Yaşlılığında babanın iş ve yeniden evlenme seçeneklerinden yoksun olan anne, eğer oğluyla ilişkisini keserse, yaşlılığında geçim sıkıntısıyla karşı karşıya kalabilmektedir. Bu bağlamda, bir erkeğin annesiyle ilişkisi diğer aile üyelerine göre daha güçlü olabilmekte ve çatışma durumlarında annesinden yana çıkabilmektedir.

Babanın kız çocuğuyla kurduğu ilişki daha farklı gelişmektedir. Baba ile kız evladı arasındaki ilişki, "adap ve hizmet ilişkisi" olarak görülmektedir. Ataerkil toplumsallaşma sürecinde, kız ve erkek çocukların özellikle babalarıyla kurdukları ilişki, cinsiyet rollerini öğrenmelerinde önemli yer tutmaktadır. Erkeklerin babalarından duygusal olarak bağımsız olmaları, onların gelecekte kendi otorite alanlarını yaratmalarını sağlamaktadır. Kız çocukları ise babalarının ve erkek kardeşlerinin onlardan beklentileri doğrultusunda uysal, yumuşak ve itaatkâr olmayı öğrenmektedirler. Bora ve Üstün, Kadın ve erkek görüşmecilerinin çocukluklarıyla ilgili olarak çok az anı, düşünce ya da değerlendirmeye karşılaştıklarını belirtmektedirler: "Sanki çocukluk, üzerinde durulmaya değer, böyle ya da böyle hatırlanacak bir yaşam deneyimi değildi".

Görüşülen kişilerin büyük bir çoğunluğunun babalarıyla ilişkiyi temel olarak "mesafe" ile tanımladıkları görülmüş, babaların ailede bir saygı ve otorite figürü olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca babalarıyla aralarındaki ilişkilere daha eleştirel bir şekilde yaklaşanların kadınlar olduğu belirtilmiştir.

AİLE VE AKRABALIK İLİŞKİLERİ

Duben'e göre, Türkiye'nin kentsel kesimlerinde aile ve akrabalığın önemini anlamak için iki meseleye dikkat edilmesi gerekmektedir. Bunlardan birincisi, istatistiksel verilerdir. İstatistiksel veriler, kentlerde çeşitli hane türlerinin sayılarındaki değişimin gösterilmesi bakımından önem taşımaktadır. Diğer ise "kültürel bir mesele"dir. Kültürel mesele iki boyuta sahiptir; Bunlardan biri, farklı hane biçimlerinde görülen kültüre dayalı tercihlerin önemiyle ilgili bir boyuttur. Diğer ise farklı haneler ve akraba grupları içerisinde ya da bu hane ve gruplar arasında bireylerin etkileşimini belirleyen kod ya da kodlarla ilişkilidir. Bu kod veya kodlamalar, Duben tarafından özellikle "akrabalık kodu" olarak tanımlanmakta ve davranış kodu içinde gerçekleşen akrabalar arasında olsun ya da olmasın toplumsal etkileşimlerin boyutuyla ilişkili bir şekilde ele alınmaktadır. Akrabalık kodu, "davranışları yönlendiren bir dizi enformel sosyal kurallar"dır...

HemŞehrilik ve akrabalık ilişki ağları kente göç eden ilk kuşak aileler için kentsel yaşamın her aşamasında öncelikle kentte tutunabilme ve ayakta kalabilme mücadelesinde çok büyük bir önem taşımaktadır, özellikle iki alanda; göçmen ailelerin oturacakları yerleri seçmelerinde ve kentteki iş fırsatlarına ulaşmalarında oldukça etkili olmaktadır. Göçmen nüfusun hemŞehrilik ilişkileri üzerinde çalışan Güneş-Ayata, önemli gördüğü unsurları Şu şekilde belirtmektedir: Öncelikle "hemŞehrilik sadece köyden yeni gelenlerin kullandığı bir iş ve barınak bulma aracı değil", aynı zamanda "bir kimlik kazanma mekanizması"dır; İkinci olarak hemŞehrilik, kentte yabancılarla ilişkiler arttıkça gelişmekte ve korunmaktadır; Üçüncüsü, mahalleler hemŞehri grupları aracılığıyla parçalanmakta, mahalleler arasında anlaşmazlıklar görülebilmektedir. Güneş-Ayata'ya göre, hemŞehrilerin bir arada oturmalarının temel nedenlerinden biri, erkek egemen yapıyı korumak ve toplumsal kontrol sağlamak olmakta ve ailenin toplumsal kontrolü için göçmen ailelerin ağırlıklı olarak yaşadığı gecekondu bölgesi, oldukça yoğun ilişkiler ağı yaratmaktadır. Bu anlamda, kadınların ve çocukların gündelik yaşamlarının büyük bir kısmı, erkekler tarafından izlenmektedir. Böylece, köyde köy cemaati tarafından sağlanan toplumsal kontrol, kentte gecekondu mahallesinde erkekler tarafından güçlendirilen hemŞehri ve yakın akrabalar bağı tarafından sağlanmaktadır.

Duben'e göre, Türkiye'de kırsal bölgelerden göç edenlerin büyük bir bölümü, kentlere çekirdek aile olarak ya da çekirdek ailelerin üyeleri olarak gelmiş bulunmaktadır. Dolayısıyla "göçmenlerin

kentleşme sürecine paralel olarak kırsal kesimde var olduğu

düşünülen, babasoyluluğa dayalı geniş aile hanesinden, kentli çekirdek aile hanesine doğru bir değişimin gerçekleştiğini gösteren kanıt pek yoktur”..

ÜNİTE 9 : AİLE VE HUKUK

Aile ve Hukuk

Hukuk normatif bir bilimdir ve kendi öğretisi (doktrini) vardır, ama sosyoloji normatif özellikler içerse de özü itibarı ile hukuk biliminden farklıdır. Hukuk sosyolojisinin ortaya çıkışında siyaset ve devlet konuları önemli alanlar olmuş, aile ise sosyolojinin doğuş aşamasında anket ve sosyal antropoloji çalışmaları ile gündeme gelmiştir. Sosyolojinin hukuktan ve kanundan anladığı, hukuk kuralları olduğu kadar bir toplumsal düzenleme ve kontrol anlayışı olurken; hukuk biliminin hukuktan anladığı daha çok kanunlar (yasa) ve pozitif hukuku oluşturan diğer hukukî düzenlemelerdir.. Aile gündelik hayat içinde en mahreminden en geneline kadar hukuk normlarının şekillendiği, hak kavramının dünyevî ve dinî bir değer olarak oluştuğu, devlet algısının su yüzüne çıktığı sosyolojik ilişki ve etkileşim birimidir, hukuk bilimine ve kanun yapıcıya temel veriler sağlar.

Eski uygarlıkların ticaret ilişkileri, faiz, kira, borç, alacak, kölelik, cariyelik, köle azadı, velayet hakkı önemli bir yasa birikiminin doğmasına neden olmuştur.

Hukuk, toplumun içinde, özellikle de ilk aşamasıyla temel toplum kurumu olan aile içinde oluşmuştur. Henüz dünya genelinde yaygın olarak dinî ve toplumsal kabul görmese de aynı cinsten iki kişinin evliliğinin meşru kılınmaya çalışılması aile kavramı ve/ya kurumu ile ilgili en tartışılır gelişmedir. Örneğin Türk Medeni Kanunu evliliği tanımlarken iki ayrı cinsten iki kişinin birlikteliği diye tanımlamaktadır.

Oysa komşusu olup üyelik müzakereleri yaptığımız Avrupa Birliği ülkeler bu durumu kanun düzeyinde meşru kıldığı gibi Avrupa Aileden Sorumlu Bakanlar toplantılarında gündeme getirmektedir. Ancak Vatikan Papalık Makamı'nın bu konuya karşı çıkmaktadır.

Aile iki farklı cinsten iki insanın duygusal ve fizyolojik birliktelik dengesinin sonucu ve gereğidir.

Fizyolojik olarak cinsellik, sosyolojik olarak evlenebilirlik, hukukî olarak aile birliğinin kurulması tüm insanlar için bir

veri ve olanaktır. Sıra dışı istekler, toplum açısından meşru olmasa da kanun olarak meşrulaştırılarak ailenin yapısı ve tanımı değiştirilmeye çalışılmıştır. Örneğin Türk Medeni Kanununda yazılı bir madde olarak bulunmayan nikâh dışı birlikteliklerin sosyolojik olarak yaygınlaşmaya başlaması ya da aynı cinsten eşlerin (homoseksüellerin) evlenmesi ve evlat edinme isteklerinin tanınması uluslar arası anlaşmalar dahilinde Türkiye'den istenebilmesi...

Hukukî düzenlemeler aileyi aşağıdaki konularda ilgilendirmektedir.

1. İki ayrı cinsten iki kişinin cinsel birlikteliğinin kanun ve/ya diğer toplumsal düzenleyici unsurlar ile meşruiyeti.
2. Nişan ve düğün gibi evlilik törenlerinin Şekil ve kanun olarak düzenlenmesi.
3. Doğum ya da evlat edinme yoluyla çocuk sahibi olma durumunda çocukların aile, devlet ve birbirlerine göre orun (statü) ve yükümlülüklerinin kanun ve/ya diğer toplumsal düzenleyici unsurlar ile tanınması ve güvencesi.
4. Aile içi ilişkilerin, orun, yönetim, mal ve malî olanaklar olarak tanınması.
5. Karı ile kocanın ayrılması durumunda ortaya çıkacak yeni durumun kanun, malî haklar (nafaka), velayet ve vesayet açısından belirlenip teminat altına alınması.
6. Boşanmanın eşler açısından doğurduğu yeni orunun kanun ve toplum gözündemeşruiyeti.
7. Aile yapısı içinde Şekillenen hısımlığın (akrabalık/soybağı) kanunî orun olarak belirlenmesi, malî haklar (miras) ve yükümlülüklerin (nafaka) devlet tarafından belirlenip denetlenmesi ve aksamaması durumunda kanunî yaptırımla giderilmesi.
8. Vesayet ile özellikle çocuğun ve kanunî yeterliliği olmayan aile üyelerinin korunması ve haklarının devletçe güvence altına alınması.
9. Aile üyelerinden birinin ölümüyle ortaya çıkacak sosyolojik, kanunî ve malî durumların adalet ve devlet kurumları tarafından yasal olarak tanınması.
10. Genel olarak aileye devletin müdahale edeceği durumların belirlenmesi.

Kuran, Tevrat ve İncil gibi temel din kitaplarının evlilik, boşanma ve aile içi ilişkiler konularında verdiği bilgiler de önemlidir. Çünkü bu metinler temelde dinî metinler olsalar da bu yönleriyle Şu an Avrupa, Amerika ve

İslam Dünyasında var olan kanun metinlerinin temelini ve bir ölçüde tarihî geri planını oluşturan konuları ele almaktadır. Böylelikle, aile hukuku yanında din sosyolojisi, toplumsal normlar gibi konular etkileşime girebilmektedir.

HUKUK

Hukuk dışında toplum hayatını düzenleyen diğer kurallar, sosyolojinin de içeriğini oluşturacak şekilde şunlardır: Din kuralları, ahlak kuralları, görgü kuralları, gelenek ve görenekler, töre ve örf.

Düzenleyici kurallarının adı ne olur ise olsun, bunların bir düşün-eylem alt yapısını destekleyerek hak ve adalet kavramlarını beslediğini belirtmek gerekir. Bu kavramlar, aynı zamanda, bunları istismar edenler tarafından da kullanıldığında zararlı etkiler de oluşturabilmektedir. Yaptırım içerikli hukuk kuralları (kanun) bu nedenle istismarların önüne geçebilecek bir anlayışın somut ifadesidir. Aristo, insanın toplum hayatı dışında yaşayabilmesi için tanrı ya da canavar olması gerektiğini belirtmiştir; kendini canavar ve tanrı sananlar, eğer toplum içerisinde ise kanun düzeyinde yaptırım uygulayan bir kurumun gereği ortaya çıkmaktadır. Hukuk bu nedenle kendinden başka üstün güç görmeyenlerin karşısına bir şekilde çıkmak zorundadır.

Yurttaşlarda kanunî haklarının devlet tarafından telafi edilmeyeceğine olan inanç oluştuğu zaman

“adalet”e olan inanç sıkıntıya düşmekte, zayıflamaktadır.

Devlet adil olma vasfını yurttaşları gözünde kaybedince yurttaş kendi uygun gördüğü yaptırımı, kanuna aykırı olsa da kendi uygulamak isteyecek bir kin ve intikam duygusuna kapılabilmektedir. Kan davaları ve töre cinayetlerine farklı kültürlerde de rastlanmaktadır. Bunlara düello geleneğini de katmak gerekir.

SOSYOLOJİ VE HUKUK

Aristo, Platon (Eflatun), Fârâbî, İbn Haldun, Montesquieu hemen akla gelen isimlerdir.

Doğrudan hukuk

sosyolojisini kurmasalar da hukuk eğitimi aldıktan sonra sosyolojinin kurulmasına ve gelişmesine birinci derece katkı sağlayan sosyologlardan Karl Marx ve Max Weber’i buraya eklemek gerekir. Durkheim’in antropoloji-sosyoloji arası ilgisi, hukuk sosyolojisine yönelik diğer çalışmaları önemli bir birikim oluşturmıştır. Daha sonraki yıllarda Talcott Parsons, George Gurwitch, Philip Selznick, Niklas Luhmann, Roscoe Pound, Kantorowicz gibi bilginler hukuk sosyolojisi için emek sarf etmişlerdir.

Ancak hukuk sosyolojisinin gelişmesinde iki ana kanalı belirtmek gerekir. Bunlardan birisi hukukçuların sosyoloji konularına yönelmeleri, diğeri ise sosyologların hukuk kurumu, hukuk bilimi, adalet ve toplumsal düzen kavramlarını yönelimleridir.

SOSYOLOJİ AÇISINDAN AİLE HUKUKU

Aile hukuku kavramı, medeni hukuk içinde ana başlık olmakla beraber, aynı zamanda hukuk sosyolojisinin gelişimi ile iç içedir. Sosyolog, bir kanunu olumlu ya da olumsuz olarak

yorumlasa da gönlünden geçen bir şeyi hukukta yer alan bir kanunmuş gibi düşünmemelidir. Üslubu farklı olmalıdır. Bu hiçbir zaman hukuk bilimini yok saymak anlamına gelmemeli, tam tersine, hukuk bilimini oldukça fazla önemseyerek, o bilimin ve kanun koyucunun varlığına doğrudan itibar edilerek yapılmalıdır.

Çünkü pozitif hukuk kapsamındaki her şey toplumu birinci dereceden etkileyip ilgilendirmektedir. Kanunlar, yayımlandıkları (vaaz

edildikleri) gün toplum sorunlarını yüzde yüz çözmeseler de hukuk sosyolojisi ve aile hukuku için vazgeçilmez bir veri tabanıdır. Aile hukukunun kanun içeriğini ele alan hacimli kitaplar genellikle üç başlık etrafında toplanmaktadır; Evlilik Hukuku; Hısımlık; Vesayet. Bu başlıklar altındaki kanunlar genellikle aile mutlu yaşıyor ise, nişanlılık ve evlilik aşamasında ayrılma, boşanma, hükümsüz evlilik (butlan), evlilik kavramının ve aile birliğinin istismarı gibi

konular söz konusu değil ise ailenin sıklıkla karıştığı sorunlar değildir. Ancak evlenmenin bir memur tarafından Şahitler önünde nikâh töreniyle tanınması, evlilik bağının (aile birliğinin) kurulması, aile içi ilişkinin meşruiyeti, çocukların nesebinin sahlılığı, aile bireylerinin birbirlerine göre kanunî durumları, ölüm halinde mirasın paylaşımı, evlat edinmek gerekirse bunun kanunî zorunlulukları ve yükümlülükleri, boşanma durumunda çocuğun velayetinin kime verileceği, yaşlılık veya başka bir nedenle kendine bakma kudreti olmayan akrabaya (hısım) kimlerin bakacağı gibi konular aile hukukunun kanun içeriği ile güvence altına alınmıştır.

Mehir senedi ailenin ve Şahitlerin bildiği bir tutanak olmakla beraber meşru ve tarafların sözel hukukuna uygundur. Mihr hem gelinin damada ve/ya geldiği eve getirdiği belli başlı çeyiz eşyaları hem de damadın geline söz verdiği ya da doğrudan sunduğu armağanları kapsamaktadır. Mihr-i müccel ve mihr-i muccel gibi iki ayrı türde ele alınmaktadır. Herhangi bir ayrılık ve boşanma durumunda gelin bu eşyayı geldiği evden talep edebilir. Bu uygulama Medeni Kanun’da yapılan değişikliklerle ve doğal olarak son zamanlarda boşanma davalarında gündeme gelen eşlerin malları nasıl paylaşacağı konusuyla ilgili bir örnek oluşturmaktadır.

İddet süresi hamilelik dönemine eş bir süredir. Kadının ayrıldığı ya da vefat eden eşinden hamile olup

olmadığı bu zaman zarfında anlaşılır. İkinci eşinden olacak çocuğun nesebinin belli (sahih) olması ve kadının Şaibe altında kalmaması için önemlidir.

Evlat edinmenin, kanun olarak, pozitif hukuk olarak ilk kez Türkiye Cumhuriyeti'nde gündeme gelmesi 1926 yılında düzenlenen 743 Sayılı Türk Kanun-u Medenisi ile olmuştur. Aileler ya da kişiler arası sözel hukuka ve itimada dayalı evlat edinme geleneği aile sosyolojisi ve hukuk sosyolojisi açısından eski olsa da kanun düzenlemesi yenidir.

Modern devlet artık toplumun iyi niyetli bazı geleneklerini kanunî bir teminat altına alarak Kurumlaştırmaktadır. Himaye-i Etfal ve Çocuk Esirgeme Kurumu olarak Türk kurumlar tarihinde yerini alan kamu birimleri evlat edinme isteğinde olan ailelerin isteklerinin sadece kanunî bir işlem değil bir kamu hizmeti niteliği taşıdığını, bu nedenle kurumların yapı ve işlevlerinin de yine kanunla teminat altına alınarak geliştirilebileceğini ortaya koymaktadır. Yalnızlıkların artması “geriatrik ve gerantolojik” ve psikiyatrik sorunları ortaya çıkardığı için bu durum özellikle yaşlı insanların evlatlarından bakım ve nafaka istemesini doğurmaktadır. Medeni Kanun bu amaçla önemli maddeler içermekte, aileyi korumaktadır.

(Gerantoloji: Yaşlıların sağlık ve toplumsal sorunları ile ilgilenen bilim dalları)

Çağın ileri teknoloji ile getirdiği bazı sorunlar vardır. Bunlardan birisi internet ve cep telefonunun aile içi ilişkileri olumsuz etkileme olasılığıdır. Bazı durumlarda eşler, ilişkilerinin bozulmasından böylece kaçabilmekte, belki de yeni arayışları ve/ya aşk dedikleri ilişkileri cep telefonu ve internet ile bulmaya çalışmaktadır. İnternet ve cep telefonu doğrudan doğruya aileyi sarsan ilişkilerin kurulmasında bir araç olarak da kullanılabilir. Bunlar da Şikâyet ve dava konusu olabilmektedir...

BAZI KAVRAMLAR

Aile Sözcüğü ve Çağrışım Alanı

“Aile”, Arapça bir sözcük olarak, Türkçeye İslamiyet'in kabulüyle geçmiştir. Evli olanların kurdukları, hısımları ve akrabaları ile oluşturdukları bir toplumsal öbeği, kurumu göstermektedir. “Ev” ve “evlilik” sözcüklerinin

Anadolu'da ve büyük Şehirlerde daha yaygın kullanıldığı bilinmektedir. “Evlenmek” yerine “aile kurmak” ifadesinin kullanılması biraz zorlama olmakta ya da bu ifadeyi kullananların resmî ve/ya okumuş bir tavır takındıkları anlaşılmaktadır. Halkın gündelik dilinde insanlar “evlenir, yuva kurar, baş-göz olur”; buna hukuk dilinde “aile birliğinin kurulması, hayat ortaklığı” denilir; nikâh memuru ise evlenenleri “karı-koca ilan etmek”te ve onlara hukukî bir orun vermektedir. Bazı mekânlarda, evli olsun ya da olmasın, kadın erkeğin birlikte gidip oturabildikleri yerlere “aileye mahsustur” diye bir levha konulmakta, oraya tek başına bir kadın oturabildiği halde tek erkek girememektedir. Bu anlamda “aile” sözcüğü mahremiyet ve cinsiyet ayrımına işaret eden bir kavram olmaktadır.

Evli ve evlilik sözcüklerinin kökünde eski Türkçeden beri gelen “ev” sözcüğü vardır. İtalyan Katoliklerde boşanma yerine hâkimin kararıyla belirli bir süre ayrı yaşamak uygun görülmüş bu durum 1970'de hazırlanan kanunun 1974'de boşanmaya izin vermesine kadar sürmüştür. Halkın verdiği bu mücadelede İtalyan kadınların özel bir emeği ve katkısı olmuştur. Türkiye'deki uygulamalarda ise tek eşli evlilik kanunen zorunlu olurken evine nikâhsız kuma getirenlerin zaman zaman siyasilerin yaptıkları kampanyalarla resmi nikaha kavuşmaları sağlanmıştır. Bundan amaç, nikâhsız eşlerden doğan çocukların kanunen tanınmasıdır. Zaten bu amaçla çıkartılan 1991 tarih ve 3716 Sayılı Kanun flu adı taşımaktadır: “Bir evlenme akdine dayanmayan birleşmelerin evlilik ve evlilik dışında doğan çocukların düzgün nesepli olarak tesciline ilişkin kanun.”

Hukuk Kavramının Çağrışım Alanı

“Hukuk” Türkçede bir bilim dalının ve kanunlar toplamının adı olsa da Arapça “hak” sözcüğünün çoğuludur, yani “haklar” anlamına gelmektedir.

1970'lerden sonra daha çok ideolojik anlamda kullanılan “Şeriat” kavramı halkın gündelik dilinde hukuk hatta kanunî yaptırım karşılığı olarak kullanılmakta, “Şeriatın kestiği parmak acımaz” ya da “Şer bacadan girince Şeriat kapıdan kaçır” denilmektedir. Osmanlı dönemi Türkçesindeki Şer'iyeye, Şer'iyeye Mahkemeleri, Edile-i Şer'iyeye kavramları bununla ilgilidir. Türkçe gündelik kullanımda, son zamanlar azalsa da hukuk insanlar arası toplumsal ilişki hatta sevgi anlamında kullanılmaktadır. Bir kimse genç kuşaktan birisine “Senin babanla benim bir hukukum vardır”, “Ailelerimizin bir hukuku vardır” diyorsa bu insanın bir iyi ilişkiden, muhabbetten bahsettiği anlaşılmaktadır. Bir insan hakkında kullanılan “Hak, hukuk bilmez” ifadesi de terbiye'den, ahlaktan yoksun insan için kullanılmaktadır. 2000'li yıllarla birlikte, yerli-yersiz kullanımı gittikçe artan Yunanca kökenli “etik” kavramı da aslında bir hukuk ve iyi ilişki alt yapısına işaret etmektedir. Felsefenin temel disiplinlerinden biri olan etik kavramı da bir ahlak ve terbiye anlamını içermektedir. Bir insan etik değerleri (iyi, sevgi) vicdansızlık, ahlaksızlık nedeniyle ihlal edilince önce gündelik yaptırımlarla, son kertede kanuna dayalı ceza yaptırımı ile karşılaşacaktır. Bu nedenle etik, hak, hukuk gibi kavramların ihlali toplumsal olgular ve olaylar çerçevesinde hukuk ile sosyolojiyi buluşturmaktadır.

“Töre” ve “tüze” kavramları da Eski Türkçeden günümüze gelen hukuk ile ilgili kavramlardan olmakla beraber kullanımı sadece “töre cinayetleri” gibi bir hukuk ve sosyoloji kavramıyla/olgusuyla kendini göstermektedir. Bunlardan sadece “tüzük” kavramı Türk hukuk dağarcığında yer bulabildi. Yasa koyucu ile toplumsal değerler arasındaki denge açısından bu ifade, bizi Max Weber’in “bir toplumda uygulanmak istenen kanunlar ne kadar güçlü olsa da onun yaptırım gücü ancak toplumun yapısı ve alışkanlıkları çerçevesindedir” Şeklinde özetleyeceğimiz görüşüne götürcektir.

AİLE İLE İLGİLİ KANUNİ DÜZENLEMELER TARİHİNDEN NOTLAR

İslamiyet öncesi aile hukuku ilkeleri ile İslamiyet sonrasında en belirgin özelliği Şer’i kuralların ikinci dönemi, özellikle Selçuklu ve Osmanlı hukukunu önemli ölçüde belirlemesidir. Bu anlamda toplum-hukuk ilişkisi hemen hemen toplum-din, toplum-gelenek ilişkisidir.

Aileye ilişkin sorunların hallinde yazılı metinlerin (kanun) oluşması ve mahkemelerin kurulmasına kadar Osmanlı’da kadılık makamı en etkin ve yaygın makam (kurum) olmuştur. Selçuklularda da durum bundan farklı değildir. Kaza (bugünkü büyük ilçeler düzeyinde idari ve hukukî birimler içeren yerleşim birimi) merkezlerinde ya da Şehirde kadılar, bugünün belediye başkanları gibi, yöredeki önemli kimselerin nikâhını kıysalar da dini nikâh yaygın olarak din görevlilerince kıyılmıştır. Osmanlı’da kıyılan nikâhlara ilişkin bilgilerin bir makamda toplanması, hatta düzenli nüfus kayıtlarının tutulması 19. yüzyıl ile olmuştur. Şer’iyye Mahkemeleri Nizamnamesi (1859), Sicill-i Nüfus Nizamnamesi (1881), Sicill-i Nüfus Kanunu (1914), Hukuk-ı Aile Kararnamesi (1917), Hukuk-ı Aile Kararnâmesi’ne Muteallik Muamelat-ı İdariyye Hakkında Nizâmname Osmanlı tarihinin önemli olayları ile yakından da ilgilidir. Bunların Gülhane Hattı Hümayununun İlanı (1839), Mecelle-i Ahkam-ı Adliye’nin hazırlanmasından (1869-1876) sonra olmaları boşuna değildir. Batılılaşma yoluna girilmiştir, Fransız Medeni Kanunu incelenmiştir. Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşundan sonra da bu arayış devam etmiş ve 1926’da Medeni Kanun çıkartılmıştır. Medeni Kanun İsviçre Medeni Kanunu örnek alarak hazırlanmıştır. Bunun nedeni özetle Şöyle belirtilmektedir: Avrupa’da hazırlanan en son Medeni kanun olarak yenilikleri içermesi, akılcı, pratik ve demokratik olması, kadın-erkek eşitliğine dayanması, laik bir anlayışla düzenlenmiş olması.

Böylelikle:

- Resmi nikâh zorunlu hale gelmiş,
- Evlilikler devlet kontrolü altına alınmıştır,
- Tek eşle evlilik zorunluluğu getirilerek Türk ailesi modern bir yapıya kavuşturulmuştur, Mirastan kız ve erkek çocukların eşit pay almaları sağlanmıştır,
- Boşanma hakkı düzenlenmiş ve kadınlara da bu konuda haklar tanınmıştır.
- Kadınlara istedikleri işte çalışabilme hakkı tanınmış, eşler arasında sosyoekonomik eşitlik sağlanmıştır.
- Hukuk birliği sağlanmış, gayri müslimler medeni kanun kapsamına alınmıştır.

Daha sonraki yıllarda Medeni Kanun’da yapılan değişiklikler, 1998 tarih ve 4320 sayılı Ailenin Korunması Kanunu, 2007 tarih ve 5156 Sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun aile ile konuları ele almaktadır.

ÜNİTE 10

Aile ve Değişme

TOPLUMSAL DEĞİŞME VE AİLE

E. Durkheim, K. Marx ve M. Weber 19. yüzyılda Avrupa’da ortaya çıkan toplumsal değişimleri ve bununla ilgili problemleri anlamaya çalışmışlardır.

Toplumsal değişme sosyal kurumları, kültürü, bilinci, teknolojiyi, organizasyonları, yerleşim şeklini, alış- verişi, otoriteyi ve karar vermeyi daha doğrusu tüm yaşamı etkilemekte ve yeniden yapılandırmaktadır.

Aile ile ilgili birçok tanım bulunmakla birlikte aile, ana – baba, çocuklar ve tarafların kan akrabalarından oluşmuş ekonomik ve toplumsal bir birlik olarak tanımlanabilir. Ailenin en temel işlevi insan türünü sürdürmek ve çocuğun toplumsallaşmasını sağlamaktır. Ailenin, kan bağıнын tanımlanması tarih boyunca ve kültürden kültüre farklılık göstermektedir. Ailenin varlığı toplumlarda çok uzun süredir mevcut olmasına rağmen aile yapısı, aile içindeki ilişkiler sürekli değişmektedir. Temelde Şu sorulara yanıt aranıyor: Aile nasıl değişiyor? Neden ailenin geleceği ile ilgili tartışmalar mevcuttur?

Aile ekonomik işbirliği, cinsel etkinlik, çocuk yetiştirmeyi kapsayan legal bir ilişki temelinde evlilik yoluyla kurulur. Aileler daha farklı şekillerde var olmaktadır.

Hangi ilişkilerin bir aile olarak değerlendirileceğinin önemli sonuçları bulunmaktadır çünkü Şirketler sağlık sigortası ile ilgili olarak sadece aile üyelerinin yararlanacağını belirtirler. ABD nüfus bürosunda sosyologlar tarafından “kan, evlilik veya evlat edinme” yoluyla bir arada taşıyan kişiler aile olarak kabul edilmektedir. Ancak ABD’de ailenin tanımı bundan çok daha geniştir-evli eşcinsel çiftler, evlenmeden bir arada yaşayanlar

vb...

Toplumsal Değişme: Özellikleri ve Nedenleri

Toplumsal değişme, zaman içinde sosyal yapılardaki/organizasyonlardaki ve kültürdeki dönüşümdür. Macionis'e (2008) göre, toplumsal değişimin dört temel karakteristiği bulunmaktadır.

- Toplumsal değişme tüm toplumlarda vardır. Ancak değişimin hızı (rate) toplumdan topluma değişmektedir.
- Toplumsal değişme bazen planlıdır fakat, genellikle planlanmadan olur. Örneğin, uçağın keşfinin insanların daha hızlı seyahat etme olasılığı yaratacağı biliniyordu. Bununla beraber bu buluşun gelecekte toplum yapılarını nasıl etkileyeceği muhtemelen tüm boyutları ile açıklanamamıştır.
- Toplumsal değişme bazen tartışmaya neden olabilir. EŞcinsel hakların kabul edilmesi askeri, dini ve toplumun genelinde birçok tartışmaya neden olmuştur.
- Bazı değişimler diğerlerinden daha etkili olabilir. Bilgisayarın bulunması yeni bir oyuncak bebeğin buluşundan daha önemlidir.

Toplumsal değişimin nedenleri: Kültür, çatışma, inançlar-Değerler-ideolojiler, Çevresel Faktörler, Nüfus, Teknoloji, Ekonomi, Politik Yapı..

Kültür:

Kültürel değişimin üç önemli kaynağı vardır Bunlardan birincisi icatlardır. Örneğin, uçağın keşfi uzak alanlara kısa sürede ulaşma olanağına neden olmuştur ve bunun sonucu olarak daha kolay seyahat etme, gezme, iş ortaklıkları kurmak mümkün olmuştur. İkincisi keşiflerdir. Üçüncü kaynak ise yayılmadır. Yayıma ile bir toplumdaki fikirler ve nesneler diğer toplumlara geçebilmekte ve bu şekilde etki alanı genişlemektedir. Ticaret, göç ve kitle iletişim araçları bu süreçte önemli etkiye sahiptir.

Çatışma:

Toplumda veya toplumlar arasındaki çatışma ve zıtlıklar toplumsal değişmeye neden olabilmektedir. Örneğin, Marx sınıf çatışmasının toplumda değişimin başlıca nedeni olduğunu belirtmiştir.

İnançlar-Değerler-ideolojiler:

Max Weber'e göre değer sistemleri ve inançlar sosyal değişmeyi belirlemede önemli bir etkiye sahiptir. Weber, karizmatik liderlerin fikirleri, düşünceleri ile toplumları değiştirebildiklerine dikkati çeker. Martin Luther King, Adolf Hitler, Mao Tseng Tug, Mohandas Gandhi, Nelson Mandela ve Atatürk gibi karizmatik liderler toplumların olumlu veya olumsuz yönde

değişmelerinde katkıları olmuştur. Çevresel

Faktörler:

Kuraklık, sel veya diğer çevresel faktörlerin etkisi ile toplumlarda değişmeye neden olabilir. Nüfus: Nüfusun artışı veya azalışı, göç, nüfusun dağılımı toplumlarda değişmeye neden olmaktadır.

Teknoloji:

Teknoloji, toplumsal değişmeye neden olan en önemli faktörlerden biri olarak kabul edilmektedir

Ekonomi:

Değişmeye etki eden diğer bir faktör ekonomidir. Ekonomik gelişme yoksulluk, cinsiyet, çalışma koşulları, çevre, tüketim, eğitim vs. üzerinde etkileri bulunmaktadır.

Politik Yapı:

Politik yapıdaki bir değişme toplumun yapısında önemli değişmelere neden olabilmektedir

Judson Landis (1992) bu süreci Şu Şekilde açıklamaktadır. Bütün toplumlar değişmez bazı ihtiyaçlara ve çözmek zorunda oldukları sorunlara sahiptir. Eğer bir toplum varlığını devam ettirmek istiyorsa, türün devamlılığını sağlama, çocukların sosyalleşmesi, hizmet ve malların dağıtımını, hasta ve yaşlıların bakımı vs. sağlamak zorundadır. Toplumun uygun bulduğu davranışları organize etmek ve düzenlemek için normlar ve roller ortaya çıkar..

Bu normların ve rollerin gelişiminin uygulanmasının başarısı kurumlaşma sürecinde biçimlenmektedir. Bu onay süreci geliştikçe, toplumsal ilişkiler giderek daha çok kurumsallaşmakta ve bu kurumsallaşmanın temelinde kurumlar, bu örnekte aile kurumu, ortaya çıkmaktadır.. Bir kurumsal alandaki değişme diğer kurumsal alandaki değişme ile ilişkilidir.

AİLE VE DEĞİŞME: KURAMLAR

Özellikle yüzyılın ikinci yarısında ailenin geçirdiği değişimler, kadının aile içindeki rolü, ailenin geleceği gibi konular çeşitli yönleriyle tartışılan konular olmuştur.

Yapısal Fonksiyonel Kuram

Belirli fonksiyonlar aile içi ilişkiler, rol ve statüleri yaratarak aile yapısını şekillendirir. Aile, toplumsal sistemde belirli fonksiyonları yerine getirirken diğer kurumlarla etkileşim halindedir. Geniş aile daha çok ekonomik ve siyasal bir birlik olarak, çekirdek aileden daha fazla fonksiyona sahiptir.

Ogburn, geniş ailenin fonksiyonlarını şu şekilde belirtir:

- 1- Ekonomik fonksiyon
- 2- Prestij fonksiyonu:
- 3- Eğitim fonksiyonu
- 4- Koruyucu fonksiyon
- 5- Dinsel fonksiyon
- 6- Eğlenme fonksiyonu.
- 7- Aile üyeleri arasında sevgiyi sağlama ve üreme fonksiyonu: Ailenin en eski belki de değişmeyen tek fonksiyonudur.

Yapısal fonksiyonel yaklaşıma göre, sanayileşmenin sonucunda geniş aile bir çok fonksiyonunu kaybetmiştir ve çekirdek aile toplumlarda egemen olmaya başlamıştır. Amerikalı sosyolog K. Davis, çekirdek ailenin yerine getirdiği toplumsal fonksiyonları dört temel gruba ayırmaktadır: “1- çoğalma, 2- bakım, 3- yerleştirme, 4- sosyalizasyon. Çekirdek

ailenin psikolojik fonksiyonları ise, evli çiftlerin cinsel gereksinimlerinin tatmin edilmesi, çocuklar ve ebeveyn için duygusal yakınlık ve güvence duygusunun uyandırılması ve yaşatılmasıdır”.

Bu yaklaşımın önde gelen temsilcilerinden Parsons (1959) çekirdek ailenin temel olarak iki fonksiyon sahibi olduğunu belirtir. Bunlardan birincisi üreme ve küçük yaştaki çocukların sosyalleştirilmesidir. İkincisi ise eşler arasında psikolojik tatmindir.

Yapısal-Fonksiyonel yaklaşımın temel savına göre, ailenin değişim sonucunda görevlerini başka kurumlara aktarması ile yapısı değişir. Aile yeni biçimiyle fonksiyonel olacaktır. Bıraktığı fonksiyonların yerine yeni fonksiyonları önem kazanacak ve yapısı da değişmiş olacaktır. Bu bakış açısına göre, sanayileşme ve kentleşme ailenin fonksiyonlarını ve yapısını değiştiren önemli bir neden olarak görülmektedir.

Bu konu ile ilgili önemli çalışmalar yapmış kişilerden biri de Murdock’tur. Murdock’a göre, “çekirdek aile veya onun ilişkilerinde insan yaşamı için temel olan dört fonksiyonu yerine getirmektedir:

1. Cinsel ihtiyaçların karşılanması,
2. Ekonomik işbirliğinin sağlanması,
3. Üreme-çoğalma,
4. Çocuk bakımı- eğitimi.”

*Murdock’a göre çekirdek ailenin en önemli fonksiyonu üremedir.

* Parsons özellikle çekirdek aileye düşen görevlerin başka sosyal grubun karşılanmasının olanaksız olduğunu belirtmektedir.

Çatışmacı Kuram

Marks’a göre toplumsal değişim ilkel toplum, köleci toplum, feodal toplum ve kapitalist toplum ve sosyalist – komünist aşamaları şeklinde ortaya çıkmaktadır.

Komünist aşamada sınıfsız toplum gerçekleşecektir. Marks’a göre değişimin dinamiği sınıflar arasındaki çatışmadır ve kapitalizmin çelişkileri toplumda dönüşüme yol açacaktır. Toplumun maddi koşulları üstyapıyı şekillendirmektedir ve toplumun yapısı temel üretim biçimi tarafından belirlenmektedir. Marks’a göre, “çatışma olmadan ilerleme olamaz ve uygarlığın bugüne kadar izlediği yasa budur.” Marks’a göre insanlık tarihi, bir sınıflar savaşı tarihinden başka bir şey değildir.

Marks ve Engels’e göre kapitalist toplumdan sosyalist topluma devrimle geçiş kadını özgürleştirir. Marksist yaklaşım aileye eleştirel bakar ve ailenin toplumda mevcut sınıf farklılıklarının önemli rol oynadığını iddia eder. Örneğin, işçi sınıfına eşitsizliğin normal olduğu nu kabul ettirmede aile önemli bir rol oynar.

Engels “Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni” adlı yapıtında mal varlığının oğullara geçirilebilmesi için aile ilişkilerinin saptanması gerektiğini belirtir. Böylece aileler zenginliğin yoğunlaşmasını ve sınıfsal yapının yeniden üretimini izleyen kuşaklara aktarma olanağına kavuşur. Erkeklerin kendi mirasçılarını bilmelerinin tek yolu kadın cinselliği üzerindeki kontrolleridir. Engels buna dayanarak ailenin kadınları erkeğin cinsel ve ekonomik malı durumuna dönüştürdüğünü savunur.

Mikro Çözümler: Sembolik Etkileşim ve Sosyal Alışveriş Kuramı

Sembolik Etkileşim:

Bu kuram, aileyi etkileşen kişilerin bir birliği olarak tanımlamıştır ve aile yaşamının karı koca, ebeveynler ve çocuklar arasındaki ilişkiyi sürdürmeyi sağlayan etkileşimlerden kurulu olduğunu ileri sürmüştür. Bu yaklaşımı savunanlar eş seçimi, aile içi roller, evlilik etkileşimi, çocuğun toplumsallaştırılması konuları üzerinde durmaktadır .

Sosyal Alışveriş Kuramı:

Bu yaklaşıma göre evlilik bir uzlaşma alanı olarak tanımlanır. Özetle, değişim kuramı bireylere

eş seçiminde en iyi anlaşmayı yapmalarını ailenin oluşturulmasının özü olarak gösterir. Bu karşılıklı alışverişe temel olan en kritik boyut fiziksel çekiciliktir. Ataerkil toplumlarda güzellik kadınların evlilik pazarına sunduğu en önemli meta olarak görülmüştür. Erkekler ise genellikle sahip oldukları maddi kaynaklara göre değerlendirilir.

MODERN AİLE YAĞAMINDA DEĞİŞİMLER VE ÇEĞİTLİLİKLER

Özellikle gelişmiş ölkelerde çekirdek aile yapısı parçalanmaktadır. Boşanma oranları artmasıyla tek ebeveynli ailelerin sayısı artış gözlenmektedir. Yine özellikle gelişmiş ölkelerde ailelerin sahip olduğu çocuk sayıları düşmektedir ve tek çocuklu ailelerin sayısı artmaktadır. Aile yapısı tek tip olmaktan çok çoğulcu bir durum sergilemektedir. Artan boşanma oranları, demokratik hak ve özgürlüklerin genişlemesi sonucu aile yapısı farklılaşmış ve önemli değişimler geçirmiştir.

TÜRKİYE'DE AİLE YAPISI VE DEĞİŞİME

Cumhuriyetin ilk yıllarında geleneksel geniş aile yapısının egemen olduğu söylenebilir. Cumhuriyetin ilk yıllarında kadının eğitimi gibi konular büyük önem taşımıştır ve modern/çağdaş aile yapısı temel alınmıştır.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Türkiye'de köylerden kentlere göç olduğu ve kentleşmenin hızlandığı bilinmektedir. 1950'lerde yaşanan toplumsal ve ekonomik değişmeyi, traktör alımı, ülke çapında karayollarının yapılması, tarımda kullanılan alanların artması, tarımsal girdilerin kullanılmaya başlamasının harekete geçirdiği söylenebilir.

Sanayileşme ve kentleşme geniş aile yapısını çözen önemli faktörlerdendir. 19. yüzyıl Avrupa'sında sanayileşme ile birlikte köylerde kentlere yoğun bir göçün olduğu bilinmektedir. Sanayi toplumlarında geniş aileye yer yoktur ve sanayi toplumlarında ailenin fonksiyonu azalmıştır. Üretime katılma çok azdır. Eğitim ve öğretim büyük oranda aile dışına bırakılmıştır. Bazı sosyologlar bu düşünceye karşı çıkmaktadırlar. A. Giddens "a göre, "tarihsel araştırmalar, Avrupa'nın bir kısmında, en azından ilk kapitalist oluşumların birkaç yüzyıl öncesinde ailenin geniş tipten çok çekirdek aile ile ilişkili olduğunu göstermiştir. Bununla birlikte daha geniş akrabalık ilişkileri birçok yönden bugünkünden daha önemliydi. Kapitalizmin gelişmesi ve aile yaşamı arasındaki ilişkiler tahmin edilenden daha karmaşıktır".. Türkiye'de, mevcut aile biçimlerine ilişkin çeşitli sınıflamaların olduğu görülmektedir. Aile sınıflamalarında genellikle hane halkı ve yerleşim yerleri temel alınmaktadır..

Aile Biçimi ve Büyüklüğündeki Değişmeler

Türkiye'de aileye ilişkin sınıflamalarda aile yapısını hane halkı esasına göre geleneksel geniş aile ve çekirdek aile; yerleşim yeri esasına göre ise kent ailesi, gecekondü ailesi, kasaba ailesi ve köy ailesi olarak ele alındığını görmekteyiz. S. Timur'un Türkiye'de aile yapısı ile ilgili yaptığı çalışmada, Türkiye genelindeki ailelerin %60'ının çekirdek, %19'unun ataerkil geniş, %13'ünün geçici geniş, %8'inin

parçalanmış ailelerden olduğunu ortaya koymuştur.

Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde hane büyüklüğü Türkiye ortalamasından daha büyüktür.

Türkiye'de aile yapısının köy ve kent düzeyinde biçimsel açıdan çekirdek aile yapısını

gösterdiği, ancak aile içi

ilişkiler açısından ise geniş aileyi yansıtan özellikler taşıdığı görülmektedir.

Kent ve metropol alanlarda aile büyüklüğünde küçülme görülmektedir. TÜİK'in Aile Yapısı

Araştırması 2006 sonuçlarına göre, Türkiye genelindeki hanelerin %87'sini çekirdek aile ve

%13'ünü ise geniş aile oluşturmaktadır. Akrabalık

İlişkilerindeki Değişmeler

Ailelerden meydana gelen akrabalık sistemi yatay olarak evlilik bağıyla, dikey olarak da soy bağı ile meydana gelir.

Türkiye’de geleneksel olarak akrabalar arasında baba soyundan gelen akrabalarla ilişkiler daha önemlidir. Geniş aile birey için güvenlik ve destek sağlayan bir kurumdur..

E. Kongar, İzmir’de Kentsel Ailenin Değişimi üzerine yaptığı araştırmada akrabalık ilişkilerinin kentsel bölgelerde zayıfladığını belirtmektedir. Akrabalık ilişkilerinin değişme eğilimi içinde olmasına rağmen yardımlaşmanın devam ettiğini belirtmektedir. Çekirdek aile yerine getirdiği fonksiyonlar bakımından geniş aile özelliği göstermektedir. Bu da ülkemizde aile yapısındaki değişimin ailenin fonksiyonlarındaki değişimle aynı hızda ve yönde olmadığını ortaya koymaktadır.

Aile İçindeki Değişmeler

Geleneksel ailenin tersine yeni aile tipinde birçok iş ortak olarak yapılmaktadır. TÜİK’in Aile Yapısı Araştırması 2006 verileri ev işlerinin çoğunluğunun kadın tarafından yapıldığını göstermektedir. Hanelerde cinsiyete dayalı bir işbölümü temelinde yemek yapma, ütü, sofrayı kurma-kaldırma gibi işlerin çoğunluğu kadın tarafından yerine getirilirken, fatura ödeme, küçük tamir gibi işleri daha çok erkekler yerine getirmektedir. Hane içinde kadınların %87,1’i yemek ve %84,3’ü ise ütü yapmaktadır. Kadının toplumdaki yeri ve dolayısıyla aile içindeki statüsü erkeğe oranla daha düşüktür. D. Kandiyoti (1984) bu konu ile ilgili yaptığı araştırmasında, sosyoekonomik değişmelerin kadının durumunda önemli değişmelere yol açmadığını ve cinsiyet rollerinde çok az bir değişimin olduğunu belirtmektedir.

O. Şimamoğlu, evlilik konusunda bazı farklılıkları gündeme getirmiştir:

- Öncelikle eşitlikçi değil, hiyerarşik bir yapı mevcuttur. Erkekler kadınlara kıyasla daha çok ekonomik güce sahiptirler ve önemli karları daha çok onlar vermektedir.
- Kadınlar erkekler göre evlilik ilişkisinden erkekler göre daha az memnun görünmektedirler. Kadınlar eşleri ile istedikleri gibi bir ilişki kuramadıklarını düşünmektedirler.
- Eşler arasında bir iletişim sorunu yaşanmaktadır.
- İletişim, paylaşım sorunlarının ötesinde, kadınlar eşlerinin bazı rahatsız edici davranışlarının olduğunu ve kendilerine karşı daha fazla şiddete başvurduğunu belirtmektedirler.
- Bu durum kadının sağlığını ve psikolojik durumunu olumsuz etkilemektedir.

Geleneksel ailede Şler daha çok aile tarafından seçilir ve evlenme yaşı küçüktür.

* 1978 ve 2003 yılları arasında hiç evlenmemiş kadınların durumu incelendiğinde, bu oran 1978 yılında %25 iken bu oran 2003 yılında %31,2’ye çıkmıştır. 29 yaş altındaki kadınlarda bu oran 1978’de %42,0 iken, 2003 yılında %55,1’dir .

* TÜİK Aile Yapısı Araştırması 2006’dan elde verilere göre, kadınların %36,2’si evliliklerini görücü usulüyle, %24,2’sinde ise kendi kararı ile gerçekleştirmiştir.

Türk toplumunda gelecekte aile yapısının nasıl olacağını belirleyecek önemli faktörlerden birisi Avrupa Birliği olabilir. Türkiye’nin Avrupa Birliğine üye olması yolundaki gelişmeler aile, kadın hakları, kadına karşı şiddet, çocuğun yetiştirilmesi gibi birçok konuda yasal düzenlemeleri gerektirecektir.

GELECEKTE AİLE

Üreme ve gen teknolojilerindeki hızlı değişmeler aile ve ailenin geleceği üzerinde önemli etkilere sahip olacaktır. 1978 yılında ilk insan embriyosunun nakli gerçekleşti ve 1981’de ABD’de ilk tüp bebek dünyaya geldi. Bu değişmelerin aile yapısını etkilememesi düşünülemez ve bu bazı sosyal ve etik problemleri de beraberinde getirecektir.

Sebahattin USLU